

RESEARCH PAPERS

from the Department of Social Sciences

Institut for Samfundsvidenskab og Erhvervsøkonomi

Research Paper no. 9/02

**Rapport fra Feltanalyse-
specialeworkshopén på Socialvidenslab**

Anders Mathiesen

Roskilde University, Denmark

Research Paper no. 9/02

Anders Mathiesen

Roskilde University, Denmark

Research Papers from the Department of Social Sciences, Roskilde University, Denmark.

Working paper series

The Department of Social Sciences is one of the largest at Roskilde University with 43 permanent scientific personnel together with several Ph.Ds, and other teaching staff. Most of the academic personnel have a background in economics, political science or sociology. It is a general goal of our department and the rest of Roskilde University to foster interdisciplinary teaching and research. The latter can be seen from the four main research lines of the department, namely:

- ❖ Welfare State and welfare society
- ❖ Public organisation and policy analysis
- ❖ Innovation and processes of change in service and industry
- ❖ Institutions, actors and institutionalisation
- ❖ Public sector economics, organisation and planning

The Research Papers from the Department of Social Sciences are edited by Associate Professor Sven R. Larson.

Please note that:

The papers are on a 'work in progress' form, which means that comments and criticisms in the form of feed-back are welcomed. For this purpose, the address(es) of the author(s) is specified on the title page. Readers must also be aware that the material of the working papers might be printed later in journals or other means of scientific publication in a revised version.

© The author(s)

All rights reserved. No part of this working paper may be reprinted or reproduced or utilised in any form or by any electronic, mechanical, or other means, now known or hereafter invented, including photocopying and recording, or in any information storage or retrieval system, without permission in writing from the author(s).

ISSN 1399-1396

Abstract

Denne rapport giver en oversigt over resultaterne fra et fagligt forsknings- og udviklingsarbejde i tilknytning til kombi-uddannelsen i Socialvidenskab ved Institut for Samfundsvidenskab & Erhvervsøkonomi.

Address for correspondence: andersm@ruc.dk

Rapport fra Feltanalyse-specialeworkshopén på Socialvidenslab

By Anders Mathiesen, Roskilde University, Denmark

TABLE OF CONTENTS

1. Indledning	6
2. Oversigt over afsluttede	9
3. Korte præsentationer af de enkelte specialeafhandlinger	11
Andengenerationsindvandreres møde med den danske folkeskole	11
Udvikling gennem deltagelse - om læreres læring i folkeskolens praksis	14
De grundtvigske højskoleers demokrati- og læreprocesforståelse i 1990'erne i lyset af arven fra Grundtvig og Kold	18
FVU - Frie Voksenuddannelser?	22
En brugerorienteret analyse af et integrationsprojekt for tosprogede småbørn i Høje-Taastrup Kommune	25
Valg af videregående uddannelse	30
Om ændret organisering af en kommunal forvaltning	34
Akademiseringen af Sygeplejerskeuddannelsen	37
Myten om den new zealandske skole - i dansk skolepolitisk sammenhæng	41
Kvalitetsbørn - om skolekvalitet, kundskabsfaglighed og det nye højre	45
Om unge, politisk deltagelse, demokrati og ungdomspolitik i Københavns kommune	48
Analyse af ungdomspolitiske demokratiseringsbestrebelseer i Københavns Kommune	53
En undersøgelse af PGU'ens formål og målgruppe	57
Berufliche Weiterbildung - arbejdsmarkedspolitiske institutioner privatiseres	60
Om undervisning i dansk som andetsprog og integration	62
Fra dårekiste til distriktspsykiatri - om modernisering i det psykiatriske felt	66
Om målgruppen for den Forberedende VoksenUndervisning (FVU)	69
Samspillet mellem målgruppen for FVU og FVU'ens tilrettelæggelsesformer	73
En undersøgelse af CVU-reformens sammensatte sammenhænge	76
Institutionsreformen - om CVU-lovens politiske beslutningsproces	81

- Socialvidenskabelige feltanalyser af velfærdsinstitutionernes sammensatte sammenhænge i velfærdsstaten under forandring (1999-2001)

1. Introduction

Da jeg i 1999 søgte over på Institut for Samfundsvidenskab og Erhvervsøkonomi, havde jeg i nogle år arbejdet med et socialhistorisk forskningsprogram organiseret omkring problematikken *uddannelse og samfund* - bl.a. tematiseret omkring 1980'ernes og 90'ernes administrative reformer og de ændrede styrelses- og ledelsesprincipper ('moderniseringen af den offentlige sektor'). I samarbejde med en række specialeprojekter ved den nyoprettede kandidatuddannelse i Pædagogik havde jeg i perioden 1995-99 udviklet en analysemodel for "Praktiske diskursanalyser" (Mathiesen 1999), der - med udviklingen inden for det uddannelsespolitiske område som eksempel - kunne bruges til at sætte fokus på policy-processens 'kulturelle og politiske handlesammenhænge'. Det var et fagligt udviklingsarbejde, som lå i forlængelse af tidligere erfaringer med procesevaluering af foranstaltninger til bekæmpelse af ungdomsarbejdsløsheden i Bjergsted Kommune (1986), den implementeringsteoretiske analyseramme fra EUD-dokumentationsprojektet (1993), som blev udført for Erhvervsskoleafdelingen i Undervisningsministeriet, og den kritisk socialhistoriske model for uddannelsernes sammensatte sammenhænge (1998), som er præsenteret i Jens Bjerg (2000).

Dette forsknings- og udviklingsarbejde fik jeg i 1999 mulighed for at videreføre i tilknytning til kombi-uddannelsen i Socialvidenskab, hvor jeg med afsæt i et klyngetema om *uddannelserne og medierne i velfærdsstaten* ret hurtigt fik etableret en 'Feltanalyse-workshop' som ramme om et fortsat metodisk udviklingsarbejde og mit socialhistoriske forskningsprogram. Det fælles omdrejningspunkt for denne workshop har været arbejdet med at udvikle og anvende en 'feltanalysemodel' med inspiration fra Pierre Bourdieus feltteori, og en gennemgående fælles aktivitet har været diverse læsegrupper omkring nogle af Bourdieus centrale tekster - senest det kollektive værk om "Verdens Elendighed" fra 1993 (*La misère du monde*).

Denne rapport tjener primært til at give en oversigt over de kombi-specialer, der er afsluttet fra 'Feltanalyse-workshopen' i de første 2-3 år jeg har været tilknyttet Socialvidenskab (- der er yderligere 15 igangværende specialer, hvoraf de fleste nærmer sig afslutning sommeren 2002). Den anvendte feltanalysemodel er en videreudvikling af erfaringerne fra Pædagogik-uddannelsen, og Feltanalyse-workshop'ens arbejde har været et bidrag til udviklingen af kombinationsuddannelsen i Socialvidenskab og klynge-strukturen på

bacheloruddannelsens dobbeltmodul parallelt med udformningen af den nye studieordning af 13. april 2000 (en udvikling der var påbegyndt længe før jeg blev tilknyttet instituttet).

I denne rapport præsenteres de enkelte specialeafhandlinger kort med det formål at give et indtryk af, hvordan den omtalte feltanalysemodel kan bruges - og hvor forskelligt den er blevet anvendt i praksis. *Feltanalysemodellen* er selvfølgelig også baseret på mine mange års erfaringer som projektvejleder og mine egne forskningsresultater, som altså på én gang har fungeret som input til Feltanalyseworkshop'en og samtidig er blevet skærpet og uddybet i kraft af med- og modspil fra workshoppens øvrige deltagere. En del af arbejdet med at indsamle empiri og materialer iøvrigt og dele af analysearbejdet er foregået og foregår stadig i samarbejde med skiftende specialeprojekter.

Nogle af mine egne forskningsresultater er samlet i "Uddannelsernes sociologi - i velfærdsstaten under forandring" (2000), og de videnskabsteoretiske samt de didaktiske og metodiske principper, der ligger til grund for 'feltanalysemodellen', er der redegjort lidt mere udførligt for i et særskilt arbejdspapir "Sociologiske feltanalyser - om at anvende Bourdieus feltbegreb i historisk konkrete analyser af velfærdsinstitutionernes og velfærdsarbejdernes sammensatte sammenhænge" (2002), hvor Feltanalysemodellen primært præsenteres som en analytisk ramme for en metode til at strukturere og organisere et socialvidenskabeligt undersøgelsesarbejde som forskellige former for historisk konkrete analyser. Men her er det altså kombi-specialernes analyseresultater, der skal præsenteres. De 3 første er afsluttet før min overgang til Socialvidenskab.

Litteratur

- 1986: En sammenfattende evaluering af Bjergsted Kommunes ungdomstilbudsordning (i Mathiesen, A.: Nogle bidrag til diskussionen om - UDDANNELSERNES & ARBEJDSMARKEDETS RESTGRUPPER 1982-1998. RUC, Faggruppen for uddannelsesforskning, januar 1999), s.195-217.
- 1993: Hvad er et dokumentationsprojekt? - skitse til en analyse af EUD-reformens implementering (i Kirsten Weber (red.): Evalueringsforskning mellem politik og videnskab. RUC december 1993), s.15-26.
- 1998: Et kritisk socialhistorisk perspektiv på uddannelserne i Danmark (i Jens Bjerg (red): Pædagogik - en grundbog til et fag, 2. rev. udg. København: Hans Reitzels Forlag 2000), s.569-613.

- 2000: Uddannelsernes sociologi - i velfærdsstaten under forandring. København: Christian Ejlers Forlag 2000, 254 sider + litteraturliste på www.ejlers.dk/mathiesen
- 2002: SOCIOLOGISKE FELTANALYSER - om at anvende Bourdieus feltbegreb i historisk konkrete analyser af velfærdsinstitutionernes og velfærdsarbejdernes sammensatte sammenhænge. Institut for Samfundsvidenskab, RUC: Research Paper no. 8/02. 55 sider

2. Oversigt over afsluttede specialer

Michael Schmidt:

Andengenerationsindvandreres møde med Den danske Folkeskole
(efteråret 1997)

Lise Tingleff Nielsen:

Udvikling gennem deltagelse - En historisk konkret analyse af lærerens læring i folkeskolens praksis (juni 1998)

Mette Vestergaard Hansen:

De grundtvigske højskoleers demokrati- og læreprocesforståelse i 1990'erne i lyset af arven fra Grundtvig og Kold (efteråret 1998)

1999

Pia Engelund:

FVU - Frie Voksenuddannelser?
Uddannelsespolitisk systemskifte i Danmark? (marts 1999)

Tordis Broch, Thomas Gitz-Johansen, Mette Kondrup Nielsen:

Brogede billeder i faste rammer
En brugerorienteret analyse af et integrationsprojekt for tosprogede småbørn i Høje-Taastrup Kommune (september 1999)

2000

Nina Blom Andersen:

Valg af videregående uddannelse - At forstå praksis i et relationelt og historisk perspektiv (januar 2000)

Rikke Damkjær:

Udvikling - Retorik eller praksis? - Om ændret organisering af en kommunal kulturforvaltning (februar 2000)

Eva Kragh:

Akademiseringen af Sygeplejerskeuddannelsen - En analyse af Evalueringsrapportens betydning for udformningen af den fremtidige sygeplejerskeuddannelse (februar 2000)

Pernille Mikkelsen:

Myten om den new zealandske skole - En historisk konkret analyse af mytens funktion og betydning i en dansk skolepolitisk sammenhæng (marts 2000)

Lars Ploug:

KVALITETSBØRN - Om skolekvalitet, kundskabsfaglighed og det nye højre (maj 2000)

Lisbeth Pedersen:

'Hvor er de rigtige unge henne?' - Om unge, politisk deltagelse, demokrati & ungdomspolitik i Københavns Kommune (december 2000)

Helene Falkenberg:

Medbestemmelse eller medfornemmelse - En historisk konkret analyse af ungdomspolitiske demokratiseringsbestrebelse (december 2000)

2001

Anja Rooy og Birgitte Salgaard Hansen:

PGU - En konfliktfyldt affære - en undersøgelse af PGU'ens formål og målgruppe (januar 2001)

Mette Andersen:

Berufliche Weiterbildung - Eine Fallstudie von den Organisationen und Strukturen der öffentlich geförderten Weiterbildung von Arbeitslosen im Arbeitbezirk Schwerin (marts 2001)

Andy Højholdt & Tom Nielsen:

"At lære noget med sprog - det er integration". En specialeafhandling om undervisning i dansk som andetsprog og integration (august 2001)

Helle Hardy-Hansen, Monica Wallgren og Hanne Mortensen:

Fra dårekiste til distriktpsykiatri

En praktisk diskursanalyse af det psykiatriske felt (august 2001)

Ole Henckel og Maria-Christina Schmidt:

FVU - en elevator til paradys? - En praktisk diskursanalyse af målgruppen for den Forberedende VoksenUndervisning (august 2001)

Mette Winge:

FVU - Kvalificering eller dequalificering?

- En socialvidenskabelig analyse af samspillet mellem målgruppen for FVU og FVU'ens tilrettelæggelsesformer (august 2001)

Rikke Eggert Lauth og Line Togsverd:

"... hvis man ikke går med på legen, så får man ikke engang halen"

- en undersøgelse af CVU-reformens sammensatte sammenhænge (oktober 2001)

Bjarke Solkær Pedersen:

INSTITUTIONSREFORMEN - Vejen ud af den pædagogiske praksis? Socialvidenskabelig analyse (december 2001)

3. Korte præsentationer af de enkelte specialeafhandlinger

Michael Schmidt

ANDENGENERATIONSINDVANDRERES MØDE MED DEN DANSKE FOLKESKOLE (efteråret 1997).

Det foreliggende speciale præsenteres indledende som et bidrag til debatten om unge andengenerationsindvandreres situation i den danske folkeskole.

Specialet er dels et studie i, med hvilke forudsætninger dele af andengenerationsindvandrerne oplever mødet med den danske folkeskole og dels en diskussion af folkeskolens rolle i det moderne Danmark ud fra en historisk oversigt over udviklingen i dannelsesidealer i lovgivningen for den danske folkeskole.

Der tages (i kapitel 3) udgangspunkt i den særlige kategori af unge indvandrere, der af Flemming Røgilds kaldes 'brobyggere', og i den 'afsluttende diskussion' (kapitel 6) sammenfattes på en overbevisende måde specialets argumentation for ...at disse nye blandingskulturer dels kan 'rummes' inden for den reformpædagogiske skolekultur og dels kan berige de principper og idealer, som danner fundamentet for den danske reformpædagogiske uddannelsestradition (108). Kort og præcist sammenfattes de mere detaljerede redegørelser, som er præsenteret i kapitel 3, 4 og 5.

I kapitel 3 tages udgangspunkt i Flemming Røgilds' rapport fra det grænseland, hvor han har forsøgt at indkredse den særlige gruppe af unge indvandrere, han har karakteriseret som 'brobyggere'. Det ...er en benævnelse, der dækker over såvel unge danskere som unge indvandrere, der på forskellige måder knytter venskaber og relationer på tværs af nationale kulturelle og etniske forskelle (31). Det særlige ved disse unge fra familier med en anden etnisk baggrund er: ...at de ikke bare river rødderne op, men bestandig forhandler med sig selv og deres jævnaldrende danskere om, hvad der er brugbart og hvad der ikke er brugbart i deres etniske, kulturelle og nationale baggrund (14).

Formålet med denne redegørelse er at ...synliggøre de konfliktområder og den situation, de unge indvandrere befinder sig i (i storbyerne) (31), og specielt fremhæves det som værdifuldt i Røgilds kultursociologiske fremgangsmåde, at han medtænker den sociale virkelighed som hans observationer mm. er gjort i (10 og 15). Sigtet med at bruge Røgilds som afsæt er nemlig ...at forstå denne indfaldsvinkel ud fra et praktisk pædagogisk perspektiv og dermed at indtænke sider fra - og forstå - denne blandingskultur i det pædagogiske rum i den danske folkeskole (17).

I kapitel 4 begrundes hvorfor udviklingen i folkeskolens 'dannelsesideal' indgår med så stor vægt, og hvorfor begrebet (her) præsenteres i et socialt, kulturelt og politisk perspektiv - dvs. hvorfor skolens dannelsesideal må forstås i 'et socialt rum'(37 jvf.10 og spec.15). Gennemgangen viser udviklingen i skolens dannelsesidealer fra

den tidligste autoritære og værdikonservative skole over kvalifikationstænkningen med klar prioritering af den boglige skole til det demokratiske dannelsesideal efter 2.verdenskrig og den første 'institutionalisering' af den reformpædagogiske traditions principper med 'den blå betænkning' i løbet af 1960'erne. Med 1975-skoleloven blev den reformpædagogiske retorik konkretiseret både i lovens formålsparagraf og i fagrækken (f.eks. faget orientering mm.). Hertil kom at de politiske og administrative regler for folkeskolen var udformet ...som en rammelov, hvor rammerne udfyldes af de implicerede parter (50). Det ses som udtryk for ...et 'ligeværdigt' menneskesyn.

80'ernes politiske skifte og den ændrede politiske kultur gav sig for folkeskolen spec. udtryk i et afgørende brud med den demokratiske styrelsesorden (medarbejdermedbestemmelse gennem lærerrådet og den begyndende elevmedbestemmelse efter 1975-loven -se 50). I stedet kom nye styrelsesregler med forældre-bestyrelser og 'stærke' skoleledere efterfulgt af nye tjenetidsregler (U-,F- og Ø-tid). Der argumenteres klart for, at denne form for politisk og administrativ regulering er i stærk modstrid med reformpædagogikkens dannelsesideal og pædagogiske principper - som da også på andre måder blev kraftigt modarbejdet i form af reviderede fagbekendtgørelser mm. i løbet af 1980'erne (afsnit 4.8).

1993-skoleloven har imidlertid genoptaget de reformpædagogiske (dannelses)idealer og søgt at tilpasse dem til en erkendelse af elevernes markant forskellige forudsætninger - herunder bl.a. også de forskellige grupper med en anden 'etnisk, kulturel og national baggrund'(58 og 68f). I forlængelse af en kort, men præcis redegørelse for handlingskompetencebegrebet, der ses som en fulgyldig begrebsliggørelse af ...det dannelsesideal der undervises efter i folkeskolen idag (63ff spec. 69), argumenteres følgelig for ...- at inddrage og forholde sig til *den sociale virkelighed*, som danner rammen for den pædagogiske og praktiske virkelighed i selve klasseværelset (69). Specielt styrelsesforholdene kan her være af afgørende betydning (afsnit 4.9, 74f og 104).

På denne måde fører redegørelsen for de reformpædagogiske dannelsesidealer (i kapitel 4) frem til kapitel 5 med ...beskrivelsen af den skolekultur, som udtrykker dannelsesidealet i skolens daglige praksis (71ff) og inddragelsen af Bourdieus teoretiske forklaring af ...hvordan og på hvilken måde uddannelsessystemet fungerer diskriminerende overfor marginaliserede grupper i samfundet, som f.eks. børn og unge med indvandrer-kulturel baggrund (79ff). I afsnit 5.7 sammenfattes klart og præcist, *hvordan* del 2 og del 3 af specialet kan bidrage til at *forklare* den danske folkeskoles diskrimination af 'andengenerationsindvandrere', men også hvordan en besindelse på den særligt danske udgave af den reformpædagogiske tradition eventuelt *kan gøre FOLKESKOLEN mere 'rummelig' både* for unge med anden etnisk baggrund *og* for de andre grupper af unge med ikke-boglig kulturel baggrund (jvf.afsnit 5.5 - 5.7).

Som allerede anført redegøres der i den afsluttende diskussion (kapitel 6) klart og veldisponeret for specialets problemstilling, dets opbygning og argumentationen for *såvel* muligheder og potentialer i den reformpædagogiske tradition *som* for problemerne i den stadig kraftigere kundskabs- og eliteorientering i skolens pædagogiske praksis ('skolekulturen'), der - på trods af 1993-lovens demokratiske

dannelses*idealer* - fortsat skaber problemer for de aktuelle bestræbelser på at realisere de reformpædagogiske principper og dermed skabe 'en større rummelighed i folkeskolen' (f.eks. 'undervisningsdifferentiering' og 'funktionel tværfaglighed' (se 113).

Michael Schmidt peger på, at 'brobyggerne' kan ses som en inspirerende udfordring for den danske folkeskole (se spec. 112m). Men han finder også '...at det er på tide, at store dele af de deltagere, som blander sig i diskussionen inden for området i Danmark, får øjnene op for de muligheder og det potentiale, som eksisterer inden for rammerne af den danske reformpædagogiske uddannelsestradition ...(111n). Han har med dette speciale faktisk formået at 'vende' den traditionelle indvandrerforsknings problemstilling. I stedet for at spørge hvilke problemer **indvandrene** har med at leve op til skolens krav, så formulerer han det som et spørgsmål om hvilke problemer **den danske folkeskole** har med at 'rumme' de nye 'blandingskulturer' - og de øvrige kulturelle forskelle i det danske samfund.

Nogle af disse problemer finder han *kan* overkommes (113), men fremhæver også nogle punkter hvor der kan blive behov for institutionelle justeringer (109f). Han demonstrerer i denne afsluttende diskussion en sikker anvendelse af den omfattende viden til at orientere sig i en praktisk politisk virkelighed, og viser at han kan afbalancere teoretiske overvejelser i forhold til politiske realiteter. Han nuancerer billedet af indvandrene kulturer og andre kulturer i 90'ernes Danmark, og han fremhæver vigtigheden af *ikke kun* at tage udgangspunkt i elevernes boglige viden. Med henvisning til reformpædagogikkens teoretiske grundlag peger han afsluttende på vigtigheden af, at ikke mindst unge andengenerationsindvandrere får praktiske erfaringer med demokratiske omgangs- og arbejdsformer i folkeskolen - selv om det kan volde problemer (113).

Lise Tingleff Nielsen

Udvikling gennem deltagelse –

En historisk konkret analyse af lærerens læring i folkeskolens praksis (juni 1998)

Det foreliggende speciale præsenteres indledende som en historisk konkret analyse af forudsætningerne for lærerens læring i folkeskolens hverdag, som led i en bestræbelse på at få indsigt i, hvordan man som udefrakommende konsulent kan være med til at understøtte konstruktive læringsprocesser hos lærere i et pædagogisk miljø (9, 32 og spec 20) - eller med andre ord hvordan man som konsulent kan komme til at fungere som 'pædagogisk udvikler'.

Specialeprojektet har altså en praksisrelateret problemstilling, og det sætter netop fokus på **hvordan**. Processen og problemidentifikationen var ikke givet på forhånd. Projektets problemstilling, metode og analyse blev formuleret som et resultat af LTN's samspil med lærere og børn på Københavnerskolen (15, 195).

Rapporten repræsenterer en bestemt måde at forstå og arbejde med den valgte problemstilling på, og det gør den af forskellige praktiske grunde (24), som fremstillingen giver en meget overbevisende argumentation for. Men LTN bruger også denne fremstilling af sit analysearbejde til at etablere en 'praksisrelateret forståelse af nogle teoretiske begreber' (31, 59 ..). Hun 'objektiverer' med andre ord, hvordan hendes teoretiske tilgang er en afgørende forudsætning for den tolkning hun giver af de valgte 'virkelighedsbilleder' fra feltdagbogen (59f og kap 8).

Med udgangspunkt i et billede fra virkeligheden og en kort redegørelse for de 'praktiske' rammer omkring specialets empiriske feltarbejde i tilknytning til et igangværende professionelt skoleudviklingsprojekt præsenteres (i kapitel 1) specialets problemstilling, som herefter udgør det konsekvent gennemførte fokus for rapportens 'fremstilling af specialeprojektets analyserende overvejelser' (29) i de efterfølgende kapitler, hvor lærerens handlinger karakteriseres ud fra forskellige indfaldsvinkler (relationelle sammenhænge).(Se hertil 198 om "den røde tråd").

I kap. 3 anskueliggøres med habitusbegrebet, at forskellige interesser, den enkeltes sociale og konkrete historiske forudsætninger og relationerne i det konkrete sociale rum er med til at konstituere handling. Handling er således ikke udelukkende udtryk for et bevidst rationale, men afspejler også de erfaringer og de her-og-nu-dispositioner, som er kropsligt bundne.

Habitus er konkret socialt og historisk bestemt og dermed mulig at ændre. Habitus er ikke 'forprogrammeret', men kommer til udtryk som resultat af og med betydning for en helt konkret situation. De analyserede 'klip' fra feltdagbogen anskueliggør tre væsentlige pointer:

- Læring finder sted i praksis
- Læring finder sted i en social sammenhæng

- Læring understøttes af bevidst refleksion

Det er ofte først, når vi bevæger os ind i nye relationer, at vi så at sige får øje på os selv. En bevidst refleksion kan være med til at understøtte den enkelte lærer i at få øje på egne handlinger og egne relationer og dermed skabe blik for, hvad der konstituerer den aktuelle pædagogiske praksis (60).

I kap. 4 illustreres med virksomhedsbegrebet som teoretisk dialogpartner og med overvejelser omkring den fælles hensigt og den sproglige udfordrings betydning, hvordan forskellige læreres forskellige habitus skaber forskellige relationer i det praktiske pædagogiske samarbejde (klasserummet). Relationer som i den daglige praksis bliver af betydning for elevernes og lærerens læringsproces. Herefter præsenteres en værdifuld analytisk skelnen mellem forskellige former for praksisstrategi og forskellige former for praksisviden (97f). Hvor habitusbegrebet repræsenterer *måden* vores handlinger konstituerer sig på, bidrager analyserne af praksis i tilknytning til 'de 3 billeder' (82ff) til at karakterisere forskellige *konkrete* handledispositioner.

I kap. 5 fokuseres mere på de *formelle* samarbejdsrelationer som læreren også indgår i 'i det felt som skolen udgør'. Her er skolefeltets og lærersamarbejdets *dynamikker* i centrum. Her diskuteres og analyseres forskellige relationer i lærernes 'teamsamarbejde', hvor der meget overbevisende inddrages et 'kontrastbillede fra centrumskolen'. Det 'delte' lærerværelse og lærernes relationer til skolelederen bruges til at historisere de iagttagne samarbejdsformer og de dominerende magtpositioner (på Københavnerskolen). Skolefeltets forskellige modstridende interesseorienteringer træder klart frem i forbindelse med udviklingsprojektet og andre 'forstyrrelser' i hverdagen, der udfordrer rutinen (overflade overenskomsten) (121-128).

Feltbegrebet etableres her meget suverænt ved at LTN tager fat i nogle konkrete relationer og anskueliggør deres konstruktionsbetingelser og dermed deres betydning for de agerendes praksisformer. Analysen består derfor ikke af brikker, som kan stykkes sammen til et fuldstændigt billede. Analysen er bygget op om forskellige abstraktionsniveauer. Der tages fat i forskellige sociale relationer, og herudfra anskueliggøres nogle af feltets sammensatte sammenhænge. Feltbegrebet bruges med andre ord som en forståelsesramme, der ikke er defineret på forhånd, men som får mening gennem anvendelse. Analysen er ikke en fuldstændig karakteristik af det sociale rum, men en måde at skabe blik for nogle af de sammensatte sammenhænge, der udgør *forudsætningerne for lærerens læring*.

I kap. 6 anvendes de således etablerede analytiske indsigter meget overbevisende til at karakterisere lærer-konsulent relationens meget følsomme og konfliktfyldte sammenhænge og til at henlede opmærksomheden på de modstridende interesser der (på Københavnerskolen) kommer til udtryk i forhold til udviklingsprojektets pædagogiske intentioner (lærer/ledelseskonflikten). Her fremanalyseres nogle af de betydningsmønstre, som ikke umiddelbart kan iagttages i 'det sociale samspil' (144). Specielt inddragelsen af 'kontrastbilledet fra 10. klasseteamet i Tåstrup' viser en meget sikker anvendelse af de etablerede nøglebegreber.

Her sammenfattes det samlede specialeprojekts argumentation for, hvad det vil sige at *udfordre* lærerens læringsproces i en *fælles virksomhed* (jvf ovf. 97). Pointen er at det er *forudsætningerne* for at etablere en konstruktiv dialog om og i en fælles virksomhed, som gør forskellen. Det er ikke 'konsulentens' bevidsthed eller en ændret metodisk tilgang, som gør udfaldet. Men 'i første omgang' er det afgørende 'at skabe tid og rum for teammøder' (166, se også 190). For en mere fyldestgørende og meget inspirerende sammenfatning henvises til kapitel 7.

Den relativt omfattende og udførlige fremstilling - de mange sider og de mange detaljerede 'noter fra feltdagbogen' - repræsenterer en omfattende og sikker indsigt i feltets såvel praktiske som teoretiske problemer (for en uddybning se kap 8). Specialrapporten giver en nærmest umærkelig indføring i Pierre Bourdieus teoretiske univers - en indføring i hans praksisologiske måde at anskue og forstå den sociale virkelighed, og det er ikke en tilfældighed. Det er helt i hans ånd. Og det har faktisk været en central pædagogisk intention, med den valgte - relativt omfattende fremstilling af praksisanalysen, 'at lade fremstillingen af specialeprojektets analyser repræsentere selve processen' (185, 199).

Gradvis trækkes flere og flere 'sammenhænge' ind i *analysen* af det indledende 'billede fra virkeligheden'. De teoretiske begreber 'fremstilles' i samspil med fremstillingen af de analyserende overvejelser i en slags *modus operandi*, og fremstillingen bliver stadig mere 'sammensat'. LTN gør selv opmærksom på, at fremstillingen **ikke** skal ses som et spejlbillede af virkeligheden. Hun gør meget klart og overbevisende rede for fremstillingens analytiske sigte, som bl.a. giver sig udtryk i bestræbelsen på at fremhæve *forskellige* handlingsrationaler i 'de samme situationsbilleder'. Hendes praksisanalyse inddrager således forskellige 'lag' af betydning (se spec. 201).

På denne måde *historiseres* forskellige handlingsrelationer i den pædagogiske praksis på Københavnerskolen - dvs. at de *forskellige* konkrete historiske forudsætninger og sociale betingelser, som er med til at konstituere praksis, anskueliggøres. En sådan historisk konkret analyse, som til og med lægger vægt på det relationelle perspektiv, præsenterer **ikke** en række kausale rationaler, men derimod et net af sammensatte sammenhænge. Fremstillingen af analysen præsenterer således flere forskellige relationer og flere forskellige praksisrationaler - som både er betinget af historien i kroppen, af historien i institutionen, af samspillet med andre felter og af de aktuelle sociale relationer. De forskellige praksisrationaler opererer på samme tid, men de kan meget vel være modsatrettede.

Afhandlingen viser en bredspektret opmærksomhed og iagttagelsesevne over for væsentlige forhold i en sammensat og kompleks pædagogisk praksis, med blik for forskellige samtidige og konkurrerende betydningsmønstre og mulige bagvedliggende rationaler. De konkrete historiske analyser af beskrivelser fra feltforskning lægger ikke op til generaliseringer, men resulterer i markerede og reflekterede "billeder", der lægger op til didaktiske overvejelser og didaktisk eftertænksomhed i forbindelse med gennemførelse af kvalitative læreprocesser på tre planer: i forholdet mellem lærer-elever, i forholdet mellem lærere indbyrdes og i forholdet mellem konsulent-lærere. LTN sammenholder og diskuterer med overblik

og dybde gennem hele afhandlingen relationerne mellem muligheder for og kvaliteter ved at fokusere på læreprocesaspektet på samtlige planer under hensyntagen til de implicerede deltageres habitus og de virkende kræfter i feltet. En af hendes værdifulde pointer er at gøre opmærksom på en eksisterende ubalance mellem fokus på planlægning og fokus på, hvad der sker i læringsituationerne. Der er også præcist sat fokus på problemer vedr. ”tilpasse udfordringer” i læreprocesser på samtlige planer.

Der argumenteres for nødvendigheden af udviklingen af en pædagogisk handlingskompetence, der centralt indebærer at kunne se på og tale om undervisning og pædagogisk praksis, herunder egen praksis, som en del af forudsætningerne for at kunne arbejde med pædagogisk udvikling. LTN diskuterer den udefra kommende konsulents muligheder og vanskeligheder for at gøre sig nyttigt gældende i denne sammenhæng. Fremstillingen konkluderer ikke i opstillingen af umulige tommelfingerregler for den pædagogiske konsulents arbejde, men fremtræder som en eksemplarisk beskrivelse af en nødvendig analyse, der må gennemføres i forbindelse med ethvert udviklingsprojekt og som minder om et omhyggeligt, kontinuerligt og velovervejet ”arkæologisk” udgravningsarbejde i den konkrete pædagogiske praksis og dens forudsætninger. Beskrivelsen heraf kan være yderst værdifuld for pædagogiske konsulents arbejde i forbindelse med pædagogisk udviklingsarbejde og skoleudvikling.

Det er karakteristisk for afhandlingen og den heri skildrede analyse, at teoretiske begreber og kategorier præsenteres og udvikles i en praksissammenhæng i kraft af deres anvendelse undervejs. Dette bidrager i analysearbejdet til at de teoretiske og empiriske begreber ikke determinerer analysen, og det bidrager i selve fremstillingen til at denne fremtræder levende og teoretisk velfunderet uden at være ”teoritung”. Det er karakteristisk, at begreber og teori fra f. eks. virksomhedsteorien og den kritiske psykologi inddrages præcist, behersket og nuanceret på steder i fremstillingen, hvor det er med til at skærpe det praktiske analysearbejde.

Mette Vestergaard Hansen

De grundtvigske højskolars demokrati- og læreprocesforståelse i 1990'erne i lyset af arven fra Grundtvig og Kold (efteråret 1998).

Dette speciale præsenteres indledende som et indlæg i diskussionen om højskolernes fremtidige status. Men det præciseres også, at der kun fokuseres på ét aspekt af diskussionen, og det er højskolernes demokratiforståelse idag. Specialet er med andre ord et bidrag til diskussionen om, hvordan en skoleform kan medvirke til at skabe et demokratisk handlingspotentiale og hvad det i givet fald vil sige.

Specialets analyser og diskussioner afgrænses endvidere til de højskoler, der bekender sig til Grundtvigs pædagogik og samtidig forstår sig selv som del af den historiske højskole og dens tilknytning til den danske folkelige demokratiseringsproces og foreningstradition i anden halvdel af forrige århundrede. Disse skoler kaldes *de traditionelle grundtvigske højskoler* med henvisning til, at de repræsenterer en selvopfattelse og en udvikling med dybe historiske rødder (for en uddybende karakteristik se kap. 3).

Ved at fokusere på forskellene i Grundtvigs og Kolds syn på demokrati og læreprocesser bidrager MVH på en original og selvstændig måde til at belyse, hvorfor de grundtvigske højskoler her i 1990'erne diskuterer så indgående med sig selv, mens de har svært ved at deltage i demokratidebatten. Demokrati- og læreprocesforståelse kaldes under en samlet betegnelse for *demokratiseringsforståelsen*, fordi denne betegnelse henviser til både demokratiet og dannelsen til dette.

I kap. 2 redegøres for, hvordan det moderne demokrati er opstået, og hvordan det diskuteres i dag. Der er her tale om en demokratidiskussion på et *politisk kulturelt* niveau, hvor grundlæggende videnskabsteoretiske demokratiforståelser præciseres som led i præsentationen af den demokratiforståelse der ligger til grund for specialet. MVH etablerer her et historisk konkret demokratibegreb (et relationelt demokratibegreb), der indbefatter den konkrete sociale dimension i demokratiseringsprocessen, dvs. en demokratiforståelse der lægger vægt på at demokratisering også må ske ved at svage samfundsgruppers kultur og erfaringshorisont understøttes. MVH's demokratiseringsforståelse betyder med andre ord, at de svage grupper skal lære at forholde sig til de forskellige modstridende interesser i samfundet ('de forskellige positioner i feltet') (26 og 33).

I kap. 3 redegøres for højskolebevægelsens historie frem til 1890 med specielt henblik på målgruppeproblematikken, hvorved det anskueliggøres at højskolens (den traditionelle grundtvigske højskoles) demokratiseringspotentiale dengang var knyttet til den sociale sammenhæng den som institution udsprang af og fungerede i. Højskolerne var dengang (1840 til 1890) en væsentlig institution i demokratiseringsprocessen i Danmark, fordi de styrkede almuens på landet - datidens store svage gruppe. Omend det fortrinsvis var selvejerbønderne der gjorde brug af højskolerne som rum for at udvikle selvværd og formulere egne politiske og

kulturelle krav. For MVH er pointen, at højskolerne på denne måde bidrog til demokratiseringsprocessen ved at styrke almuen i dens egen habitus, og derved blev almuen kulturelle og sociale kapital understøttet i sammenstødet med den dominerende habitus (de dannede i byerne og embedsstanden).

Således sammenfatter MVH (§40) meget overbevisende sin brug af højskolebevægelsens historie med henblik på diskussionen af højskolens situation idag, hvor hun påpeger at analogien til demokratiseringsprocessen i dag ligger i, at også i dag er der behov for at fokusere på bestemte samfundsgrupper. Med afsæt i det faktum, at højskolernes elevgrundlag her i 1990'erne i stigende grad består af ressourcestærke unge fra middelklassen med studentereksamen (afsnit 3.3), rejser det som et spørgsmål, om ikke de grundtvigske højskoler med fordel kunne fokusere på eller "specialisere sig" i bestemte elevgrupper som hører til nutidens almue (f.eks. forskellige 'tavse' grupper, som netop ikke kan se noget formål med at deltage i samfundsmæssige sammenhænge) (26 og 41).

I kap. 4 bruges en kort, men meget klar og veldisponeret redegørelse for Grundtvigs og Kolds skoletanker herefter til at indkredse, hvad der karakteriserer deres forskellige opfattelser af demokrati og læreprocesser (demokratiseringsforståelser). De havde begge en mening om, hvordan dannelse kan lede til demokrati, og med hvilket formål de enkelte personer skal dannes til demokrati. Selv om Grundtvig talte om folkelighed og samtale uden at praktisere nogle af delene selv, var der et aspekt af frigørelse for menigmand i hans retorik. I samtiden havde han stor betydning på grund af sit opgør med den lærde dannelse. Gennem opgøret gjorde han en række unge intellektuelle opmærksomme på almuen uddannelsesbehov.

Men umiddelbart kategoriseres Grundtvig som *elitær*, eftersom højskolen efter hans opfattelse kun skulle henvende sig til de bedst begavede fra hver stand. Resten af befolkningen kunne godt nøjes med almueskolen, hvis vigtigste formål - ifølge Grundtvig - var at lære eleverne at kende deres plads i samfundsorganismen og bidrage til det fælles bedste (53). MVH's analyser af Grundtvigs oplysningstanker viser, at livsoplysning blev opfattet som skolens fremmeste opgave, og at universalhistorien blev rammen for Grundtvigs højskoleprojekt. Målet med livsoplysningen var - ifølge Grundtvig - historiens indfrielse i en absolut eller substantialistisk harmoni- og lykketilstand for folkeslagene og det enkelte menneske (53).

Kolds skoletanker tog udgangspunkt i hans egne oplevelser og erfaringer som almuebarn og -mand. Hans vækkelse var baseret på kristendom og den national-folkelige bevægelse, og målgruppen var, også for hans højskolevirksomhed, almuen eller *de almindelige mennesker*, som skulle finde livsglæde og tiltro til, at de gjorde en forskel. Han ønskede at bibringe sine elever en forståelse af deres livssituation i en konkret sammenhæng, og det gjorde han gennem kristendommen og det danske folks historie, simpelthen fordi det var hvad der optog 'almuen' hhv. på Mors og i Sønderjylland i 1830'erne og 40'erne.

Kold havde med andre ord stor forståelse for, at hvis mennesker præsenteres for emner, som ligger langt uden for deres erfaringshorisont, kan de føle sig fremmedgjorte og miste deres selvværd. Derimod kan menneskers erfaringshorisont

- ifølge Kold - udvides og deres tro på sig selv styrkes ved at de præsenteres for ny viden med udgangspunkt i den kulturelle sammenhæng, de indgår i (59). Kold var praktiker og han formulerede kun sjældent sine pædagogiske principper. Hans skoler var baseret på livet på en gård, så landboeleverne kunne genkende deres vante omgivelser og derved føle sig trygge og motiverede for at lære. I kraft af hans stærke personlige overbevisning synes hans indsats for almuens frigørelse imidlertid også at have haft et fanatisk tilsnit (63).

I kap. 5 analyseres de grundtvigske højskolars demokratiseringsforståelse og deres muligheder for at bidrage til demokratiseringsprocesser i 1990'ernes Danmark på grundlag af en omfattende registrering og gennemgang af den offentlige diskussion i aviser mm. (se den præcise og meget velbegrundede redegørelse i afsnit 1.3 *Empiriovervejelser*). De to omdrejningspunkter for analysen af højskolernes situation i dag er henholdsvis målgruppeproblematikken og de forskellige læreprocesforståelser, som de kommer til udtryk i de forskellige positioners bidrag til diskussionen i det grundtvigske højskolefelt. Der er ikke mange målgruppeovervejelser blandt de grundtvigske højskoler. Stort set er det de ressourcestærke unge (4.g'erne), der tegnes et billede af i højskolernes egne beskrivelser af hvem de henvender sig til, selv om de retorisk taler om *alle unge* (81).

Nogle grundtvigske højskoler er dog opmærksomme på perspektiverne i at gøre den moderne almue og de almindelige mennesker til den centrale målgruppe. En række eksempler viser, at højskolerne har et demokratiseringspotentiale i en mere samfundsbevidst målgruppeorientering mod f.eks. trængte grupper på arbejdsmarkedet, flygtninge og bogligt svage unge - til forskel fra 4.g-problematikken. Opsummerende påpeger MVH (bl.a. med henvisning til den forståelse af det moderne *decentrerede demokrati*, der er præsenteret i kap. 2), at i et decentreret demokrati med 'vor tids almue' bestående af mange forskellige grupper, der af forskellige grunde føler sig afmægtige overfor ekspertvældet, er det en mulighed for de grundtvigske højskoler mere eksplicit at fokusere på bestemte målgrupper for at kunne tage udgangspunkt i og forholde sig til de konkrete elevers erfaringshorisont i en tilpas udfordrende undervisning, en læreproces der kan udvikle handlingskompetence (81f).

I analysen af de pædagogiske diskussioner skolerne imellem og i offentligheden bringes den analytiske distinktion mellem Grundtvigs og Kolds læreprocesforståelse (jvf. kap 4) i spil. I den sammenfattende diskussion (98ff) forklarer MVH ganske overbevisende, hvorfor Kolds læreprocesforståelse, hvor elevernes erfaringshorisont udvides med udgangspunkt i den erfaring de kom med, i højere grad giver mulighed for at udvikle demokratisk handlekompetence i relation til 'vor tids almue' (99). Men den generelle tendens blandt grundtvigske højskolefolk synes til gengæld - ifølge analyserne af diskussionen i højskolefeltet - at være, at de ud fra en grundtvigsk-humanistisk universalisme fastholder forestillingen om den ligeværdige samtale som skal bibringe eleverne erkendelsen af den fælles forståelse og det fælles ansvar (100). Den fremherskende grundtvigske læreprocesforståelse, der karakteriseres som 'fanget i en bevidsthedsteoretisk forståelsesramme', tenderer derved til at udgrænse de svage grupper fra højskolernes undervisning og den potentielle demokratiseringsproces.

Afsluttende diskuteres i kap. 6 - stadig på grundlag af den omfattende kortlægning af den offentlige diskussion - betydningen af de igangværende ændringer i relationerne mellem højskolerne og staten, herunder de nye styringsformer (taxameterprincippet mm.). MVH forsøger med andre ord at vurdere betydningen af 'de temaer den statslige højskolepolitik har sat på dagsordenen' (115ff).

I kap. 7 opsummeres specialets demokratiseringsforståelse, og fremstillingens forklaring på hvorfor de grundtvigske højskoler 'ikke bidrager til demokratiseringen' (121) sammenfattes kort. Det påpeges, at den aktuelle statslige højskolepolitik i høj grad bidrager til at fastholde de fleste højskolars traditionelle grundtvigske demokratiseringsforståelse (124). Men MVH ser også muligheder for, at de aktuelle initiativer *kan* understøtte en nyorientering mod forskellige 'svage grupper' (123) - primært voksne kortuddannede.

Undervejs i specialet gøres der grundigt og (selv)kritisk rede for valg af teori, metoder og kilder. Det har været et formål at fremhæve forskelle frem for ligheder mellem Grundtvig og Kold, og det gøres på en nuanceret måde. Forfatteren gør glimrende rede for de mange måder der er at læse Grundtvig på, og hun argumenterer for sit valg. Specialet afspejler ligeledes de mange forskellige holdningsmæssige positioner og varianter, der forefindes inde for de grundtvig-koldske højskoler. Det kan således også læses som en god og grundig indføring i diskussionerne i højskolen i 1990'erne.

Pia Engelund

FVU - Frie Voksenuddannelser? Uddannelsespolitisk systemskifte i Danmark? (marts 1999).

Det foreliggende speciale præsenteres indledende som en analyse af, hvordan regler/love bliver til og hvordan et konkret forslag til ændring af principperne for reguleringen af voksenuddannelserne kan forstås. Der er tale om en caseanalyse, hvor der tages udgangspunkt i en pressemeddelelse fra Det Radikale Venstre (DRV) om **Frie Voksenuddannelser** (FVU) fra den 15. august 1996. Og fremstillingen i rapporten er bygget op så den gengiver udviklingen i specialets omfattende analysearbejde.

Indledende motiveres det valgte udgangspunkt og den valgte fremgangsmåde. Der tages udgangspunkt i en analyse af selve pressemeddelelsen og et par avisartikler, som markerer starten på en politisk mediekampagne. Herefter redegøres for specialets meget 'sammensatte' analysearbejde, som dels har bestået i at følge op på den offentlige debat og dels består af en række 'delanalyser' som trinvis fremdrager FVU-forslagets historiske forudsætninger og som hver især repræsenterer og relateres til FVU-forslagets forskellige betydnings- og handlesammenhænge (s.3).

Der er tale om en praktisk diskursanalyse, hvor der indledes med en grundig tekstanalyse af pressemeddelelsen, som bl.a. bruges til at afgrænse specialets analysefelt til 'de allerede eksisterende skoleformer for voksne som idag ikke giver dokumenterede kompetencer' (højskoler, daghøjskoler, aftenskoler) (s.6). Denne tekstanalyse fører frem til en præcisering af, at der er tale om et partipolitisk forsøg på at sætte en (ny) 'dagsorden' for en debat om voksenuddannelser. På denne måde anskueliggøres, hvad den valgte analysemetode går ud på. Politik som diskursiv praksis bestemmes som strategiformulering og som magtstrategi - eller med andre ord som retorisk påvirkning af den offentlige mening. Det angiver specialets tilgang, og politik 'må derfor analyseres gennem analyser af politiske diskurser' (s.10 - jvf. hertil også den afsluttende sammenfatning s.128ff).

Diskursanalysen indledes i kapitel 1 (som allerede nævnt) med en medieanalyse, som undersøger hvordan forslaget om FVU blev lanceret. Her bliver det lidt tydeligere, hvad forslaget går ud på. Men denne første medieanalyse bruges også til at præsentere nogle forskellige interessepositioner i det uddannelsespolitiske felt (s.16), og allerede i sammenfatningen af denne medieanalyse bliver det antydnet at specialet primært fokuserer på FVU-forslagets betydning i relation til højskolefeltet (s.17). Baggrunden for denne yderligere afgrænsning bliver så lag for lag 'gravet frem' i de efterfølgende 'delanalyser' af FVU-initiativets historiske forudsætninger i kap. 2 og 3 (s. 23f, 28, 38, 47 og spec. 51 samt 73-78).

I kapitel 2 knyttes an til voksenuddannelsespolitikens historiske kontekst, idet der kort referes til de 2 hovedpositioner i voksenuddannelsesfeltet som de bl.a. kom til udtryk i U-90 (1978) og diskussionen omkring det socialdemokratiske forslag om BFU (Betalt frihed til uddannelse). De to konkurrerende og mere eller mindre forenelige positioner der henvises til er henholdsvis den 'frie' folkeoplysende

position og den planlægningsorienterede statsrationelle position (s.35 - se hertil uddybende s.50-51, 62, 72 og spec.78). Her etableres udgangspunktet for specialets analyser af debatten om og i højskolefeltet de seneste to år - perioden efter FVU-udspillet (s.52).

Men de historiske delanalyser i kapitel 2 viser også, at FVU-forslagets umiddelbare forudsætning var forhandlingsforløbet og -resultatet omkring finanlovsforliget for 1996 (dec. 1995), hvor den statsrationelle position klart bliver dominerende (s.50). Det får konsekvenser for højskolerne, og det er i implementeringen af dette finanslovsforlig og arbejdsmarkedsreformens 2. fase daghøjskolerne bliver inddraget som 'kompetencegivende' voksenuddannelsesinstitutioner (s.46 og spec. 49). FVU-forslaget kan på denne baggrund ses som et forsøg på at sikre højskolefeltet plads/overlevelse/elever i et formaliseret kompetencesystem. FVU-initiativet kan med andre ord ses som et strategisk tilbud til folkehøjskoleområdet om at indgå i forhandling og en opfordring til at indgå i kompetencegivende uddannelser for voksne (s.51n).

Dette analyseresultat underbygges i kapitel 3 af en kort men veldisponeret gennemgang af 1980'ernes afgørende bidrag til voksenuddannelsespolitikken og initiativerne fra 90'ernes 'nye' socialliberale regeringer forud for FVU-initiativet (s.72). Her vises endvidere, at 1993 var lidt af et 'kerne' år for den folkeoplysende position i voksenuddannelsesfeltet (s.76), og på baggrund af disse analyser af voksenuddannelsernes 'lange' historie hedder det i opsamlingen: at FVU-skitseforslaget og de tilsvarende dele i debatoplægget om et nyt Parallelt Kompetencesystem (sept. 1996) kan ses som forsøg på at skabe 'rum' for frihedslinien i folkeoplysningen (s.78).

Det er så på denne baggrund debatten i løbet af 1997 og 1998 i højskolefeltet om FVU-initiativets konsekvenser i relation til højskolerne og 'det folkeoplysende felt' analyseres i kapitel 4. Her sammenfattes så resultaterne af de historiske delanalyser som led i specialets 'studie af et stykke politik' kort på følgende måde: '...statsrationaliteten udvikles omend 'langsomt' i 1970'erne, men med den borgerlige regering 1982-1992 øges hastigheden med iværksættelse af moderniseringsprogrammet for den offentlige sektor (...)' Det frie folkeoplysende felt - 'blindtarmen' eller det 'ustyrige', ser ud til at klare frisag indtil sidst i 1980'erne, hvor det er lidt svært at vurdere i forhold til AVU-lov og VUS som ser ud til at være et progressivt skridt i forhold til BFU. Men med AMU lovændringer i 1992/93 og slagsmålet om arbejdsmarkedsreformen i 1995 øges presset, og det progressive bøjes til fordel for erhvervslivet og det markedsorienterede' (s.119).

Som en afsluttende perspektivering opridses ultrakort den danske udviklings sammenhæng med/relation til det internationale felt, der måske kan ses som både en konkret og retorisk legitimering af statsrationalitetens effektivitetsmålsætning (s.124). Her konstateres det sammenfattende, at væsentlige dele af FVU-initiativets strategiske målsætning synes at være forsvundet/trængt ud 'i de senere statsrationelle tiltag' som indgår i regeringens igangværende implementering af en voksenuddannelsesreform (VEU-reformen). Konflikten, som blev sat på dagsordenen med FVU-initiativet, synes endnu ikke at have fundet sin nye 'institutionelle form' (ultimo 1998), og denne omstændighed ses som en indirekte bekræftelse af specialets analytiske resultater: At der fortsat er - og nu endog en

skærpet - politisk uenighed vedrørende afgørende prioriteringer i den socialdemokratisk-radikale regerings voksenuddannelsesreform (s.128).

Pia Engelund skriver i kapitel 5 - specialets afsluttende sammenfatning - om det anvendte analytiske (teoretiske) perspektiv og den valgte fremstillingsform: 'Med ovenstående præsentation af de sammenhænge, som uddannelser indgår i konkret - og dels lidt om disse sammenhænge udviklet over tid, præsenteres hvordan samspil og konflikt mellem mange sammenhænge er med til at oprette og udvikle og ændre uddannelserne. Der indgår aktivt handlende mennesker f.eks. lærere, skoleledere, forstandere, arbejdsgivere, sociale bevægelser foruden de mange institutionelle aktører f.eks. partier, organisationer, råd, eksperter, embedsmænd. Uddannelserne opfattes her som konkrete resultater af politiske kompromisser mellem forskellige sociale behov, politiske interesser og f.eks. forskellige professionsinteresser. Specialets indhold er søgt organiseret omkring eller med afsæt i forskellige empirisk identificerede positioner på forskellige niveauer og i forskellige handlesammenhænge inden for historisk konkrete politiske og kulturelle processer i 1990'ernes Danmark. De statsrationelle tiltag i efterkrigstidens (voksen)uddannelsespolitik reorganiseres og effektiviseres ...'(s.130).

Her sammenfattes specialets forskellige delanalyser, som trinvis inddrager stadig flere af FVU-initiativets og den voksenuddannelsespolitiske diskussions historiske forudsætninger.

Tordis Broch, Thomas Gitz-Johansen, Mette Kondrup Nielsen

Brogede billeder i faste rammer. En brugerorienteret analyse af et integrationsprojekt for tosprogede småbørn i Høje-Taastrup Kommune (september 1999).

Med udgangspunkt i et kort rids af den nye Integrationslovs forhistorie præciseres det indledende, at det foreliggende speciales problematik udspringer af spørgsmålet om lige behandling af etniske grupper i Danmark. Med Integrationsloven af 1. juni 1998 blev hovedansvaret for introduktion og integration af flygtninge og indvandrere flyttet til **kommunerne**. Og specialet sætter fokus på et konkret kommunalt udviklingsprojekt i Høje-Taastrup Kommune: "*Integration af To- og fremmedsprogede Småbørn*", der godt nok blev iværksat i 1997 (dvs. før Integrationslovens vedtagelse), men som netop repræsenterer et konkret bud på, hvordan en central del af en sådan kommunal integrationsindsats kan udformes. Specialet er udarbejdet i tilknytning til en 'rekvireret' evaluering af det omtalte kommunale integrationsprojekt, men i specialet anskues integrationsproblematikken ud fra nogle konkrete flygtninge- og indvandrerfamiliers perspektiv - som et møde mellem det danske samfund her i 90'erne og nogle tosprogede småbørnsfamilier i Høje-Taastrup.

Specialets problemfelt er altså Integrationsprojektet i Høje-Taastrup, og det anskues fra et målgruppeperspektiv. Det vil sige, at undersøgelserne og analyserne tager sigte på at belyse, hvordan det kommunale integrationsprojekt griber ind i flygtninge- og indvandrerfamiliernes livssituation, og hvordan disse forældre opfatter - og agerer i forhold til - de kommunale initiativer (s10). Gruppen redegør meget klart og overbevisende for deres metodiske tilgang i kap. 2, hvor de indledende - med henvisning til den franske sociolog, Pierre Bourdieu - knytter an til nogle mere principielle diskussioner om, hvad videnskabelig metode og forskning er for noget, samt hvilken udsigelseskraft videnskabeligt arbejde har i forhold til den sociale virkelighed (s13). Og med direkte henvisning til Bourdieus videnskabelige projekt påpeger gruppen vigtigheden af '...at gøre sig klart, hvad der kendetegner samfundsvidenskabernes særlige blik på verden, og hvordan det adskiller sig fra hverdagens måde at opfatte verden på. Den væsentligste forskel mellem, hverdagens og videnskabens blik på verden er, ifølge Bourdieu, at videnskaben eksplicit må konstruere sit teoretiske og metodiske perspektiv på virkeligheden, og i denne proces konstruere det objekt som bliver studeret' (s14f).

Gruppen redegør herefter for dispositionen i fremstillingen, og de forklarer formålet med og afgrænsningen af henholdsvis *det kommunale perspektiv* på integrationsprojektet (Del 2 i specialet) og *målgruppeperspektivet*, de tosprogede småbørnsfamilier i Høje-Taastrup (Del 3 i specialet): 'Vores ambition er at konstruere deres perspektiv på baggrund af deres fælles placering i forhold til integrationsprojektet (...) Det er vores opgave at konstruere dem som gruppe, ud fra de fællestræk de har i forhold til projektet, og samtidig være opmærksomme på de forskelligheder der adskiller dem'(s16f). De fællestræk der henvises til opfattes som konstitueret af en fælles marginaliseret og afhængig 'placering i forhold til det

danske offentlige system', men det understreges også at målgruppens 'måde at handle og formulere sig i forhold til integrationsprojektet' absolut ikke opfattes som mekanisk determineret. Det er bl.a. derfor '...vi som en del af analysen [i *Del 3*] inddrager nogle af familiernes konkrete situation, baggrund og fremtidsperspektiver, som en måde at forstå deres ageren i forhold til integrationsprojektet og daginstitutionsverdenen'(s18 - se også 21 og 175f).

Redegørelsen for specialets komposition og for gruppens 'perspektiv og rolle', herunder deres dobbeltrolle som både specialestuderende og som kommunalt ansatte evalueringsmedhjælpere, er ikke bare præcist og forståeligt formuleret. Det viser også en meget overbevisende beherskelse af forskellige teoretiske tilgange, som de bl.a. demonstrerer ved en kort relatering til den nyere danske integrations- og indvandrerforskning (se kap. 5) og ved en præcis placering af specialet i relation til problematikken omkring forvaltningens øgede brug af 'rekvirerede evalueringer' som led i både politikformulering og iværksættelse, hvor problemet ofte er '...at evaluatorene ikke selv kan definere de præmisser som evalueringen foregår indenfor' (se s20 n1).

Diskursanalysen i **Del 2**, hvor Integrationsprojektets tilblivelsesproces og organisering rekonstrueres, indledes med en præcis redegørelse for det teoretiske grundlag for den anvendte 'praktiske diskursanalyse'. Det sker bl.a. i form af nogle korte kommentarer til nogle af de teoretiske perspektiver som gruppen på denne måde afgrænser sig fra (s25ff). Gruppens analyser har bl.a. identificeret tre overordnede formål for det kommunale integrationsprojekt som repræsenterer **forskellige problemforståelser**, der dels fremgår direkte af dokumenter, udtalelser mm. og dels gør sig gældende som udtalte forudsætninger og antagelser i forskellige materialer og prioriteringer i den praktiske tilrettelæggelse:

- de tosprogede børn **mangler** de kulturelle og sociale kompetencer til at indgå i samspil med de danske børn,
- kommunen **bruger for mange penge** på modersmålsundervisning og modtagelsesklasser til de tosprogede børn,
- de **danske forældre flytter deres børn** fordi undervisningen belastes af de tosprogede børns manglende sprogkunderskaber(s47ff).

Den officielle begrundelse for Integrationsprojektet referer næsten udelukkende til indvandrerbørnenes manglende sprogkunderskaber og formålet om at sikre de tosprogede børn forudsætninger for at deltage i det danske samfund "på lige fod" - spec. i skolen skal de sikres 'lige muligheder'. De to andre punkter kommer mest til udtryk 'internt' blandt de toneangivende politikere og kommunens ledende medarbejdere eller i form af "retningslinjer" for personalet i de kommunale institutioner (s52ff). Gruppens analyser henleder opmærksomheden på, at den kommunale forvaltnings og projektmedarbejdernes "billeder" og forståelser af de tosprogede familier og deres 'mangelfulde børn' også '...afspejler sig i hele integrationsprojektets tilrettelæggelse og opbygning' (s56,62,67f).

Projektet tager primært sigte på at 'holdningsbearbejde' de tosprogede børns forældre (s55). Kommunen har ikke inddraget de tosprogede forældre eller repræsentanter fra deres organisationer i udviklingen af projektet, og der er heller

ikke i de forløbne år skabt muligheder for at opsamle og kanalisere de tosprogede forældres erfaringer med og legitime interesser i integrationsprojektet eller evt. andre foranstaltninger (s56). Integrationsprojektet opfattes af kommunen som en række kompenserende foranstaltninger (s61 - se spec. redegørelsen for de 8 "udviklingsskemaer" s60f). Gruppen henleder her igen opmærksomheden på, '...at der er en sammenhæng mellem det mangelbillede som integrationsprojektet giver af denne gruppe, og den meget passive rolle som de berørte familier har fået tildelt i integrationsprojektet, [mens der så til gengæld] bliver frit slag for kommunens forvaltning til at fremstille dem, som inkompetente og mangelfulde personer' (s62). I specialesammenhængen tjener redegørelsen for det kommunale integrationsprojekt (Del 2) som baggrundsuplysning for tolkningen af småbørnsfamiliernes altovervejende tilfredshed med det kommunale integrationsprojekt (se s64 og bl.a. s80-82, 165 samt 175f om 'de magtrelationer der virker i det skjulte').

Interviewene med de tosprogede familier i **Del 3** giver et billede af, hvordan målgruppen formulerer sig omkring projektet og dets aktiviteter. Men også her indleder gruppen med et kort rids af nogle hovedpositioner i '...indenfor den hjemlige indvandrer-, flytninge- og integrationsforskning (...) Ikke som en udtømmende gennemgang af forskningen på området, men [det] bruges til at ride nogle forskellige teoretiske positioner op, og i forhold til dem præcisere vores egen tilgang' (s67). Her begrundes specialets bestræbelser for at anlægge et mere nuanceret perspektiv på spillet mellem flygtninge- og indvandrerfamilierne og den danske institutionsverden end den som Integrationsprojektet repræsenterer (evt. cit 71m - se også s166ff og Del 4). Med afsæt i Bourdieus prakseologiske opfattelse af den sociale virkelighed og med inddragelse af Flemming Røgilds og An-Belinda Preis, der netop repræsenterer et teoretisk perspektiv som i høj grad svarer til gruppens Bourdieu-inspirerede 'relationelle perspektiv', får de forklaret at '...flygtningenes baggrund ikke i sig selv kan bruges til at forklare, hvordan de håndterer deres nye situation' (s73).

Men de tosprogede familiers fortællinger om sig selv og deres forhold til f.eks. de danske daginstitutioner kan heller ikke altid tages for pålydende (se den afsluttende sammenfatning s.176). Med Stuart Halls begreb for "kulturel identitet" sammenholdt med Bourdieus "habitusbegreb" får gruppen henledt opmærksomheden på, at '...også de forandringer i identitet og kultur, som migration fører med sig (...) er produkt af politisk kamp og skiftende magtkonstellationer' (s74-75). Denne indledende redegørelse for det anvendte teoretiske perspektiv demonstrerer en meget sikker anvendelse af hhv. Bourdieu og Hall til at præcisere, hvad der er specialets undersøgelsesobjekt: 'Vi ser på flygtninge- og indvandrerforældre, der skal forhandle mellem deres egen baggrund og kulturelle identitet og så de mere eller mindre eksplicite krav fra det danske samfund, under betingelser de ikke altid selv er herre over' (s75 - se også 82). I kap. 6 uddybes og operationaliseres gruppens teoretiske perspektiv, og der redegøres for 'det som Bourdieu kalder "det dobbelte brud" - som de skriver (se s83 og s86).

Gruppen har udvalgt 3 familier, og det er deres oplevelse af Integrationsprojektet og børnehaven, der er det centrale i gruppens problemfelt: 'Ved projektets opstart i 1997 havde alle tre familier børn mellem to og fire år, som ikke var i daginstitution, og familierne var derfor defineret som målgruppe for det kommunale tiltag. *Det er i*

udgangspunktet denne relation til kommunen, der kendetegner dem som gruppe, og ikke deres kulturelle baggrund. Vi vil i hver af analyserne af de tre familier komme ind på, hvad denne relation til kommunen betyder i hvert enkelt tilfælde' (s81). 'Det familierne fortæller os, er deres version af sandheden. Men (...) deres udtalelser må hele tiden tolkes i forhold til hvordan de opfatter relationen til os; er vi fra universitetet, fra kommunen eller ser de os som privatpersoner. Men derudover er der deres relationer til det sociale rum udenfor den dagligstue, hvor interviewet foregår, og som i interviewsituationen "sidder med ved bordet"; deres relation til kommunen, til arbejdsmarkedet, til daginstitutionen osv.' (s86).

Gruppen redegør her igen meget klart og forståeligt for den valgte fremgangsmåde i udvælgelsen af familierne, om etablering af kontakt og aftale og endelig om gennemførelsen af interviewene (se også kap. 7-9). I forlængelse af den tidligere diskussion af socialkonstruktionismens begrænsninger (kap. 2) og Bourdieus kritik af etnometodologiens "spontane" hverdagslivsforståelser af verden (kap. 5) demonstrerer gruppen her en meget overbevisende beherskelse af det valgte teoretiske perspektiv. Som optakt til de tre interview redegør de for, hvordan de har analyseret, og for principperne for fremstillingen: 'Ud over at få indblik i det interviewpersonerne oplever, tænker og føler, mener vi også, at vi gennem interviewene får noget at vide om den ydre verden, som de skal begå sig i og forholde sig til' (s85).

Gruppen gør opmærksom på det metodisk set betænkelige i, at den benytter personalet i daginstitutioner og sundhedsplejen til at udse og formidle kontakten til en række familier, blandt hvilke der efterfølgende udvælges interviewfamilier: "...hvilket vi i dag må erkende, har haft utilsigtede konsekvenser for vores undersøgelse (s.77)." Den selektive udvælgelse af tre familier, der alle har fået børn i daginstitution, betyder en - hvad empirien angår - indsnævring af det oprindelige problemfelt (s10: "...hvordan de tosprogede familier oplever projektet og hvordan de handler i forhold til det" - som gruppen afsluttende selv påpeger s175f).

Præsentationen og analyserne af interviewene med de 3 udvalgte familier anskueliggør, at familierne indgår i en række relationer af betydning for deres måde at forholde sig til integrationsprojektets anvendelse af daginstitutionerne. I alle tre interview indtager relationen til arbejdsmarkedet en meget central betydning. Det fremgår at det er en vigtig relation i forhold til at forstå, hvorfor familierne handler som de gør i forhold til daginstitutionerne, og hvordan de 'forklarer' deres altovervejende positive holdning til det kommunale integrationsprojekt. Bedre danskundskaber skal forebygges, at børnene kommer til at stå i samme situation på arbejdsmarkedet som den diskrimination eller frasortering de selv oplever.

Også familiernes status som flygtninge og hvad det betyder for deres relation til det danske samfund er en afgørende forudsætning for deres samstemmende tilslutning til kommunens vægtning af danskundervisning i daginstitutionerne. De er efter perioder med forskelligt arbejde eller kursusaktiviteter p.t. på overførselsindkomst, og de kan ikke bare vende tilbage til deres hjemland. Deres udtalelser repræsenterer en relation af taknemmelighed og afhængighed, som ifølge gruppens analyser og fremstilling disponerer dem til at leve op til det danske samfunds krav og forventninger. En sådan disposition kan også forklare deres modvilje mod at

fremstille sig selv som utilfredse og afvisende over for kommunens daginstitutionstilbud.

Analysen af de tre interview anskueliggør, at der er tale om et samspil mellem en række forhold der gør, at indvandrerfamilierne synes at overtage den - også i integrationsprojektet i Høje-Tåstrup - 'selvfølgelige' forestilling om, at det er nødvendigt at sende børnene i daginstitution for at de kan lære dansk. Analyserne viser at deres 'situation' disponerer dem for at gøre denne forestilling til deres egen. Men analyserne viser også, at indvandrerfamilierne gerne vil påtage sig et ansvar i forhold til deres børn og deres opdragelse. De interesserer sig for at give deres børn de bedste forudsætninger for at klare sig i det danske samfund, lige som de i forskellig grad fremhæver betydningen af at udvikle en stærk kulturel identitet hos børnene - som en ressource i forhold til at skabe sig en meningsfuld tilværelse i Danmark (jvf også Røgilds). Undervejs i fremstillingen af analyseresultaterne fra de 3 familieinterview inddrages resultaterne fra andre nyere undersøgelser på udmærket vis i diskussionen (Ehn, Røgilds, Preis,Eide m.fl.).

På denne baggrund fremstår afrundingen i kap. 10 og Del 4 som en sammenfatning af specialets argumentation for en mere 'demokratisk integrationsindsats', hvor focus er ændret fra mangler til ressourcer og hvor der er respekt for forskellighed.

Nina Blom Andersen

Valg af videregående uddannelse - At forstå praksis i et relationelt og historisk perspektiv (januar 2000).

Det foreliggende speciale er et spændende metodisk eksperiment. Nina Blom Andersen (NBA) har analyseret et omfattende interviewmateriale, som hun oprindeligt har indsamlet sammen med en medstuderende til belysning af problematikken omkring studieskift ved de videregående uddannelse. Det viste sig dog hurtigt at informanterne mere fortalte om, hvordan de havde 'valgt' deres uddannelser, og det er så denne problemstilling, som efterfølgende har dannet udgangspunkt for specialets analyser. Altså de uddannelsessøgendes 'praksis for uddannelsesvalg'. NBA understreger, at specialets problemfelt - ud fra den etnografiske metodes principper - er konstrueret med udgangspunkt i informanternes italesættelser af egen praksis (s13).

Den forforståelse, der lå til grund for gennemførelsen af interviewene var overordnet præget dels af en modernitetsteoretisk synsvinkel og dels en forståelse, der var funderet i den socialkonstruktionistiske retning (s3), men NBA har så efterfølgende valgt at analysere det indsamlede materiale ud fra en prakseologisk tilgang, med kraftig inspiration fra Bourdieu. Det er en analytisk tilgang, der sætter spørgsmålstejn ved både den forforståelse, som interviewene var indsamlet på baggrund af, og ved informanternes selvforståelse - samtidig med at den understreger den historiske dimensions vigtighed i sociologisk analyse.

NBA gør selv indledende opmærksom på, at der altså er et spring fra konstruktionen af specialets empirikonstruktion til konstruktionen af analysen, og at denne forskel derfor må diskuteres undervejs i analyserne og fremstillingen i specialet (s3 og 16). Specialets problemfelt er altså de uddannelsessøgendes valg af videregående uddannelse, og analyseobjektet er problematikken omkring informanternes forståelse af, hvordan 'praksis for uddannelsesvalg' konstitueres (s12 og 23). Men hertil kommer så at specialet parallelt hermed er et bidrag til diskussionen af, hvorvidt det er mere fyldestgørende at forstå informanternes uddannelsesvalg relationelt og dispositionelt - altså at forstå dem som historisk betinget. Om problematikken uddannelsesvalg og studieskift med andre ord kan forstås som knyttet til et felt, til forskel fra udelukkende at forstå uddannelsesvalg som en individuel handling (s12).

NBA påpeger selv, at der i interviewene blev konstrueret et rum, hvor informanterne blev inviteret til at fortælle om deres uddannelsesvalg, som resultater af deres egne bevidste og reflekterede præferencer (s16). Men i specialets analyser bliver de konkrete uddannelsesvalg som informanterne fortæller om altså ikke desto mindre i udpræget grad tolket som konstitueret af dispositioner - dvs. ud fra en forståelse, hvor det sociale rum og dets relationer medtænkes (s16). Omdrejningspunktet for specialet er med andre ord, at konstruere en analyse af relationerne mellem informanternes egne (italesatte) forståelser af praksis og på den anden side de magtfulde og ofte modstridende logikker, der er dominerende i det felt informanterne uddanner sig i (s20).

NBA foregiver ikke at specialet giver en objektiv beskrivelse af praksis for studievalg (se s.21). Specialet er derimod disponeret ud fra tematiseringer omkring relationer, som informanterne præsenterer i interviewene. Analytisk skelnes mellem erfaringsammenhænge svarende til forskellige niveauer i Anders Mathiesens 'model for de kulturelle og politiske processers handlesammenhænge' (s.23). På denne måde konstrueres teoretisk en problematik med fokus på nogle konstituerende sammenhænge i problematikken. NBA redegør i kapitel 1 meget overbevisende for specialets afgrænsning og dets fokus, og hun demonstrerer her en omfattende og sikker teoretisk indsigt i både Bourdieus og socialkonstruktionismens forskellige bidrag til kultursociologien samt nogle af modernitetsteoriens nøglebegreber.

Alle informanterne fortæller om deres uddannelsesvalg, som om de har 'valgt' ud fra bevidst valgte og reflekterede præferencer (32). Men interviewanalyserne viser, at informanternes valg i hvert fald også kan forstås og forklares ud fra de enkelte studerendes uddannelsesdispositioner, som de er formet af erfaringer i deres mere eller mindre forskellige livsløb. I kapitel 2 er de dispositioner, der skabes i relation til de kulturelle processer, i fokus. Det viser sig at de uddannelsessøgendes 'præferencer' på vidt forskellige måder kommer fra deres erfaringer i familien - erfaringer om forældrenes uddannelse og forældrenes arbejde etc (s49). NBA sætter med andre ord interviewanalyserne ind i et praksisologisk perspektiv (39).

Analyserne i kapitel 3 viser, hvordan erfaringerne og oplevelserne med uddannelsesinstitutionerne har sat sig som historie i kroppen på informanterne. Informanternes uddannelsesdispositioner kommer altså også fra deres erfaringer i skolen og ungdomsuddannelserne spec. gymnasium og HF og erfaringer med andre videregående uddannelser - erfaringer med deres kammerater og deres 'favorit lærere', der af forskellige grunde får betydning for deres uddannelsesforløb, og endelig fra de unges erfaringer med uddannelsesinstitutionernes forskellige strukturelle og indholdsmæssige organiseringer, opdelinger mm. - forskellige erfaringer med hvad der opfattes som nyttig viden. Men hvor informanterne fremstiller deres uddannelsesvalg som konstitueret i nogle bevidste præferencer, der bl.a. hidrører fra erfaringer med en ungdomsuddannelse, så bliver de samme erfaringer analytisk betraget som medskabere af informanternes dispositioner (73).

Men informanterne forholder sig ikke kun til egne erfaringer, de må også forholde sig til en række institutionelle betingelser som f.eks. de gældende adgangsregulerende foranstaltninger i tilknytning til de videregående uddannelser, og de må forholde sig til de magtfulde diskurser, der opstilles fra det uddannelsespolitiske felts dominerende positioner - som NBA skriver (72). I kapitel 4 analyseres informanternes fortællinger om erfaringer med adgangsbegrænsningsregler og -procedure, kriterier for optagelse etc. - altså informanternes erfaringer med forskellige reguleringsteknikker, der er udslag af politiske eller administrative beslutninger (74). Her er det de unges forståelse af politiske processer med tilknytning til uddannelsesfeltet, der er i fokus. De politiske reguleringer opleves af informanterne som værende af betydning for deres 'valg', men disse reguleringer forstås også som 'naturligt eksisterende nødvendigheder' (85) - hvor de samme politiske processer analytisk tolkes som legitimering af symbolsk vold (s86).

Også her demonstrerer NBA en præcis anvendelse af det valgte teoretiske perspektiv.

Alle disse erfaringer har de uddannelsessøgende - ikke primært i hovedet, men - i kroppen. Alle disse erfaringssammenhænge, som informanterne gennem årene har indgået i og er blevet påvirket af, har 'disponeret' dem til at vælge som de har gjort. NBA har med et meget sikkert overblik over det omfattende interviewmateriale og en imponerende teoretisk indsigt på overbevisende måde sandsynliggjort, at de uddannelsessøgendes 'præferencer' ikke er helt så individuelle som informanterne måske gerne vil (have læseren til at) tro.

Analyserne i kapitel 5 sætter afsluttende fokus på de forskellige 'offentlige' diskurser om hvad uddannelse skal eller kan være godt for. Her analyseres, hvordan det går til, at de uddannelsessøgende opfatter uddannelse og betydningen af forskellig slags uddannelse som de gør. NBA påpeger indledende, at udgangspunktet for analyserne er informant-interview, hvor der optræder mange forskellige italesættelser af overvejelser over egen praksis (87). Og det er nogle af de 'diskursive' forudsætninger for de uddannelsessøgendes udtalte tanker der efterspores i kapitel 5's analyser. Interviewmaterialet anskues altså ud fra et feltperspektiv (86). Endnu engang følger NBA Bourdieus egen anbefaling om at 'afprøve feltbegrebet i praksis som en bestemt måde at konstruere analysegenstanden'.

NBA identificerer tre forskellige rationaler for valg af uddannelse i informanternes fortællinger:

- materiel og symbolsk nytte (instrumentel)
- menneskeligt og samfundsmæssigt engagement (social)
- æstetisk selvoptagethed (individualisering).

De tre rationaler betragtes ikke som inkommensurable - de optræder undertiden side om side (122). Informanternes brug af disse rationaler relateres i analytisk til nogle dominerende/fremtrædende diskurser i uddannelsesfeltet og 'det til lejligheden konstruerede magtfelt'. Der er langt fra overensstemmelse mellem diskurserne i interviewmaterialet og diskurserne i magtfeltet, men der kan identificeres høj grad af sammenfald i de overordnede træk (s122). På baggrund af analysen kan der udpeges en bevægelse bort fra en tidligere stærkt funderet forståelse af privilegier i relation til det instrumentelle rationale, mod den mere selvrelaterede praksis. Det ses i relation til Bourdieu som en pointe, at de dominerende agenter i samfundet er i stand til at 'veksle kapital' - ikke mindst via uddannelsessystemet, for til stadighed at opretholde dominans - som NBA formulerer det (s123).

NBA understreger, at analyserne kun har omfattet nogle af de betydnings-sammenhænge, der kan have medvirket til at konstituere informanternes valgpraksis (124). Analyserne viser alene, hvilke erfaringssammenhænge mm. de uddannelsessøgende henviser til - direkte og indirekte, og analyserne viser at det er den konkrete valgsituation og de konkrete muligheder, der for de enkelte informanter blev afgørende for 'valget'. Men analyserne i kapitel 5 viser endnu engang, at det ikke kun er et spørgsmål om diskursive påvirkninger (holdningskampagner etc.), idet analyserne viser et bemærkelsesværdigt sammenfald mellem en overvejende individualiserende forståelse hos informanter fra

designskolen (s116), og på den anden side en mere socialt engageret forståelse hos informanterne fra lærerseminariet (s101f). Flere informanter formår således at beskrive, hvor forskelligt deres syn på uddannelse var/er alt efter, hvor i uddannelsesfeltet de befinder sig (s90).

Sammenfattende konkluderer NBA i kapitel 6, at analysen har påpeget eksistensen af en træghed i specielt informanternes dispositioner, både hvad angår det familiært konstituerede og de i uddannelsessystemet konstituerede dispositioner. Det er i overensstemmelse med, hvad de statistiske informationer om de uddannelsessøgendes valg viser. Men hun påpeger også, at disse oplysninger samtidig viser, at forudsigeligheden i den enkelte uddannelsessøgendes uddannelsespraksis er mere uklar i dag end tidligere (s126).

Rikke Damkjær

Udvikling - Retorik eller praksis? - Om ændret organisering af en kommunal kulturforvaltning (februar 2000).

Det foreliggende speciale kan ses som en case-rapport fra en empirisk undersøgelse af 'læringsmiljøer i offentlige organisationer (...) i en situation med omstilling (modernisering af den offentlige sektor)'. Rikke Damkjær [RD] baserer sit speciale på empiri indsamlet i kulturdirektoratet på Frederiksberg Rådhus - hendes egen bopælskommune (s9). RD giver i specialets indledende kapitel en nærmest forbilledlig klar redegørelse for fremstillingens opbygning, som iøvrigt kort sammenfattes i indledningen til det kritisk stillingtagende kapitel 6, hvor RD diskuterer sine analyseresultater. I det indledende kapitel motiverer RD meget klart, hvad det er for diskussioner og udviklingstendenser, specialets empiriske undersøgelse ('casen') tager afsæt i med henblik på 'en kritisk stillingtagen' til den udviklingstendens, der præger ikke alene den offentlige sektor, men hele arbejdsmarkedet. En udvikling præget af et stigende antal konsulentfirmaer og et væld af 'teoretiske' fremstillinger, der påberåber sig evnen til at kunne udvikle (s1).

Specialet udspringer af en undren over de tilsyneladende vanskeligheder, der udspiller sig i samspillet mellem *ledelsesniveau* og *medarbejderniveau*. Vanskeligheder der dels er knyttet til det relationelle forhold niveauerne imellem, dels til de udviklingsredskaber, der bliver benyttet inden for '**moderne ledelse**'. Omstilling og modernisering fremstilles oftest som 'nødvendiggjort af udviklingen' (s4), men den offentlige debat viser også at virksomhederne (private som offentlige) i stigende grad forsøger at skabe indtrykket af øget medarbejderindflydelse. RD lægger ikke skjul på, at hun stiller sig skeptisk overfor denne 'tilsyneladende medarbejderindflydelse' (s4). Med udgangspunkt i en empirisk undersøgelse af de igangværende omstillingsprocesser inden for den kommunale sektor - eksemplificeret ved Kulturdirektoratet på Frederiksberg Rådhus - har RD sat sig som mål 'at finde ud af om den megen snak om udvikling er retorik eller praksis'. En ambition der kort sammenfattes i en præcis problemformulering (s5):

Hvordan kan læringsmiljøet i samspillet mellem ledelse og medarbejder karakteriseres i den offentlige sektor i en situation med omstilling?

Specialets analyser og diskussioner sætter fokus på samarbejdsprocesser ledelse og medarbejdere imellem, og arbejdet er hermeneutisk inspireret, idet der i løbet af arbejdsprocessen er opnået stadig større indsigt i de undersøgte omstillingsprocesser, som så har givet sig udslag i inddragelse af stadig mere situationsbestemt indsigt i undersøgelsesfeltet. RD henviser selv til forestillingerne om en opadgående lærings- og erkendelses spiral (s12). Som led i specialets trinvis afgrænsning og præcisering af problemfeltet har RD inddraget fire teoretikere i en bestemt rækkefølge for på denne måde at vise netop disse teoretikers styrker og begrænsninger i relation til specialets problematik. Det drejer som om Peter Senge, der ser læring som ledelsværktøj, Chris Argyris, der ser læring som en kognitiv proces, Jean Lave og Etienne Wenger, der har en socialkonstruktionistisk tilgang og

ser læring som social praksis, og endelig den svenske organisationsteoretiker Dag Børkegren, der ser læring som de agerendes refleksive forandring af tankegang i samspil med andre. Men iøvrigt understreger RD, at hun kun inddrager teori i det omfang de forskellige teorier kan forklare eller tydeliggøre nogle empiriske sammenhænge (s13). Videnskabsteoretisk placerer RD specialet som en fortolkningsvidenskabelig undersøgelse, der tager sigte på at afdække og forstå den subjektive livsverden, der indgår i de moderniseringsprocesser i kulturdirektoratet som hun har undersøgt (s14)

I kapitel 2 præsenterer RD den overordnede samfundsmæssige udviklingsramme for specialets empiriske og teoretiske analyser, der udgøres af den igangværende modernisering af den offentlige sektor, hvor man forsøger at introducere nye ledelsesformer og styringsmekanismer for at få en mere fleksibel og effektiv organisation. I Frederiksberg kommune har det primært givet sig udtryk i en intens fokus på lederudvikling (s25). I kapitel 3 ses mere specifik på forløbet af udarbejdelsen af et fælles værdigrundlag for kulturdirektoratets virksomhed. Det ses som et led i moderniseringen, at det nu er værdier og ikke regler og kontrol, der skal være retningsgivende for den offentlige forvaltning. 'Det fælles værdigrundlag' ses som et ledelsesmæssigt redskab for effektivisering, idet der gennem en holdningsbearbejdning af medarbejderne skabes accept af kulturdirektoratets aktivitetsmål og værdioritering og dermed en større effektivitet. Holdningsbearbejdningen betyder, at medarbejderne ser det samme verdensbillede, og på denne måde udviskes eventuelle modstridende interesser (s44).

I kapitel 4 redegør RD for det læringsbegreb, der ligger til grund for en sådan modernisering af ledelsesformen i kulturdirektoratet. Og hun påpeger, ud fra gennemgangen af de omtalte teorier om læring i organisationer, at hvis der ikke skabes rum for medarbejdernes deltagelse i formulerings- og beslutningsprocesserne og deraffølgende mulighed for læring, *kan* 'værdigrundlaget' vise sig udelukkende at blive et ledelsesprojekt. Teoretisk udtrykt betyder det en læringsproces svarende til Peter Senges nyinstitutionalistiske managementopfattelse af læring, ifølge hvilken medarbejderne skal bringes til at forstå deres placering i systemet og tilslutte sig ledelsens værdigrundlag (s58). En sådan tilgang til modernisering af forvaltningen kan vanskeliggøre omstillingsprocessen, og grunden er - ifølge RD's teoretiske analyser - at der i en sådan fremgangsmåde ikke skabes rum til at evaluere og reflektere (jvf. Dag Børkegren), hvorved muligheden for læring for de involverede medarbejdere begrænses eller forvinder (s59).

Herefter ser RD i kapitel 5 nærmere på spørgsmålet om medarbejdernes indflydelsesmuligheder ud fra det empiriske materiale fra kulturdirektoratet på Frederiksberg Rådhus og sammenholder empirien med udvalgte bidrag til den organisationsreoretiske litteratur. Litteraturen om de nye managementkoncepter som bl.a. værdibaseret ledelse har, ifølge arbejdsmarkedsforskeren Henning Jørgensen, overset betydningen af de offentligt ansatte meget (s61). Ledelse sker via værdiledelse og værdistyring kombineret med decentralisering af ansvaret for de konkrete aktiviteter. Værdibaseret ledelse har et indbygget potentiale for medarbejderindflydelse, som for at blive effektueret kræver *deltagelse* (s61), men her synes der at have været vanskeligheder i forbindelse med omstillingsprocessen i kulturdirektoratet, hvor de interviewede medarbejderrepræsentanter bl.a. efterlyser

'dialogen der ikke er der': *De aner ikke hvad vi laver og hvor meget vi laver* (s65). RD inddrager her også Steven Lukes teori om magtudøvelse i organisationer og institutioner, og hun fremhæver især hans begreb om 'bevidsthedskontrollerende magt', '... idet det handler om at få andre til at have netop de ønsker, som passer én selv - at sikre sig andres støtte, ved at kontrollere deres tanker og ønsker' (s66).

RD overgår i kapitel 6 til en kritisk diskussion af specialets undersøgelses- og analyseresultater. På baggrund af det forgående kapitels gennemgang af problemerne i 'interaktionen' mellem ledelsesniveauet og medarbejderniveauet i kulturdirektoratet på Frederiksberg Rådhus sammenfatter RD, hvad hun ser som de bagvedliggende rationaler for implementeringen af management ledelsesprincipperne - ikke bare i kulturdirektoratet, men - i den offentlige sektor mere generelt. Idet hun skelner mellem organisationens (dvs. den administrative enheds) interesser og virksomhedsrådets interesser (dvs. den enkelt enheds medarbejdere og de konkrete serviceopgaver de varetager i relation til forskellige målgrupper - administration, information, uddannelse, behandling etc.), påpeger RD at den dominerende læringstankegang netop synes at bunde i *organisationens* interesser i at målrette arbejdsindsatsen mest muligt. '... Det ligger nemlig implicit i den organisationsteoretiske tilgang, som beskrevet i kapitel 4, at læring opfattes som målrationel og nytteorienteret' (s85).

Ifølge RD synes specialets empiri at vise, at den læring 'værdigrundlaget' lægger op til mest har karakter af *holdningsbearbejdning*, og følgelig kan de læringsprocesser, der kommer til udtryk i samspillet mellem ledelse og medarbejdere, og som skulle være udviklende for begge parter, ud fra en kritik synsvinkel meget let komme til at fremstå 'som havende mere karakter af en ensidig fokusering på den ene parts magtudøvelse fremfor en læringssituation til gavn for begge' (s88). På denne måde når RD frem til kernen i specialets kritiske stillingtagen til den empirisk anskueliggjorte *udviklingstrend* i moderniseringen af den offentlige sektors ledelsesprincipper - med kulturdirektoratet på Frederiksberg Rådhus som case. Forløbet omkring 'det fælles værdigrundlag' for kulturdirektoratet ses med andre ord som udtryk for en generel udviklingstendens i den igangværende modernisering af ledelsesformerne i den offentlige sektor, hvor en demokratisk ledelsesform med kollegial medbestemmelse søges ændret til en strategisk ledelsesform med forskellige "bløde" muligheder for medarbejder*indflydelse* på ledelsens beslutninger. Den nye ledelsesstil og det medarbejdersyn der implicit kan udledes af forløbet omkring kulturdirektoratets 'fælles værdigrundlag' karakteriserer RD som 'stærke ledere med fløjlshandsker' (...) men det vil være muligt at omforme magtfordelingen ved at tillade *medbestemmelse* for medarbejderne og derved gøre interesse modsætninger legitime' (s91). Det ville, ifølge Rikke Damkjær's teoretiske analyser, muliggøre et mere 'positivt' læringsmiljø - jvf. Figur 1.1. Den positive spiraleffekt (s7).

Eva Kragh

Akademiseringen af Sygeplejerskeuddannelsen

(februar 2000).

Det foreliggende speciale sætter fokus på de sidste 10 års ændringer af sygeplejerskeuddannelsen. Men specialet kan også ses som en case til belysning af konsekvenserne af de 'centralt iværksatte uddannelsesevalueringer' - som styringsredskab (s3). Lige siden evalueringer af de videregående uddannelser blev institutionaliseret i Evalueringscenteret 1992, har en strøm af rapporter fra dette center været med til at sætte *kvalitetsproblematikken* på den uddannelsespolitiske dagsorden (s4). Og det er netop spørgsmålet om '*hvordan* Evalueringsrapporten for sygeplejerskeuddannelsen har fået betydning for udformningen af fremtidens sygeplejerske uddannelse', der er specialets undersøgelsesobjekt (s6 og 47).

Med udgangspunkt i Anders Mathiesens model for "uddannelsernes sammensatte sammenhænge" redegøres i kapitel 2 klart og præcist for sygeplejerskeuddannelsens institutionelle betingelser, og det fremgår at uddannelsen er indlejret i en ganske kompliceret struktur af interessenter på mange forskellige niveauer. Det er i denne komplekse dynamik Evalueringsrapporten indgår (s11). Men Eva Kragh [EK] understreger også, at forståelsen af, hvad der på et givet tidspunkt udspiller sig omkring en uddannelse, forudsætter en konkret empirisk undersøgelse af 'styrkeforholdene mellem de forskellige aktører eller grupper af aktører, der har interesse i den pågældende uddannelse' (s12). EK præciserer at specialets analyser af Evalueringsrapportens rolle er afgrænset til de offentligt tilgængelige 'institutionelle' strategioplæg og reformforslag og diskursen om disse, der i specialet ses som udtryk for den dominerende position inden for det pågældende uddannelsesfelt (s15).

EK redegør her indledende meget præcist for, at det analytiske fokus ligger på *relationerne* mellem centralforvaltningen (herunder Evalueringscenteret) og de administrative og organisatoriske netværk, men hun forklarer også formålet med at se problematikken omkring sygeplejerskeuddannelsesreformen i dens historiske kontekst (s13). Selv om de mange initiativer og reformforslag efter Evalueringsrapporten (1996) tilsyneladende viser, at alle de involverede parter er enige om at sygeplejerskeuddannelsen skal akademiseres, så kan en historisk perspektivering nemlig henlede opmærksomheden på, at denne enighed om akademisering af uddannelsen ikke altid har været tilstede og absolut ikke er nogen selvfølgelighed (s.14f - og kap. 3-5).

I kapitel 3 og 4 gives herefter en kort præcis oversigt over begivenhedsforløbet primært siden PUSS-betænkningen (1989) med hovedvægten på perioden efter Evalueringsrapportens fremkomst (juli 1996). Her skitseres meget præcist, hvordan de politiske bestræbelser fra centralt hold på at ændre arbejds- og opgavefordelingen mellem de forskellige personalekategorier inden for social- og sundhedsområdet, som led i moderniseringen af den offentlige sektor, indgår som en væsentlig baggrund for 90'ernes bestræbelser i retning af *akademisering* af sygeplejerskeud-

dannelsen. Akademiseringen kan ses som et middel til at gennemsætte og institutionalisere den ønskede omstrukturering af sygeplejerskernes virksomhedsområde (s17 og 27).

På denne måde har EK givet baggrunden for periodiseringen i kapitel 5, hvor de afgørende historiske forudsætninger for Evalueringscenterets rapport frem-analyseres. Selv om Dansk Sygeplejeråd efter 1996 tilslutter sig den foreslåede akademisering (s35), så valgte DSR - dengang PUSS-betænkningen blev offentliggjort - faktisk at forstå både betænkningen og 1990-bekendtgørelsens 'rummelighed' som en åbning for en længe ønsket 'humanisering' af sygeplejerskeuddannelsen, og som organisation arbejdede de aktivt for at uddannelsen skulle kvalificere bredere end til det rent medicinsk-tekniske (s28). Da Undervisningsministeriet i 1992 ved en konference 'afprøvede' rationaliserings- og akademiseringsstrategien og mere eksplicit påpegede de strukturelle konsekvenser, var der stadig ikke opbakning til fusionering af de små institutioner og/eller samdrift af de forskellige mellemlange uddannelser (s29), ligesom sygeplejerådet stadig direkte modsatte sig enhver form for 'fælles undervisningsmoduler' på tværs af de forskellige uddannelser (s31).

Det er først efter Evalueringscenterets rapport (juli 1996), centralforvaltningen for alvor kan sætte denne dagsorden i sygeplejefeltet. EK gør her opmærksom på, at bl.a. også "Redegørelsen" fra udvalget der blev nedsat i forbindelse med overenskomstindgrebet (1995) (s33 - uddybes i kap 7) er et 'nøgledokument' til forståelse af baggrunden for akademiseringen af sygeplejerskeuddannelsen. EK påpeger selv (s36), at denne første oversigt over begivenhedsforløbet i kapitel 5 og oversigten over de forskellige institutionelle bidrag til den offentlige diskurs om Evalueringsrapporten i denne 2. fase af 90'ernes reformbestræbelser (se kapitel 4) primært skal tjene som baggrund for specialets mere detaljerede og teoretisk reflekterede praktiske diskursanalyse af, *hvordan* dagsordenen inden for sundhedsuddannelsesfeltet ændres i løbet af 90'erne (se kap 7-9).

I kapitel 6 redegøres ganske overbevisende for, at uddannelsesevalueringer, således som de forvaltes i Evalueringscenterets regi, kan ses som repræsenterende en særlig institutionaliseret form for 1980'ernes skift i den danske politiske kultur, hvor det normale nu er blevet, at det er centralforvaltningen der tager initiativer til uddannelsesændringer (s47). EK henviser her til, at nyere evalueringsforskning har påpeget det problematiske i, at evalueringer i praksis ofte primært bruges til at *legitimere* politiske beslutninger 'ved hjælp af videnskabelige argumenter'. Det er typisk rekvisiten af evalueringen, der har defineret målene for den praksis der fokuseres på, og de evaluerede aktiviteter - f.eks. inden for sygeplejerskeuddannelsen - opfattes alene som midler til at nå de foreskrevne mål. På denne måde styrer rekvisiten evalueringen ved at fastsætte evalueringens succeskriterier, hvorved evalueringen får karakter af forvaltningsinstrument (s42). Specialets analyser af begivenhedsforløbet omkring ændringerne af sygeplejerskeuddannelsen i løbet af 1990'erne tager, som allerede nævnt, netop sigte på at anskueliggøre denne problematik - med sygeplejerskeevalueringen som case.

EK redegør følgelig i kapitel 7 mere uddybende for de *kvalitetskriterier* der ligger til grund for Evalueringsrapportens kritik og anbefalinger vedrørende

sygeplejerskeuddannelsens formål, indhold, pædagogiske former og organisatoriske forhold. Det er her 'nøgledokumentet' fra 1995-overenskomststudvalget får afgørende betydning. Styregruppen for sygeplejerskeevalueringen har nemlig valgt at definere evalueringens 'succeskriterier' (dvs. kvalitetskriterier) ud fra det fagpolitiske dokument (s51) og dermed tilsidesat den gældende uddannelsesbekendtgørelses mere 'rummelige' kvalitetskriterier. Overenskomstredegørelsen indsnævrede sygeplejerskernes virksomhedsområde til en specialiseret medicinsk praktisk hjælpefunktion i relation til lægerne, og for uddannelsen betyder det, at sygeplejefaget skal fastholdes som en medicinsk praktisk hjælpedisciplin, hvis teoretiske fundament i overvejende grad udgøres af de eksakte (lægevidenskabelige) fagdiscipliner (s.53 og 62) - viden om kroppens funktionsmåde og viden om medicinske virkemidler. Sammenfattende må EK konstatere at styregruppens anbefalinger repræsenterer en klar nedtoning af hensynet til patientrelationen i form af omsorgskompetence og de praktiske sygeplejefaglige anvendelseskompetencer som blev udviklet i 1990-uddannelsen til fordel for øget indlæring af eksakt lægevidenskabelig viden (s59).

I kapitel 8 inddrager EK Bourdieus feltteori og uddyber herigennem forståelsen af indholdet i de politiske og kulturelle konflikter, der udspiller sig omkring ændringen af sygeplejerskeuddannelsen (s63). Hun påpeger således i forbindelse med en kort redegørelse for de anvendte nøglebegreber fra Bourdieu, at netop de forskellige former for kulturel kapital (bl.a. de forskellige vidensformer) spiller en særlig rolle i relation til uddannelsesfeltet. Kulturformer, der er særligt værdsatte og anerkendte, vil ofte antage 'symbolsk karakter' (s66). Her henledes opmærksomheden på en mere sammehængende forklaring af, hvad det betyder at *akademisere* sygeplejerskeuddannelsen. Bestemte former for 'uddannelsesbeviser' giver forskellige grader af anerkendelse socialt (f.eks. bachelor titlen som bevis på anerkendelse som akademisk uddannelse). Forskellige uddannelser repræsenterer med andre ord større eller mindre symbolsk kapital og indgår dermed i samfundets sociale magtrelationer. 'Det er dette forhold, der er kernen i de sociale kampe, også hvad angår sygeplejerskeuddannelsen', påpeger EK (s67).

Spørgsmålet om, *hvordan* Evalueringsrapporten har fået betydning i kampen om sygeplejerskeuddannelsens udformning, er specialets fokus, og EK henleder her opmærksomheden på centralforvaltningens 'bureaukratiske anvendelse af Evalueringscenterets rapport' (s68) i kampen om - eller måske snarere imod - 1990-uddannelsen. I den sammenfattende analyse af den offentlige diskurs om Evalueringsrapporten viser EK, hvordan hun ud fra de fremanalyserede modstridende positioner kan konstruere sygeplejefeltets konstituerende magtstruktur som en kamp mellem professionsudøvernes position, der ønsker hensynet til patientrelationen og praktisk anvendelseskompetence opprioriteret i uddannelsen, og centralforvaltningens - Evalueringsrapportens - position, der entydigt arbejder for en akademisering af sygeplejerskeuddannelsen, og som efter Evalueringscenterets rapport (juli 1996) klart har været den dominerende position i sundhedsuddannelsesfeltet (s.71,77 og 79).

Afsluttende viser EK så i kapitel 9, at Evalueringsrapportens afgørende betydning kan tilskrives det anvendte kvalitetbegreb og specielt den bagvedliggende værdioritering og det tilsvarende akademiske uddannelsesrationale (s80). Det er specialets analytiske bud på, *hvordan* Evalueringscenterets rapport har fået betydning for

sygeplejerskeuddannelsens udformning (jvf. problemformuleringen i kap 1). Evalueringsrapporten har i høj grad bidraget til, at også sygeplejefagprofessionens ledende repræsentanter nu i slutningen af 1990'erne oplever det som selvfølgelig og naturgivent, at mere teoretisk viden er ensbetydende med bedre 'kvalitet' i det sygeplejefaglige arbejde (s85). Det er ikke længere hensynet til patientrelationen - omsorgskvaliteten - der tæller for professionens ledende repræsentanter.

Eva Kraghs speciale kan med andre ord - og med sygeplejerskeevalueringen som eksempel - skærpe blikket for, hvordan de centralt iværksat uddannelsesevalueringer kan bruges som administrativt politisk styringsredskab dels til at fremme eliteorienteringen i uddannelserne og dels til at fremme den markedsøkonomiske moderniseringsproces af den offentlige sektor (det overordnede magtfulde dominerende politisk ideologiske forestilling) (s82). Evalueringscenterets uddannelsesevaluering har fungeret som et middel for centralforvaltningen til at skabe tilslutning til sygeplejerskeuddannelsens akademisering, som i denne moderniseringsproces kan forstås som en måde at skabe tilslutning til de overordnede politisk-økonomiske bestræbelser (s86), hvor der primært tages hensyn til *omkostningseffektiviteten* i den offentlige serviceproduktion - på bekostning af hensynet til patienterne (målgruppen for det sygeplejefaglige arbejde) (s84 og 88).

Sammenfattende kan det fremhæves, at EK afgrænser problemstillingen meget klart. Specialet kan absolut anbefales som et nyttigt bidrag til diskussionen om den igangværende akademisering og deraffølgende eliteorientering - af de mellemlange professionsuddannelser, og specielt til diskussionen om Danmarks Evalueringsinstitut og dets rolle i det statslige styringssystem.

Pernille Mikkelsen

Myten om den new zealandske skole ...

(marts 2000).

Det foreliggende speciale tager afsæt i TV-Avisens Horisont udsendelse om skolen i New Zealand den 18. august 1997, hvoraf det fremgik at det new zealandske skolesystem fungerer bedre end det danske, og at vi derfor skal importere deres måde at drive skole på, hvis der skal ske noget herhjemme i forhold til at få iværksat den (nye) danske folkeskolelov fuldt ud (s4). En udsendelse der umiddelbart fremstår som et led i en mediekampagne om skolen i New Zealand, men på baggrund af specialets analyser fremstår TV-udsendelsen og kampagnen snarere som led i en mere 'intelligent' politisk-ideologisk kritik af den danske reformpædagogiske tradition fra den politiske højrefløj (se også s99) - og som led i kritikken af velfærdsstaten (f.eks. s15,63,73).

Specialeafhandlingen kan med andre ord ses som et meget vægtigt - og tankevækkende - bidrag til den danske skolepolitiske og pædagogiske diskussion. Specialet tager primært sigte på at belyse, hvad myten om skolen i New Zealand *bruges til* i den skolepolitiske diskussion i Danmark (s1 og 74). Pernille Mikkelsen (PM) gør selv indledende opmærksom på, at hun har valgt at fremstille sine empiriske og teoretiske resultater på en måde der anskueliggør forskningsprocessens vekselvirkning mellem empiriindsamling, systematiske analyser og teoretiske refleksioner. Afhandlingen er altså ikke bygget op 'som man plejer', og PM har derfor i en 'læsevejledning' kort redegjort for rapportens opbygning og *hvorfor* hun har valgt en sådan fremstillingsform (s3). I Del 4 redegøres mere udførligt herfor, ligesom specialets teoretiske grundlag og metodiske overvejelser ekspliciteres (s98ff).

PM sammfatter i del 1 det billede medierne har skabt af den new zealandske skole i den danske offentlighed 'de levende billeder fyldt med glade og læreivrige børn, der nysgerrigt og selvstændigt arbejder på at få deres videbegær tilfredsstillet' (s7). Mediernes og 'eksperternes' beretninger ... har efterladt indtrykket af at de tilsyneladende har fundet nøglen til løsning af nogle af de problemer vi herhjemme har brugt meget tid på: de skoleglade børn, læsningen, undervisningsdifferentieringen, lærerrollen og forældreengagementet - og tilmed gennem former der minder om Helhedsskolen (s17).

Som overgang til del 2 redegør PM for *sin* måde at forstå god læring, og hun redegør for hvor dette synspunkt 'kommer fra'. Hun sammenfatter her kernen i en tidsvarende reformulering af den danske reformpædagogiske tradition - og viser en sikker og overbevisende indsigt i centrale bidrag til den pædagogiske teoriudvikling og nogle af nøglefigurerne i den danske skolepædagogik. Det vigtigste er måske, at PM i afhandlingen både formulerer *og* demonstrerer hvad det betyder i praksis: 'en direkte effekt af min optik er altså at undersøgelsesprocessen ikke fuldt ud er fast og forud skematisk planlagt og struktureret, men baserer sig på en vis grad af improvisation i situationen. For at forstå mine oplevelser i og med praksis i New Zealand - er det nødvendigt at kende mit normative udgangspunkt herfor, for det er filteret

for mine øjne, og dermed mine sociale og historiske forudsætninger for at se praksis' (s21).

PM redegør meget præcist for, at specialets del 2 er en *fremstilling* af de analytiske resultater hun er nået frem til på grundlag af relativt omfattende feltdagbøger og samtaler, oplevelser, teoretiske refleksioner under hele opholdet i New Zealand (ca. 3 mdr.): 'dvs. fremstillingen er min fortolkning af mine oplevelser i New Zealand' (s23). I del 4 gør hun mere udførligt rede for, at denne tolkning er resultatet af mange 'overraskelser' og supplerende teoretisk læsning - også efter hjemkomsten (se f.eks. 110). PM fokuserer i sin fremstilling af skolehverdagen (i klasserummet) i den new zealandske skole på

- lærerrollen og lærerens forhold til eleverne
- undervisningsformer og faglighedsforståelser
- udviklingen i skolens institutionelle betingelser efter 1989-reformens liberalisering,

og hun lægger ikke skjul på, at hendes fremstilling er formet ud fra et noget andet skolebillede end de danske mediers 'myte' om skolen i New Zealand, der blev gengivet i del 1. PM's synsvinkel er markarbejderens med fokus på forskellige *relationener* mellem læreren og eleverne i konkrete undervisningssituationer (autoritets-, faglige og sociale relationer), og formålet har været 'at anskueliggøre, at de der hidtil har henvist til New Zealand må have vidst hvilke konsekvenser det ville få at importere dette til Danmark' (s24).

Praksisanalyserne i del 2 er helt klart specialets centrale bidrag til den danske skolepolitiske diskussion. Enhver sammenfatning af så præcise analyser bliver let meget firkantet, som PM skriver (s68 - s53 giver PM en kort sammenfatning). Men analyserne viser ihvert fald, at den new zealandske skole er begrundet i et konservativt samfundssyn og undervisningen er lagt an på 'en indiskutabel respekt for lærerens autoritet' (skolefeltets doxa s31, 5o og 121f). Formal viden er den kvalitet der måles (fx 34) og undervisningen favoriserer de stærke og dem der kan selv. Den nye styrelsesordning har 'individualiseret' skolerne og gjort dem til 'selvstændige' økonomiske virksomheder, og det synes allerede nu at betyde, at velhavende skoler i længden kan tilbyde eliteorienteret undervisning til de velhavende forældres børn - 'der er rift om de gode børn, der ikke koster så meget i drift' (s54), mens de elevgrupper der mangler de 'nødvendige' forudsætninger eller forældre der er villige til at betale noget ekstra, må vælge noget der 'passer' til dem (s53 og 58).

Som PM skriver ved slutningen af praksisanalyserne i del 2: måske var det en tilfældighed der gjorde at nogle få mennesker fik øjnene op for New Zealand, men det kan ikke være en tilfældighed at så mange holdt af det de så (s69) - konservatisme, vidensautoritær lærerrolle og nyliberalistiske managementprincipper. Omkostningerne ved reformerne har i den danske mediekampagne stort set været fortiet. Man kunne have valgt at se på New Zealand som et 'liberalistisk laboratorium' og anskueliggøre, hvor galt det går, når markedskræfterne overtager på felter, hvor det er de menneskelige kvaliteter og værdier der burde herske (s67). Men at meget (trods de liberalistiske 'reformer') kan lade gøre - også i New Zealand

- minder MP i sin sammenfatning om ved at henviser til 'eksemplet fra maoriklassen' (s68 og 46ff). Som overgang til del 3 redegør PM for mytebegrebet - og specielt ud fra Roland Barthes' teori om mytens funktion. I relation til 'myten om New Zealand' henviser PM til situationen med de meget kritiske læseundersøgelser - de negative resultater i den internationale sammenligning skabte grobunden for 'myten'. Diskussionen om den danske skoles problemer blev afløst af en diskussion om *de new zealandske kvaliteter*, som skabte billedet af en utopi (s71 se også 92).

I del 3 viser PM at denne utopi i den danske sammenhæng i høj grad er sammenfaldende med 'det nye højres' skolepolitiske position. 'Jeg har altså brugt myten om New Zealand til at anskueliggøre den position i den hjemlige debat, som myten har givet ekstra næring til' (s90). Ved nærmere eftersyn har det vist sig, at den new zealandske skole er bærer af og udtryk for netop de værdier og idealer som højrefløjen i det skolepolitiske felt i Danmark vedkender sig: forældreindflydelse, stærke ledere, individualisering, mere fokus på de dygtige elevers behov, pensum og (formel) kundskabsfaglighed, lærerautoritet og disciplin, evaluering i form af kvalitetskontrol, mere detaljerede læreplaner, individuelle test, tidligere skolestart, brugerbetaling etc.(s92 og 67f ovf.) - kort sagt: mere kontrol og effektivitet.

Lidt kort formuleret sammenfatter PM analysen af den new zealandske 'mytes' funktion i det skolepolitiske felt i Danmark på følgende måde (s91-94): Det der i 'myten' blev fremstillet som en pædagogisk diskussion af forskellige metoder viste sig trin for trin at få institutionel betydning som legitimering af afgørende institutionelle ændringer i den danske folkeskole - jvf pkt'erne ovenfor. PM henviser her til diskursanalysen i del 1 der viste, at mytens ophavsmænd også havde set de liberale og konservative potentialer i *den new zealandske model*, - og hun ppeger at de dermed har været bevidste om, at importen af den new zealandske model, kunne give den danske skole et skub i den retning de har ønsket (s94).

I del 4 ekspliciterer PM systematikken i specialets opbygning ('den røde tråd' - s98), det teoretiske grundlag og de forskellige metoder hun har anvendt, ligesom der mere eksplicit redegøres for de anvendte nøglebegreber. PM viser her et stort overblik og en meget sikker heherskelse af de anvendte analytiske redskaber (herunder også Bourdieus teoretiske tilgang). Her redegøres for, hvordan PM med afsæt i diskursanalysen i del 1 sammenholdt med del 2's beskrivende etnografiske feltstudier skiftede perspektiv undervejs, og at specialet derved bliver til en sociologisk feltanalyse, som kan forklare *hvordan myten har virket i Danmark* (s104 - se også 102 og 110). En sociologisk feltanalyse kan teoretisk forklare de sammensatte sammenhænge mellem (1) de danske mediers myte om den new zealandske skole, (2) den new zealandske skolevirkelighed efter 80'ernes liberaliseringsreformer som det beskrivende feltstudie gav et billede af og (3) de igangværende ændringer og konflikter i det skolepolitiske felt i Danmark, som indgår i analyserne i del 3.

PM formulerer meget præcist hvordan det med Bourdieus feltbegreb er muligt at argumentere for at betragte et udsnit af det sociale liv, og at vi med feltbegrebet kan forklare at det er et "fornuftigt" udsnit af verden, set i relation til vores interesser for og formål med at undersøge og forholde os til det pågældende problemfelts stridsspørgsmål. 'Min analyse af den new zealandske praksis - såvel som min analyse af det hjemlige skolepolitiske felt, er kun et lille udsnit af det mulige. Jeg mener at

denne begrænsning har været nødvendig for at kunne udarbejde en dækkende analyse, ikke mindst i forhold til at begribe *dynamikken mellem* de forskellige niveauer' (§117). Men PM understreger også, at '...det væsentlige netop har været at påpege at forskellige handlinger tilsammen har virket befordrende for en bestemt strategi - at sætte en nyliberal, markedsorienteret skolepolitisk dagsorden' (§118), mens det at udpege hvem der bærer skylden for det skete er mindre væsentligt - sociologisk set. Den sociologiske feltanalyse tager primært sigte på at forklare, *hvordan* det går til at magtrelationerne i det skolepolitiske felt ændres.

Afhandlingens indhold er betydningsfuldt i en dansk skolepolitisk sammenhæng, hvor det belyser, hvordan en ideologisk bevidst anvendelse af en international sammenligning kan fungere, bruges og misbruges, når den ikke forankres i en dybere forståelse af den samfundsmæssige kontekst og den historiske tradition, som skolen fungerer i.

Lars Ploug

KVALITETSØRN

- Om skolekvalitet, kundskabsfaglighed og det ny højre (maj 2000).

Med det foreliggende speciale har Lars Ploug (LP) ikke bare anfægtet gyldigheden af det dominerende kvalitetsbegreb i de senere års institutionalisering af skole- og uddannelsesevalueringer som led i en mere målrettet 'kvalitetsudvikling'. Han har analyseret 'de *strategiske* overvejelser om, hvorhen skolen og resten af uddannelsessystemet skal bevæge sig for at tilfredsstille de krav, som samfundsudviklingen stiller' i et par centrale uddannelsespolitiske dokumenter (s4), og formålet er at belyse betydningen af de nøglebegreber der anvendes i ekspertgruppernes strategiske "rådgivning" til de centrale og kommunale uddannelsespolitiske ansvarlige politikere (s5).

I specialets anden del sættes diskussionen om markedets rolle i forhold til politik, og menneskeliv overhovedet, på filosofisk begreb, idet den amerikanske filosof Robert Nozick og hans radikale rettighedsliberalistiske filosofi inddrages og diskuteres i relation til analysen af udviklingstendenserne i det 'skolepolitiske felt' i Danmark (s5). Specialet kan læses som et særdeles overbevisende bidrag til kritikken af den 'teknokratiske' kvalitetstænkning som led i 80'ernes og 90'ernes institutionalisering af en stadig stærkere eliteorientering inden for uddannelserne - herunder ikke mindst i det skolepolitiske felt.

I kapitel 2 forklarer LP, hvorfor han ikke skriver et teorikapitel som man plejer, men i stedet nøjes med at præsentere *en teoretisk ramme* ud fra 'et ønske om at forklare teorien gennem dens anvendelse og om at bryde med den demonstrative teoretiseringen, der kendetegner meget akademisk arbejde' (s6). Teorien han anvender er Bourdieus reflektive sociologi og hans 'relational mode of thinking'. Når man ved, hvor langt og hvor vanskeligt tilgængeligt der kan skrives om Bourdieus nøglebegreber, så er det absolut på sin plads at fremhæve LP's både klare og meget pædagogisk overbevisende præsentation af den måde han netop anvender Bourdieu. Om 'felter' hedder det f.eks., at det er "steder" i det sociale rum, hvor de agerendes kapitalfiguration har "valør", og herefter præciseres hvad der forstås ved 'det folkeskolepolitiske felt', hvor "stridens æble" er spørgsmålet om, 'hvordan skolen skal være' (s11).

Det skolepolitiske felts kampe om, hvad der skal gælde som god skolekvalitet er specialets undersøgelsesgenstand, og i overensstemmelse med de præsenterede principper for 'anstændig socialvidenskab' (s8) afslutter LP kapitel 1 med en kort præcisering af sin egen position i det skolepolitiske felt, samtidig med at han understreger at der er tale om en begrebsanalytisk undersøgelse. LP's analytiske interesse retter sig mod 'de *strategiske* overvejelser, som embedsværket forsyner de skolepolitiske set dominerende politikere med' (s14 og 85).

I kapitel 3 analyserer LP hvordan Undervisningsministeriets eksperter og andre fremtrædende repræsentanter for en mere målrettet kvalitetsudvikling i det danske

uddannelsessystem gradvis har fået skabt indtrykket af at alt flyder i folkeskolen og spec. at der mangler bedre kontrol med skolernes økonomi (s19). Han demonstrerer her et imponerende overblik over hovedpositionerne i den pædagogiske og skolepolitiske debat (jvf. Registrerede Avisartikler s91ff), og han kan på denne baggrund henlede opmærksomheden på hvordan der med diskursive midler er *skabt behov* for nogle entydige kvalitetskriterier (s20 se hertil også kap 9). LPs analyser viser, at der ikke er grund til at undre sig over at embedsmandsrapporternes strategiske overvejelser entydigt peger på øget vægt på målbar kundskabsfaglig viden i de fag erhvervslivet lægger vægt på, flere prøver og i det hele taget bedre kontrol med at skolerne bruger ressourcerne til at undervise eleverne i de 'nødvendige' fag (s23f).

Den teknokratiske kvalitetstænkning og de 'anbefalinger' den giver sig udtryk i udelader systematisk barneperspektivet, og hvad det betyder for lærernes arbejdsbetingelser viser analyserne i kapitel 4. Her fokuseres på embedsmandsrapporternes 'anbefalinger' om at styrke skolernes ledelse (s.27f). Det fremstilles i de strategiske rapporter som 'nødvendigt' for at sikre en ændret strukturering af lærernes tidsanvendelse og en reduktion i 'lønudgifter pr. elev'. Ved at sammenholde med de nye arbejdstidsaftaler viser LPs analyser, at 'de nye måder, som der i moderne uddannelsespolitik bliver tænkt om skole, lærer og børn' allerede er begyndt at få ret så markante praktiske konsekvenser (s30).

I kapitel 5 sammenfatter LP indledende nogle af de analytiske pointer som kan forklare, hvordan det går til at 'videnssamfundets kvalitetsbevidsthed' faktisk allerede har gjort folkeskolen *mindre* rummelig, idet lærerne primært forberedes til at undervise 'de dygtige' elever der er disponeret for kundskabsfaglig videnstilegnelse (s34f), og skolernes institutionelle betingelser vanskeliggør i stigende grad at lærerne '*kan gøre andet*' (s38).

Her tangeres problematikken om social arv og uddannelse (se også s13).

LP påpeger indledende i kapitel 6, at netop fordi de analyserede rapporter er strategiske rapporter - dvs. handlings- og indgrebsorienterede 'råd' og 'anbefalinger' til de politikere der har bestilt rapporterne, så repræsenterer de faktisk en dominerende (markedsteknokratisk) position i det skolepolitiske felt (s85). Den strategiske kvalitetstænkning og det snævre økonomiske mål-middel perspektiv er bestilt oppefra - 'i den forstand *er* politikerne ansvarlige' (s40). Den eliteorienterede kundskabskvalitet trækker på de økonomiske eksperter's 'nødvendighedsfigur', som LPs analyser viser.

Men ellers relateres de aktuelle skolepolitiske prioriteringer her ved overgangen til specialets anden del kort til den danske uddannelsespolitiske tradition, hvor LP viser at de aktuelle prioriteringer klart ligger i forlængelse af Bertel Haarders 'paradigme' - og dvs. i forlængelse af *det ny højres* dyrkelse af eliten og privatiseringsbestrebelse. LP påpeger imidlertid også, at der absolut ikke er identitet mellem Haarders og den aktuelle ministers *begrundelser* for eliteorienteringen. Haarder opfattede sin politik som et angreb på velfærdsstatens umyndiggørende institutioner, men den aktuelle kvalitetstænkning fremstilles (også af Margrethe Vestager) som det økonomisk set 'nødvendige' svar på det velfærdsstatslige uddannelsessystems *tekniske* problemer (s44 se også 86f).

LP sætter med andre ord fokus på de udtalte grundantagelser bag de to varianter af 'det ny højre' - henholdsvis den økonomiske liberalismes antagelse om

utilitaristisk egennytte og rettighedsliberalismens abstrakte princip om naturgivne individuelle rettigheder (s71 og spec. 83). Og på denne måde får LP med en næsten enestående klarhed i fremstillingen begrundet, hvorfor han i specialets anden del dykker ned i Nozick's moralfilosofiske argumentation for minimalstaten og de enkelte borgeres 'individuelle rettigheder' (s45).

Lars Ploug demonstrerer her - og i diskussionen af Nozick's bog i kapitel 7 og 8 - en meget sikker og selvsændig anvendelse af Bourdieus videnssociologiske analytiske perspektiv. Nozick's abstrakte princip om de ukrænkelige individuelle rettigheder karakteriseres som 'en noget forkælet' indstilling' (s83), der ikke alene forudsætter, men også bidrager til at befæste *videnselitens* skolatiske situation - baseret på uretmæssige privilegier (jvf. s6).

Lisbeth Pedersen

'Hvor er de rigtige unge henne?'

- Om unge, politisk deltagelse, demokrati & ungdomspolitik i Københavns Kommune (december 2000).

Ikke kun 'ting' tar tid - som Piet Hein er citeret for at sige. Det gør gode specialer også. Det foreliggende speciale har været undervejs siden vinteren 1999, men det kan med rette ses som et nyttigt bidrag til diskussionen om 'relationen' mellem Københavns Kommunes måde at organisere såvel den ungdomspolitiske proces som de konkrete ungdomspolitiske foranstaltninger og så de forskellige ungdomsgruppers reelle muligheder for at opnå medbestemmelse (s5 og 79).

Lisbeth Pedersen (LP) redegør i kapitel 1 meget overbevisende for afhandlingens teoretiske ramme. Hun præciserer indledende at specialets formål er, 'at forstå baggrunden for, hvorfor det sociale fænomen ser ud, som det gør' (s6). Det sociale fænomen hun analyserer, er altså ungdomspolitikken i Københavns Kommune. Men det indledende teoretiske kapitel tjener *ikke* til at give indtryk af, at der er tale om en 'neutral' objektiv videnskabelig analyse. Tværtimod er det her LP begrundet, hvorfor hun 'objektiverer' og dermed eksplicit vedkender sig et ståsted (position) i det ungdomspolitiske felt og synliggør det 'synspunkt' hvorfra hun undersøger den ungdomspolitiske proces i Københavns Kommune - specialets praktiske problem.

LP demonstrerer her et suverænt kendskab til Bourdieus 'særlige metode eller måde at forske på'. Hendes arbejde 'bliver derfor politisk, idet hun gennem sine analyser af konkrete sociale fænomener kan medvirke til at reproducere eller forandre gældende dominansforhold'. LP's position sætter kritisk fokus på 'the return to the individual' og dem der ser individuelle handlinger som forklaring på 'det der sker' (s8). Hun tager udgangspunkt i en opfattelse af demokrati som et kollektivt ansvar, 'men aktiv deltagelse er dog kun forpligtende, for dem (..) der har ressourcer til det' (s9), og det er spørgsmålet om forudsætninger for demokratisk deltagelse der skal belyses. 'Indsigt i den konkret konflikts historie, og dermed de konkrete dominansrelationers historiske forudsætninger' *kan*, efter LP's opfattelse, være én af forudsætningerne for at gøre sig gældende i det ungdomspolitiske felt (s10 og 79).

Men LP tilslutter sig også - idet hun vedkender sig *sit* synspunkts begrænsning - Bourdieus påmindelse om 'at det sete udelukkende vil være én konkret fremstilling af det sociale fænomen' (s11). Hun redegør her meget præcist og kyndigt for den sociologiske feltanalyse som 'et analytisk redskab til at synliggøre og give indsigt i (.. dominansforholdene i det ungdomspolitiske felt i Københavns Kommune ..) som sociale og historiske konstruktioner, der er foranderlige' (s15). Det praktiske politiske problem LP ønsker at belyse er med andre ord, hvordan Københavns Kommunes bidrag til regeringens Ungdomskommune-forsøgsprogram har fået det konkrete indhold, som det har. Hvad det er for forskellige interesser, der har gjort

sig gældende i det ungdomspolitiske felt i de seneste 5-6 år: bestræbelser på at foranstalte bedre livsbetingelser til unge, kontrol af unges handlinger osv., eller mere administrativt begrundede bestræbelser på at koordinere og organisere offentlige tiltag overfor unge, at individualisere inddragelsen af de unge i den ungdomspolitiske proces etc. (s16f)

I kapitel 2 konkretiserer LP med udgangspunkt i en veldisponeret oversigt over ungdomspolitikens historie i Danmark sin forståelse af demokratiproblemet. Meget kort sammenfattet påpeger hun, 'at problemet består i, at ungdomspolitikken [her i 90'erne] grundlæggende kommer til at bero på nogle abstrakte forestillinger om unge og deres relation til samfundet, fremfor deres konkrete behov, problemer og betingelser' (s33), kombineret med at hun kritiserer tendensen fra 1980'erne, 'hvor politik for og om konkrete unge reduceres til at være *administration af unges livsbetingelser*' (34).

LP anfører, at formålet med redegørelsen for det teoretiske ungdomsperspektiv i kapitel 3 primært er, at få ekspliciteret hvad den dominerende positions 'abstrakte forestillinger' om 90'ernes individualiserede unge (som er baseret på modernitetsteoriens metodologiske individualisme og en liberalistisk verdensanskuelse) i praksis kommer til at betyde for de 'institutionelle betingelser for unges politiske deltagelse' (s35). Ud fra LPs teoretiske perspektiv handler det nemlig om, hvordan unge ud fra forskellige forudsætninger kan benytte sig af de betingelser, der er for politisk deltagelse. 'Agenterne i det ungdomspolitiske felt skaber rammerne omkring demokratisk, politisk inddragelse af unge, i forhold til de billeder, forventninger og fordomme' de har om unge (s38 og spec 41). Ud fra LPs forestillinger om demokrati 'skal demokratiprojekter ideelt rumme forskellige unge med forskellige forudsætninger'. Ud fra hendes teoretiske position er medbestemmelse for alle unge uanset deres forskellige sociale og kulturelle forudsætninger afgørende for om de unge 'kan lære hinanden demokrati, udvikle handlekompetencer og demokratiske processer på deres egne betingelser'(s43). LP giver i kapitel 3 den *teoretiske* begrundelse for de 'succeskriterier', hun lægger til grund for den efterfølgende analyse af den ungdomspolitiske proces i Københavns Kommune (se også s61).

Analyserne i kapitel 4 bruger LP til at forklare, hvordan det går til at de ungdomspolitiske 'tilbud' ikke *kan* benyttes af alle unge. I analysen af dialogfasen påpeger hun, 'at det er problematisk i et demokratisk perspektiv' at repræsentanter for de unge (Rådgivende ungdomsudvalg) ikke involveres i 'tolkning og sortering' af de mange tilkendegivelser (s48), og at det administrative system bare afbryder 'UBR for en dag' - i stedet for at benytte lejligheden til at få erfaringer med 'hvordan de unge går i dialog med hinanden'(s49f). Tilsvarende ignorerer politikerne Ungdomskonferencen (25.10.97) med 1.875 deltagere, hvor de kunne have fået erfaringer med hvad der optager de unge (se ndf s70 - *de ting, som de beskæftigede sig med var utroligt sociale*). Men i stedet holder magistraten og forvaltningen fast ved deres abstrakte forestilling om de 'individualiserede unge' og bestiller en ny spørgeskemaundersøgelse (IFKA), som kan bekræfte dette 'ungdomsbillede', som de tydeligvis ønsker at fastholde som grundlaget for den ungdomspolitiske handleplan.

Da dialogfasen og de første 'ekspert-rapporter' ikke kunne bekræfte Rådhusforvaltningens forestillinger om de unge, rekvireres endnu en ekspertundersøgelse. LP finder det bemærkelsesværdigt, at spørgsmål om medbestemmelse overhovedet ikke indgår i spørgeskemaet - på trods af at netop medbestemmelsesproblematikken 'var et af de punkter som unge nævnte oftest på de indsendte postkort'(s53f). Forvaltningen bestiller en undersøgelse, som kun ser ungdomsproblematikken ud fra 'ledernes'/forvaltningens synsvinkel - en kortlægning af de unges 'holdninger' til forskellige ungdomspolitiske foranstaltninger og problemer. De unges forskellige positioner belyses ikke - og indgår bl.a. derfor heller ikke i grundlaget for Københavns Kommunes ungdomspolitiske handleplan. Forvaltningens 'økonomiske rationale' tilsidesætter de unges mere velfærdsorienterede demokratiske rationale (s54 note 38), og kun de unge, 'der besidder handlekompetence' og som 'respekteres og accepteres af voksne' bliver hørt. Det er en proces, hvor de unge *ikke* har haft mulighed for reel medbestemmelse. Så kort kan LPs analyse af dialogfasen sammenfattes (s61f).

Det samme mønster går igen i forløbet omkring Københavns Kommunes ansøgning om status som ungdomskommune, hvor kommunen primært orienterer sig efter Regeringens ungdomspolitiske program og foreslår en række konkrete projekter, der alle tager sigte på 'oprettelse af ungeudvalg og brugergrupper' med rådgivende kompetence i forhold til administrative opgaver (s57). LPs analyse viser, at 'en afgørende motivation for at ansøge om at være ungdomskommune er den statslige medfinansiering (...) fordi det styrker det ungdomspolitiske felts position i det kommunalpolitiske felt'(s57f) - igen ses forvaltningens økonomiske rationale som det overordnede hensyn. LP påpeger her, at den hovedansvarlige for ungdomspolitikken i rådhusforvaltningen opfatter den omtalte IFKA-rapport som meget nyttig for forvaltningen (s60). De fik kendskab til de unges 'meninger' og præferencer vedrørende kommunens mange 'tilbud', og det er en viden der kan bruges i prioriteringen af opgaverne fremover.

I kapitel 5 fremanalyserer LP de 'mekanismer' og de 'forestillinger' der har afgørende betydning for, at Københavns Kommunes ungdomspolitik forbliver udemokratisk. LP forklarer hvordan de unge afholdes fra reel medbestemmelse på trods af 'individuel inddragelse'. Hun redegør fint og overbevisende for, hvordan 'handleplanen' indgår i en mediekampagne, der i hvert fald også tjener til at profilere 'de nye unge kvinder i Borgerrepræsentationen'. Samtidig viser hendes analyse at Ad hoc-udvalget, der har været rammen om handleplanens udformning og som netop i kraft af handleplanen bliver institutionaliseret som permanent 'indflydelseskanal for unge' - i stedet for det demokratisk-repræsentative Rådgivende Ungdomsudvalg (fra 1946). Men Ad hoc-udvalget er netop kun et 'kontaktorgan', der er meget nyttigt for politikerne (og forvaltningen), 'fordi politikerne blev så glade for at have nogle siddende, som tilnærmelsesvis mindede om nogle, der var rigtigt unge' (s66).

Men spørgsmålet er naturligvis, hvem er de rigtige unge? - som LP meget præcist påpeger (se s66 - deraf afhandlingens titel). Ad hoc-udvalgets medlemmer opfatter ikke sig selv som repræsentative for de unge i Københavns Kommune (s69). Deres forslag (UBR, Antennerne-ude udvalget, Ungetalsmand) tager udgangspunkt i det ungdomspolitiske felts dominerende forestillinger om de individualiserede unge

(*'unge repræsenterer ikke andre end dem selv'*) og gør derfor 'deltagelsen' ganske uforpligtende. De unge får den indflydelse forvaltningen finder de fortjener (s70 og spec 72). LP viser et ganske tankevækkende overblik over den dominerende udviklingstendens i det ungdomspolitiske felt og spec. perspektiverne i forløbet omkring Ungdomsborgerrepræsentationen, når hun sammenfattende skriver: 'Den interessante pointe er ikke, hvorvidt UBR domineres af højre- eller venstreorienterede, men derimod at *en lille gruppe gennem organisering* legitimt har kunnet benytte 'de parlamentariske muligheder' for at opnå indflydelse'(s71 - se spec uddybningen i note 51, hvor der analogiseres til den funktionsmåde der i stigende grad dominerer 'de voksnes' repræsentative demokrati med 'politiske embedsmænd', ekspertudredninger, mediekampagner, lobbyvirksomhed etc.).

Borgerrepræsentationen og Rådhusforvaltningen bruger forestillingerne om de individualiserede unge og en organisering for de politiske processer, hvor demokratisk repræsentation erstattes med individuelle 'indflydelseskanaler' og 'utraditionelle høringsmetoder', til at skabe opmærksomhed omkring ungdomspolitikken, men også til at forhindre at de unge får reel medbestemmelse (s74,69 og 75). Ud fra sit ungdomsteoretiske perspektiv (jf kap 3) finder LP, at kollektiv organisering udgør et alternativ til den individuelle 'inddragelse' - eller repræsentation. 'De unge skal have et organisatorisk netværk bag sig, der ikke er afhængigt af kommunen. Ellers vil UBR være et skindemokrati, der varetager 55 unges individuelle interesser' og som derfor let kan 'ignoreres' eller 'inddrages' efter forvaltningens eller politikernes behov (s75).

LP sammfatter i kapitel 6 sin rekonstruktion af den ungdomspolitiske proces i Københvans Kommune. Gennem analyserne i kap. 4 og 5 har hun nærmest dekonstrueret 'det der sker' i det ungdomspolitiske felt for at vise hvordan det går til og at der ikke er tale om en uundgåelig udvikling. Hun har primært fremanalyseret rationalet i feltets dominerende position. Det Ungdomspolitiske felt søges styrket og feltets succes opgøres ud fra om det lykkes (1) at 'styre' de unge der 'opfattes som en trussel mod det bestående', og (2) at skaffe øgede ressourcer til feltet - jf Regeringens puljemidler (s77).

LP har med stort overblik vist, at de administrative hovedaktører har baseret udformningen af de konkrete ungdomspolitiske foranstaltninger under 'handleplanens' første målsætning på 'generaliserede, abstrakte forestillinger om *individualiserede* unge'. Forslaget om 'individuel repræsentation' foregiver at *alle* unge har mulighed for deltagelse, at der er tale om et tilbud om medbestemmelse - til alle der har lyst, 'og individuel (egoistisk) interessevaretagelse fremlægges som legitim motivation for deltagelse'(s78).

Men ud fra LPs ungdomsteoretiske position kommer sådanne foranstaltninger til at virke som barrierer for en bred deltagelse. Kun de privilegerede og ressourcestærke unge lever op til 'denne idealiserede opfattelse'. Det er LPs forklaring på at disse konkrete ungdomspolitiske foranstaltninger 'skaber nye institutionelle rammer for et teknokratisk elitedemokrati'(s78), som ovenikøbet legitimeres med at det skal forsvare de demokratiske institutioner imod ventreorienterede ekstremister.

Lisbeth Pedersen har med dette speciale ydet et nyttigt bidrag til den ungdomspolitiske diskussion. Hun skriver afsluttende, at den historiske indsigt i,

hvorfor det er så svært at ændre det bestående, er én af forudsætningerne for forandring. Afhandlingen dokumenterer at Lisbeth Pedersen har tilegnet sig denne forudsætning.

Helene Falkenberg

Medbestemmelse eller medfornemmelse

- En historisk konkret analyse af ungdomspolitiske demokratiseringsbestræbelser (december 2000).

Det foreliggende speciale tager afsæt i en undren over 'at de færreste faktisk er bekendt med, at vi har en selvstændigt formuleret helhedsorienteret ungdomspolitik - en politik, hvis udformning og implementering den yngre del af befolkningen hævdes at have været dybt involveret i'. Endvidere konstateres det indledende, at regeringens ungdomspolitiske handlingsprogram på én gang er blevet kritiseret for alene at være et diskursivt projekt - tom retorik om demokrati, men at det angiveligt demokratiske projekt samtidigt også er blevet kritiseret for 'at være en statslig regulerings- og kontrolforanstaltning' - som skal tilpasse de unge til de gældende forestillinger om demokratiets spilleregler. På denne måde præsenterer Helene Falkenberg (HF) egentlig præcist og forståeligt, hvad specialets analyseobjekt er og hvorfor hun både undersøger *hvordan* de unge er blevet inddraget i formuleringen af dels regeringens og dels Københavns Kommunes ungdomspolitik og *hvordan* unge inddrages i den kommunale iværksættelsesproces og den konkrete udformning af de ungdomspolitiske foranstaltninger - altsammen med henblik på at belyse, hvorvidt ungdomspolitikken i praksis beforder demokratiseringsprocesser (s9).

Fokus er på hvordan unge inddrages i implementeringen af de politiske beslutninger (19f), og specialets problemfelt er tovrækkeriet om ungdomspolitikken demokratiseringsbestræbelser (s11). Den analytiske tilgang er Pierre Bourdieus prakselogiske analysemåde, som det indledningsvis skitseres (s11ff). Det er en tilgang, der tager sigte på historisk konkrete feltanalyser. Netop denne analytiske tilgang betyder, at specalet fokuserer på ungdomspolitikken som et konfliktfelt, hvor forskellige positioner kæmper om politikken udformning i praksis (s13) - 'blandt andet, hvad formålet med ungdomspolitikken skal være, herunder *formålet med den første målsætning [i det ungdomspolitiske handlingsprogram]: Indflydelse og ansvar*. Der kæmpes således om, hvad ungdomspolitikken første målsætning skal være redskab for, og som et led heri kæmpes der om *forskellige forståelser af demokrati og demokratisk deltagelse*'(s16 - se også s27 og 127).

Den valgte analytiske tilgang har konsekvenser for fremstillingsformen, som der meget overbevisende redegøres for i det indledende kapitel (s18ff). HF viser også sin beherskelse af denne teoretiske tilgang ved omhyggeligt at redegøre for, hvordan hendes valg af 'case' (implementeringen af Københavns Kommunes ungdomspolitik første målsætning) var et resultat af en ret omfattende søgeproces, hvor også de første informantinterview i det ungdomspolitiske felt fik afgørende betydning (s26 - se også s20,56,64 og 124f). Eftersom striden i det ungdomspolitiske felt står om forskellige måder at forstå demokrati og forskellige måder at organisere de konkrete aktiviteter (case'en i Københavns Kommune) præsenterer HF i kapitel 2 mere teoretisk systematisk nogle forskellige modstridende demokratiforståelser, der gør sig gældende i de kulturelle processer (diskursen om hvordan de unge bedst udvikler forudsætninger for demokratisk deltagelse). Tilsvarende redegør HF i

kapitel 3 mere overordnet for 1980'ernes og 90'ernes dominerende udviklingstendens i den politiske kultur (måden at organisere de politiske processer og ledelsen af de konkrete kommunale initiativer og aktiviteter), idet hun sammenholder 1990'ernes 'elitære management' med folkeoplysningstraditionens 'demokratiske samarbejdsmodel' bl.a. repræsenteret ved Hal Koch. Kapitel 2 og 3 udgør med andre ord den teoretiske ramme for analyserne af henholdsvis, hvordan de unge blev inddraget i *formuleringen* af regeringens ungdomspolitik (kap. 4), og hvilken rolle de unge spiller i *den konkrete iværksættelse* af Københavns Kommunes bidrag til 'Ungdomskommune-forsøgsprogrammet' (kap. 5).

I kapitel 2 anskueliggøres nogle forskellige læreprocesforståelser som teoretiske kategorier. 'De forskellige læreprocesforståelser, som afspejler forskellige demokratiforståelser, repræsenterer forskellige positioner i det ungdomspolitiske felt'. Indledende præsenterer HF kort det 'synspunkt' (den position), hvorfra hun anskuer det læreprocessteoretiske felt: 'Demokratiseringsprocesser forudsætter, efter min opfattelse, at de deltagende unge støttes i at artikulere deres interesser og behov, og at de forstår deres betingelser, så de kan udvikle demokratisk handlekompetence [...] Demokratisk handlekompetence kan tilegnes eksempelvis ved at være aktivt medbestemmende i politikformuleringen og i den konkrete implementering af ungdomspolitikken'(s29). Fra denne position konstruerer HF så nogle teoretiske kategorier som henviser til iagttagelige positioner i den praktiske politik - hhv. Durkheim-positionen s(31), Hal Koch og Kaare Nielsens folkeoplysningsposition (s34m og 36) og den position som HF angiver som sit 'synspunkt' i tilknytning til forskellige danske bidrag til kritisk psykologi og Bourdieus handlingsteori (habitusbegrebet) (s36ff og 128).

I kapitel 3 redegør HF for 'hvordan den borgerlige fløjs moderniseringsprogram har ændret den danske politiske kultur', men også her tjener redegørelsen for de mere generelle tendenser primært som bidrag til den teoretiske konstruktion af de positioner, der gør sig gældende i det ungdomspolitiske felt. 'Der er sket en ændring i dominansrelationerne [...] Det velfærdsstatslige rationale med at sikre alle en lige andel i velfærdsgoderne udgør idag en underordnet eller domineret position', mens den dominerende position angives at være karakteriseret ved økonomisk rationalitet og en koncentration af den politiske magt i forvaltningen og hos eksperterne. 'Denne position synes at befordre *en særlig deltagelsesform*, eller inddragelse af borgerne, hvor borgerne nok har mulighed for at komme til orde, men det er i forhold til allerede udarbejdede forslag og redegørelser, der udgør grundlaget for beslutningsprocesserne'(s51 - cfr. s39). Det er den teoretiske ramme for analyserne af de organisatoriske og administrative politiske processer i Københavns Kommune i kapitel 5.

Men først redegøres i kapitel 4 klart og overbevisende for formuleringsprocessen i forbindelse med regeringens ungdomspolitiske handlingsprogram. Her er det især betydningen af de kulturelle artikulationsprocesser der belyses. Analyserne viser, at 'den Hal Kochske eller folkeoplysningstraditionens demokratiopfattelse med sande og universelle værdier synes at have stor udsigelseskraft som forestilling i det ungdomspolitiske felt, i hvert fald i den diskursive praksis'(s67). Men HF påpeger, at den modernitetsteoretiske diskurs om individualiseringens konsekvenser for det politiske demokrati og retorikken om 'individuel baserede deltagelsesformer' er

dominerende i det ungdomspolitiske felt (s68 jvf.s36 og 108). Analyserne af 'den omfattende vidensindsamlingsproces' og de anvendte metoder sætter imidlertid også et stort spørgsmåltegn ved om de unges synspunkter reelt er blevet inddraget i udformningen af regeringens ungdomspolitik, eller om den anvendte 'inddragelsesform' måske snarere er blevet brugt til 'at legitimere de målsætninger og begrundelser for ungdomspolitikken', som eksperterne og forvaltningens embedsmænd allerede havde formuleret (s73, spec.89 - se hertil også 103, 113 og 120).

Analyserne af den ungdomspolitiske proces i Københavns Kommune i kapitel 5 viser, at HF har et sikkert overblik over de ungdomspolitiske foranstaltningers sammensatte sammenhænge. Med henvisning til den teoretiske konstruktion af udviklingstenden i den politiske kultur fokuseres indledende på den måde hele processen har været organiseret. Udviklingen fra Det rådgivende kommunale Ungdomsudvalg (s81 og 93f), der var et udvalg med demokratisk repræsentation (oprettet 1946), til Det Ungdomspolitiske Arbejdsudvalg, som var overborgmesterens 'redskab' (etableret juni 1996), og Ad hoc-udvalget (s94), der primært fungerer som et kontaktorgan for Borgerrepræsentationens unge politikere - hvor de kan rådføre sig med 'de individualiserede unge' og forvalterne om 'hvad der sker' i det ungdomspolitiske felt (nedsat april 1998) svarer kun alt for godt til skiftet fra demokratisk repræsentation til elitær management (se s106).

Kommunens bestræbelser på at 'gøre ungdomspolitikken sammenhængende ('helhedsorienteret') fremfor sektoropdelte' er primært et spørgsmål om den administrative organisering af politikområdet 'som et led i at *gøre forvaltningen mere rationel* [...] en (teknisk) samordning af de ungdomspolitiske aktiviteter' (s83) - af hensyn til en mere effektiv ressourceudnyttelse (se også 103, 124f). Om Ad hoc-udvalgets tre konkrete aktiviteter gælder, at de på baggrund af de veldokumenterede analyser primært synes at være udtænkt som forskellige måder at få inddraget nogle 'individualiserede unge' (som ikke er politisk aktive - s97), så beslutningstagerne kan tage højde for de 'almindelige' unges *meninger*. (1) Ungdomsborgerrepræsentationen er en særlig form for "ungeinddragelse", 'hvor unge som enkeltpersoner nærmest lokkes til at involvere sig i Ungdomsborgerrepræsentationen' - som en form for politisk træningsbane (s101, se også 126). (2) Antennerne-ude-udvalget synes nærmest at have karakter af tænketank for det politisk-administrative system (s102), og (3) Ungetalsmanden kan kort karakteriseres som en "kommunikations-rådgiver/konsulent" for 'medarbejderne i det politiske og administrative system' (s103).

HF sammenfatter selv fremstillingen af de analytiske resultater i kapitel 5 med en kort påpegning af, 'at den form for inddragelse, som gør sig gældende i ungdomspolitikken, ikke synes at åbne for at unge kan artikulere, eller lære at artikulere deres interesser. Inddragelse bliver derimod betegnelsen for det at give unge mulighed for at ytre sig om allerede igangværende initiativer iværksat af voksne, og om allerede vedtagne beslutninger [...] Ungdomspolitikken fremstilles nok som en bottom-up orienteret politik, men den *virker* som top-down politik' (s104 se også 109,122 og 124). Ungdomsborgerrepræsentationen anskues som en slags politikerforskoled uden dog helt at være det - deraf afhandlingens titel (se s126). Men HF har også - netop på baggrund af interview med nogle af de deltagende unge - påpeget, at 'Ungdomsborgerrepræsentationen har potentiale til at udvikle

sig som et forum eller en handlesammenhæng, hvor de unge kan udvikle demokratisk handlekompetence (§102 se spec 119f 'mobilisere sig').

På baggrund af Helene Falkenbergs analyser synes konflikten i det ungdomspolitiske felt vedrørende 'handleplanens første målsætning' om de unges opdragelse til demokrati at dreje sig om, hvorvidt de forskellige ungdomsgrupper skal sikres *medbestemmelse* gennem demokratisk valgte repræsentanter (§128), eller om demokratiet skal sikres gennem individuel inddragelse af unge (se spec s125) som beslutningstagerne (de valgte og ansatte ledere) kan rådføre sig med og oplære til det etablerede politiske system, der giver enkelte unge mulighed for *individuel indflydelse* (§121, spec 124 'enkeltindivider').

I kapitel 6 forklarer HF så teoretisk, hvordan det går til at hun fortolker det der 'ser ud som' bottom-up ungdomspolitiske aktiviteter som elitær management. Hun inddrager her Bourdieus teori om symbolsk vold, og hun demonstrerer en sikker og præcis anvendelse af Bourdieus centrale begreber, som hun i det indledende kapitel kort har skitseret som den teoretiske ramme for specialets historisk konkrete analyse. På overbevisende måde formår HF på én gang at forklare betydningen af '..at de ungdomspolitiske tekster produceret af regeringen er spækket med teser og antagelser, som imidlertid ikke fremstilles sådan - men derimod som selvindlysende sandheder, som sund fornuft (doxa) [...] som virker regulerende ind på de sociale praktikker' (§118), samtidig med at hun formår at 'bryde med' den udbredte forestilling 'blandt intellektuelle om, at dominerede befolkningsgrupper altid er parate til mobilisering og til at frigøre sig fra underkastelsen' (§119).

HF gør selv indledende opmærksom på, at hun har valgt at fremstille sine empiriske og teoretiske resultater på en måde der anskueliggør forskningsprocessens vekselvirkning mellem empiriindsamling, systematiske analyser og teoretiske refleksioner. Afhandlingen er altså ikke bygget op 'som man plejer', og HF har derfor i en 'læsevejledning' kort redegjort for rapportens opbygning og *hvorfor* hun har valgt en sådan fremstillingsform (§19f).

Undervejs i fremstillingen sørger hun hele tiden for at begrunde og forklare, hvorfor hun inddrager de forskellige del-analyser - *når* hun inddrager dem i fremstillingen (f. eks. begrundes s29ff Hal Koch/HKN, s41 forskellige politisk kulturelle positioner, s56 fokus på de valgte vidensindsamlingsmetoder, s74f ekskursen om ungdom som 'almen kategori' i relation til inddragelse af individuelle unge og s93 den særlige betydning af det rådgivende kommunale udvalgs nedlæggelse). Først i kapitel 6 og 7 redegøres mere udførligt for specialets teoretiske grundlag og de analytiske resultater (§107ff).

Anja Roiy og Birgitte Salgaard Hansen

PGU - En konfliktfyldt affære

- en undersøgelse af PGU'ens formål og målgruppe (januar 2001).

Det foreliggende speciale sætter fokus på konflikten mellem de pædagogiske forbund, PMF og BUPL, om den 'nye' uddannelse til pædagogmedhjælper (PGU). Undersøgelsen af hvordan PGU'ens formål og målgruppe institutionaliseres angives som specialets overordnede formål (s7,28 og 67). I lyset af fagforbundenes professionskampe finder vi det spændende, hvordan lærere og ledelse på et pædagogseminarium begrundet PGU'en, hvilke formål de synes skal vægtes og hvem de mener PGU'en skal være en uddannelse til' (s6)

Bourdieu's feltbegreb og hans feltanalytiske tilgang, som bryder med både det positivistiske videnskabsideal og forskellige socialkonstruktionistiske tilgange, har været det teoretiske udgangspunkt for specialets analyser. I kapitel 2 skitseres det bourdieu'ske teoretiske udgangspunkt kort og præcist (se også s19), og der redegøres udførligt og klart for specialets analyseramme. Gruppen anvender analysemodellen for 'praktiske diskursanalyser' med sikkert overblik, og der redegøres for fremstillingens opbygning og analysearbejdets afgrænsning.

I kapitel 3 redegøres sikkert og klart for de forskellige metoder, der anvendes i henholdsvis den historiske analyse og analysen af implementeringen på KSPS. Med den historiske analyse etableres en forklaringsramme for PGU'ens opkomst og dens implementering. Den historiske analyse fungerer altså også som forklaringsramme for den afsluttende implementeringsanalyse - med Københavns Socialpædagogiske Seminarium (KSPS) som case. Der redegøres ligeledes klart for afgrænsningen af den valgte empiri (tekster, agenter, interview mm) (se spec. s32 m note38).

Implementeringsanalysen er primært baseret på 5 interviews, og der redegøres præcist og velbegrunder for valg af informanter og empiriens status (spec note 43). Interviewene tog sigte på at identificere 'nogle væsentlige positioner i den del af PGU-feltet, hvor den konkrete implementering finder sted' (s36). Den omhyggelige redegørelse for de anvendte interview-temaer begrundet på overbevisende måde den valgte fremgangsmåde, ligesom den afspejler gruppens 'syn på hvad PGU skal være godt for' - altså det synspunkt i feltet (position) hvorfra implementeringen af PGU'en anskues (s37f).

I kapitel 4 redegøres for den historiske analyse af PGU'ens forudsætninger med fokus på stridighederne mellem BUPL og PMF fra begyndelse af 1970'erne og frem til januar 1997, hvor de første PGU-hold påbegyndte uddannelsen. Ud over de interne kampe mellem fagforbundene inddrages også forbundenes og 'medhjælperuddannelsesforanstaltningers' relationer til eksterne instanser og periodens forskellige mere overordnede uddannelsespolitiske tendenser. Mere konkret belyses relationer til kommunerne og deres hovedorganisation (KL), Undervisningsministeriet og FOA (Forbundet for Offentligt Ansatte), og hertil kommer så at også sammenhænge med SOSU-reformen og det uddannelsespolitiske

strategiprogram om Uddannelse Til Alle (UTA) inddrages i analysen. Den historiske analyse disponeres klart og velbegrunderet i tre perioder (s.46f).

Hovedvægten lægges på konflikterne i perioden 'fra ca 1983-87' i forlængelse af at medhjælperne var blevet en afgørende faktor i daginstitutionerne (over 40% i 1980). Striden om overenskomstdækningen af de nye SFO'er førte i 1985 til, at PMF udviklede en selvstændig og offensiv uddannelsesstrategi - i direkte opposition til BUPL (s. 53 - se også 61). Det blev opfattet som en trussel mod BUPL's dominerende position på det pædagogiske arbejdsmarked (s54). PMF havde endvidere held til at udvikle et samarbejde med en række kommuner om 'lokale uddannelsesinitiativer' - efterhånden af op til 40 ugers varighed (s55f). Det skal her specielt fremhæves, at der i analyserne demonstreres et sikkert blik for 'hvor forskelligt der argumenteres for øget uddannelse afhængigt af hvilken modtager det er møntet på' (s56) - dvs anvendelse af strategisk argumentation. PMF's selvstændige uddannelsesstrategi og de forskellige strategiske alliancer fremstår som væsentlige forudsætninger for den politiske beslutning om at oprette PGU'en i to varianter (ordinær og merit - se også s108).

Inddragelsen af sammenhængen med UTA-programmets 'overordnede forestillinger om uddannelse', der i højere grad prioriterede de kortuddannedes uddannelsesbehov, samt relationen til FOA's bestræbelser for at få udbygget uddannelsesmuligheder 'for de lavt- og uuddannede grupper' på arbejdsmarkedet (s58), demonstrerer et overbevisende overblik over det uddannelsespolitiske felt og 'uddannelsernes sammensatte sammenhænge'. Og sammenfatningen af de to forbunds forskellige strategier i forbindelse med PGU-initiativet og deres 'sammenfaldende interesser i diskussionen om PGU'ens målgruppe' (s62f og 66) giver et meget præcist oplæg til den efterfølgende implementeringsanalyse (se 67).

Med KSPS som case undersøges i kapitel 5, hvordan lærere og rektor opfatter og begrundet PGU'en. Indledende viser analyserne, at professionsproblematikken bl.a. i konsekvens af seminariets ændrede 'institutionele betingelser' også gør sig gældende i den konkrete udformning af PGU'en - nu bare som kampe mellem den pædagogiske branche og f.eks. den sundhedsfaglige branche (s71f). Og disse konflikter indgår i de pågående kampe om udmøntningen af loven om CVU'er mm. (s74), hvor pædagoguddannelsen netop ikke var med i lovforslagets oversigt over på forhånd 'anerkendte' professionsbachelorere. Men hertil kommer, at seminarierne med mål- og rammestyringsreformen (økonomistyring) er blevet virksomheder på et marked for forskellige pædagogiske uddannelser mm. (s76).

Igen demonstrerer gruppen en meget sikker anvendelse af den valgte analysemodel og det bourdieuske teoretiske perspektiv, når de som en analytisk pointe påpeger 'at [seminariets rektor] måske overser hvor meget seminariets strategier er styret af mål- og rammestyring' (s77). Denne pointe indgår også i de 'institutionelle betingelser' for implementeringen af PGU'en, men samtidig synes netop dette analytiske perspektiv at være et nyttigt afsæt for analysen af interviewet med rektor for KSPS (s80 og spec.81-82).

Interviewanalyserne viser så iøvrigt, at uanset rektors principielle synspunkter vedrørende PGU'en, så indrettes uddannelsen på KSPS i praksis primært under

hensyntagen til 'at størstedelen af PGU'ens målgruppe primært har forudsætninger for at blive PGU'ere men ikke er i stand til at læse videre til pædagog' (s101). Og netop derfor er undervisningen i praksis indrettet således, at PGU'en primært har et erhvervskvalificerende formål (s106). Men sammenfattende påpeges det også, at informanterne problematiserer PGU-ordinær (107) - omend med forskellige begrundelser (s98 - primært opbevaring, s103 - reduceret til 'en social foranstaltning', s106 - faren for at de er 'for unge til at tage ansvar for børn').

I det afsluttende kapitel 6 fremhæves de væsentligste analyseresultater, og specielt påpeges det, at seminariet faktisk både begrundet PGU'en med henvisning til 'hensynet til børnene i daginstitutionerne' og 'administrative seminariehensyn' herunder også driftsøkonomiske overvejelser (s109), hvor den historiske analyse viste at PMF og BUPL alene satte 'de snævre professionsinteresser i højsædet' (s108). Endvidere påpeges det, at konflikterne fra den politiske proces forud for PGU'ens vedtagelse 'fortsætter ind i implementeringen af uddannelsen', men det synes ikke rigtigt at interessere nogen - her henvises til en evaluering som Undervisningsministeriet netop har gennemført (s111).

Mette Andersen

Berufliche Weiterbildung

- Eine Fallstudie von den Organisationen und Strukturen der öffentlich geförderten Weiterbildung von Arbeitslosen im Arbeitbezirk Schwerin(marts 2001).

Det foreliggende speciale tager afsæt i en case - implementeringen af den tyske arbejdsmarkeds- og efteruddannelsespolitik i én af de nye 'Øst-delstater' efter den tyske genforening. Specialet belyser udviklingen siden 1990 med udgangspunkt i Bundesland Mecklenburg-Vorpommern og specielt med den konkrete udmøntning af forvaltningen i Arbeitsamt Schwerin som case. Mette Andersen (MA) har undersøgt 3 forskellige 'typer' Efter- og videreuddannelsesinstitutioner (Abbildung 2.4., s.27), hvoraf de to repræsenterer forskellige måder at omstille tidligere DDR-Weiterbildungseinrichtungen, og én er et eksempel på en nyoprettet privat Weiterbildungs-virksomhed.

I kapitel 1 redegøres meget præcist for afgrænsningen af specialets analyseobjekt, som kort formuleret er spørgsmålet om hvad nye rammebetingelser for arbejdsmarkedspolitikken betyder for de institutionelle aktørers samarbejde om de offentligt støttede 'Berufliche Weiterbildungs'-aktiviteter for arbejdsløse. MA fokuserer på netværk og institutioner med tilknytning til de arbejdsmarkedspolitiske efter- og videreuddannelsesinitiativer, og hun redegør klart og overbevisende for den valgte metodiske tilgang og specialets teoretiske udgangspunkt (s11ff).

MA forklarer i kapitel 2, hvorfor hun valgte case-studie metoden, og hun demonstrerer her et godt overblik over undersøgelsesfeltets forskellige konstituerende sammenhænge med fokus på samarbejdet mellem de forskellige forvaltningsniveauer (Landesarbeitsministerium M.-V. og Arbeitsamt Schwerin) og områdets private Weiterbildungseinrichtungen (Abbildung 2.5., s34). På denne måde fremstår specialets disposition meget klart og velbegrunder, idet kapitel 3 redegør for de lokale forudsætninger (den social- og erhvervsstrukturelle situation i Arbeitsamt Schwerin), kapitel 4 de institutionelle betingelser i form af liberaliseringsreformerne inden for arbejdsmarkedspolitikken (arbejdsmarkedspolitikens udvikling i Tyskland efter 1990), og i kapitel 6 redegøres for videreuddannelsesinstitutionernes historiske forudsætninger (en sammenligning af 'Weiterbildungs'-traditionerne i hhv. DDR og Forbundsrepublikken).

De 3 case-rapporter ('Berichten') i kapitel 5 udgør specialets empiriske 'Kernstück', som MA med rette skriver. Det er her hun på grundlag af interviews og feltstudier - samt inddragelse af en række tyske analyser - redegør for, hvordan det er lykkedes de (2) tidligere DDR-Weiterbildungseinrichtungen at omstille sig til private kursusvirksomheder på efter- og videreuddannelsesmarkedet, og hvordan de har formået at tilpasse sig de nye 'managerielle und marktwirtschaftliche Prinzipien'. Men netop redegørelsen for den tyske arbejdsmarkedspolitikens indholdsmæssige og organisatoriske ændringer i løbet af 1990'erne udgør den væsentligste forudsætning for at forstå den konkrete udformning af 'Berufliche Weiterbildung' i Arbeitsamt Schwerin - hvor der alene disponeres ud fra det kortsigtede perspektiv at tilpasse de

arbejdsløse til de lokale virksomheders aktuelle behov (jvf. s58). Det fremstår så samtidig som en væsentlig del af forklaringen på, at de interviewede ikke oplever at der er sket nogen nævneværdig ændring i den pædagogiske praksis og i kursernes indhold (s72).

Afsluttende sammenfatter og diskuterer Mette Andersen i kapitel 7 specialets analytiske resultater. Hun viser her en sikker beherskelse af den valgte tilgang, ligesom hun på udmærket vis påpeger specialets begrænsninger. Specielt kan det bemærkes, at MA selv påpeger at det valgte teoretiske udgangspunkt (Putnams tese om betydningen af tillid og fælles normer i aktørnetværk) ikke i tilstrækkelig grad kan forklare den kortsigtede orientering i den konkrete udformning af de arbejdsmarkedspolitiske uddannelsesforanstaltninger (s92).

Andy Højholdt & Tom Nielsen

At lære noget med sprog - det er integration

En specialeafhandling om undervisning i dansk som andetsprog og integration (august 2001)

Det foreliggende speciale tager udgangspunkt i den dominerende opfattelse af sprogundervisning i dansk som den afgørende forudsætning for integration af flytninge og fremmedsprogede indvandrere. Indvandrernes villighed til at lære dansk bliver til et mål for villigheden til at lade sig integrere i det danske samfundsfællesskab (s8) på grundlag af 'en fælles kulturel basis' (se også s54). Men undersøgelser har vist, at det kan være svært for flytninge og indvandrere at se relevansen af de forløb, som de vejledes ind i (s9 - se hertil Afrim s100 og 113, Maria s111 og 115). Denne problematik søges belyst gennem en case - 'en aktørorienteret tilgang, der henter sine dokumentationer og grundbegreber hos de aktører, som i dagligdagen deltager i 'spillet om integrationen', som det konkret har udformet sig i forbindelse med sprogundervisningen på Sprogcenter Nordsjælland' (s13).

Denne tilgang og fremstillingens opbygning, som klart og præcist begrundes i det indledende kapitel (s11f), er et valg truffet i relation til og forbindelse med en række relevante eksisterende måder at analysere og forstå analysegenstanden (s18) ud fra en Bourdieu-inspireret ambition om at arbejde *refleksivt* gennem hele undersøgelsesprocessen. Højholdt & Nielsen (AH/TN) demonstrerer en ganske overbevisende anvendelse af Bourdieus metodologiske principper for en refleksiv sociologi, når de i kapitlet om "Kvalifikationer og voksenuddannelse" ekspliciterer 'den indskrænkede uddannelsestænkning' (s19ff) som en afgørende del af 'de herskende konstruktioner af analysegenstanden' - eller med andre ord som en del af voksenuddannelsesområdet, hvor debatten har haft tendens til udelukkende at fokusere på uddannelserne som middel til arbejdslivskvalificering i et vækstsamfund.

Sprogundervisningsområdet for indvandrere mm. anskues altså som en del af voksenuddannelsesområdet. Men AH/TN går et skridt videre og ekspliciterer, at den omtalte dominerende markedsøkonomiske opfattelse af voksenuddannelse som udtalt teoretisk grundantagelse sætter individet og det individuelle ansvar i fokus for den subjektive identitetsdannelse (den liberalistiske værdiorientering s22 - se også 120). Hvad det mere konkret har af konsekvenser for udviklingen inden for 'danskundervisning for voksne indvandrere', viser case-studiet af Sprogcenter Nordsjælland noget om (f.eks. lovgrundlaget s58, klient/kursist s82 og 93f, Afrim 101, Maria 110). Interview-analyserne viser, at villigheden til at underlægge sig arbejdsmarkedets 'nødvendige' uddannelseskrav af de involverede parter efterhånden opleves som en vigtig *individuel* forudsætning for integration. Altsammen som led i effektiviseringen af ressourcernes anvendelse (s26).

Men en afgørende forudsætning for specialets analytiske resultater er de analyseredskaber, som AH/TN har konstrueret i forlængelse af Bourdieus

relationelle begreber og analytiske metoder. AH/TN redegør i afhandlingens 3. kapitel med stor sikkerhed for Bourdieus opfattelse af teori som 'en foreløbig og midlertidig konstruktion, der tager form i et samspil med empiriske aktiviteter' (s29). Specialet er deres forsøg på at anvende en sådan arbejdsmetode, men de understreger også at præsentationen af Bourdieus prakselogiske tilgang primært skal tjene som 'den overordnede forståelsesramme for den videre analyse'.

Sprogundervisningen af voksne indvandrere på Sprogcenter Nordsjælland forstås som et felt, der står i relation til andre felter, og aktiviteterne varetages af forskellige aktører, der - ud fra særlige logikker og regelsæt - kæmper om at få lov til at sætte dagsordenen og dermed regulere det pågældende felt (s31). Det er forståelsesrammen for afhandlingens tre analytiske kapitler (s51ff), der primært tager sigte på at give indblik i hvilken betydning det ledende administrative personale, lærerne og kursisterne tillægger undervisningen under de givne objektive betingelser, og hvordan de konkret forholder sig til disse (s50). Altså hvordan de involverede parter forstår det de gør, og hvordan de *oplever* kravet om danskundervisning (s43 og 124). Redegørelsen for Bourdieus begreber om symbolsk magt og symbolsk vold (s34f) kan i høj grad siges at pege frem mod analyserne af specielt kursisters opfattelse af 'sprogundervisningens betydning'. Men også de øvrige deltagere i 'spillet om integrationen' (udøverne af symbolsk vold på sprogcenteret) synes på baggrund af de empiriske analyser selv at være genstand for symbolsk vold.

I kapitlet om "Sociologiens håndværk" suppleres Bourdieus uddannelses-sociologiske begreber og hans metodologiske overvejelser på en spændende måde med inspiration fra det etnografiske feltarbejdes metoder - specielt anvendelsen af observationer som (perifere) deltagere i feltet (s42). AH/TN bruger primært deres feltdagbøger til at objektivere deres egen position i feltet (jvf s123) og begrænsningerne i valget af de kursistinterview, der analyseres i kapitlet om "Sprogcenteret og kursisterne". Men måske har denne betoning af det interaktionistiske perspektiv og det kraftige fokus på deltagernes *oplevelse* af situationen også været medvirkende til at sprogundervisningsfeltets - mere konfliktfyldte - relationer til andre felter kun i begrænset omfang er blevet inddraget i analysearbejdet (jvf s123f).

De koordinationsproblemer mellem danskundervisningen og de forskellige aktiveringsinstanser, som AH/TN selv afsluttende beklager at de ikke i højere grad har inddraget i analysearbejdet, er fremanalyseret i kapitlet om "det ledende administrative personale", men kun som det anskues fra sprogcenterets side (som AH/TN selv påpeger s124). I interviewet med Sprogcenterets leder (WJ) understreger han, at sprogcenteret *ikke* er et appendiks til aktiveringsafdelingen.

Centerlederen fremhæver at Sprogcenter Nordsjælland er henlagt under den kommunale uddannelsesforvaltning og forsøger derved at 'frigøre sig' fra aktiveringsordningernes 'grundlæggende tvangselement', men samtidig gør han klart rede for centerets forpligtelse til at samarbejde med arbejdsformidlingen og kommunernes sociale forvaltninger omkring danskundervisningen og *aktivering* (s64-66). Hvad det egentlig 'betyder' og hvordan det kan forklares, redegør AH/TN for med henvisning til habitusbegrebet (s65,69 og 71), men de understreger også at analyserne klart viser, at Sprogcenter Nordsjællands sprogundervisning bliver orienteret mod mere samarbejde med kommunerne om integrationsindsatsen (s72).

I kapitlet om "Sprogundervisningen og de to lærere" vises endnu engang, hvordan det går til, at mennesker gør som de gør, når de befinder sig hvor de befinder sig, med den historie i kroppen de nu har. Analyserne viser bl.a. at lærerne opfatter de 'alment orienterende' emner (arbejdsmarksorientering, indføring i foreningstraditioner og oplysning om det sociale system og omsorgsinstitutionerne) som selvfølgelige og som en aktiv hjælp til at overvinde indvandrernes foragt for det danske omsorgssystem (s88), ligesom prioriteringen af øvelser og opgavetræning mhp. *Almenprøve 1* opfattes som en 'nødvendig' prioritering i danskundervisningen (s92 og spec.96).

Som AH/TN påpeger repræsenterer det første en ret ureflekteret kulturel integrationsbestræbelse (så *en fælles kulturel basis* opnås, som det hedder i den officielle 'pluralistiske integrationspolitik'- s8), og det andet repræsenterer en lige så ureflekteret orientering af undervisningen mod aktiveringskravets gyldighedskriterier. Med henvisning til begrebet om symbolsk vold ser AH/TN det som udtryk for, at de to lærere ikke ønsker/formår at gennemskue at deres undervisning netop *er* aktivering. I hvert fald får det den betydning at de spiller med på den dominerende individualiserings- og aktiveringsdagsorden (s94) - som de ellers siger de tager afstand fra (se også 118).

Analyserne af kursistinterviewene, som der allerede er henvist til gentagne gange, viser et par eksempler på at det er lykkedes at individualisere integrationsproblematikken. Både Afrim og Maria påtager sig selv ansvaret for at de ikke kan komme ind på det danske arbejdsmarked - synonymt med integration (se også s120). De kan ikke tale og skrive godt nok dansk (*Almenprøve 1* - s113). AH/TN henviser endnu engang til Bourdieus analytiske begreb om symbolsk vold i deres sammenfatning af analyserne (s115).

AH/TN kalder selv analyserne af kursistinterviewene for endnu en 'øvelse' i at afdække aktørernes handlinger og ytringer som 'nødvendige' under de sociale betingelser (s112). Men i den meget nyttige afsluttende sammenfatning af specialets analyser og diskussionen af Sprogcenter Nordsjællands rolle i de generelle integrationsbestræbelser gør de selv opmærksom på faren for, at de tilbagevendende påvisninger af aktørernes (og centerets) 'nødvendige' handlinger *kan* virke både meget pessimistiske og måske endda kan repræsentere en for *deterministisk* anvendelse af Bourdieus analytiske tilgang (det strukturalistiske og socialkonstruktivistiske perspektiv [jvf henvisningen til Callewaert s28] har fået overvægt i forhold til konfliktperspektivet - jvf feltbegrebet).

Her viser AH/TN en sikker og overbevisende beherskelse af den valgte tilgang som en uafsluttet række af konstruktionsprocesser, hvor det er legitimt løbende at vende tilbage og diskutere og evt. revidere og præcisere de anvendte analyseredskaber mm. (s17, 35 .. 124). Menneskers og institutioners ureflekterede efterlevelse af omverdenens krav er kun (og *opfattes* kun som) 'nødvendig' så længe disse krav ikke anfægtes af andre (modstridende) positioner i det pågældende felt - eller f.eks. i det socialvidenskabelige felt, som 'bryder' med den dominerende opfattelse af integrationsproblematikken (jvf s18) og viser at den dominerende opfattelse af 'danskundervisning for voksne indvandrere' er led i de sociale kampe om integrationspolitikken mm (s121).

En sådan politisering af 'danskundervisning for voksne indvandrere' ændrer ikke i sig selv de gældende institutionelle betingelser, men det kan henlede opmærksomheden på nogle muligheder for at intervenere via f.eks. koordinationsproblemerne mellem uddannelsesfeltet og de øvrige institutionelle og politiske felter, der indgår i integrationsproblematikken. Det er den produktive indsigt, som Andy Højholdt og Tom Nielsen har tilegnet sig på baggrund af deres praksisorienterede undersøgelser i sprogundervisnings-/integrationsfeltet.

Helle Hardy-Hansen, Monica Wallgren og Hanne Mortensen

Fra dårekiste til distriktspsykiatri.

En praktisk diskursanalyse af det psykiatriske felt (august 2001).

Fra velment handling (bilag 2) over sociologisk feltanalyse (kapitel 2) til refleksioner over egen handlen (kapitel 1 og 3) så kort kunne gruppens læreproces i dette speciale beskrives (se s103). Det er baggrunden for den foreliggende afhandling, der analytisk konstruerer det psykiatriske felt, og de tre forfattere (gruppen) kan på dette grundlag afsluttende formulere nogle afgørende forudsætninger for 'endelig at få gjort op med kritikken af den psykiatriske praksis' (s137). Afhandlingen er gennemført stringent sprogligt.

Gruppen havde som udgangspunkt udarbejdet en behovsanalyse, som skulle dokumentere behovet for et socialpsykiatrisk lokalinitiativ i Valby. Det var et bestillingsarbejde, som gruppen påtog sig på eget initiativ bl.a. for at få et empirisk input til et speciale, der skulle forklare hvordan socialpsykiatriske tilbud kan udgøre pædagogiske rum, der kan skabe forbedrede betingelser for mennesker med sindslidelser (s1). Men mødet med 'feltet' og dets forskellige deltagere fik, som afhandlingen viser, gruppen til at undre sig over, hvorfor kritikken af psykiatrien ikke har ændret sig på trods af omfattende ændringer af de psykiatriske institutioner mm. gennem de seneste 30 år. Det er afhandlingens - fremstillingens - 'røde tråd', men det understreges at den vedvarende kritik primært gælder den psykiatriske behandlings *form* (s5 se også 37 og 131) - altså den måde de professionelle forholder sig til mennesker med sindslidelser i behandlingen som den praktiseres i dag. Specialet sætter altså fokus på de sociale relationer i det psykiatriske felt og dets institutioner. Det er kritikken og analysearbejdets genstand (s13f).

I kapitel 1 redegøres udførligt og ganske præcist for arbejdets teoretiske grundlag sammenholdt med det psykiatriske felts egne nøglebegreber og centrale velfærdsteoretiske positioner, herunder specielt 1980'ernes og 90'ernes nyliberalistiske markedsorientering og privatisering af 'samfundets omsorgspligt' (velfærdsmix, puljemidler, frivillig arbejdskraft - s11 se også 86f og 107). Teoretisk tages udgangspunkt i Bourdieus prakseologiske tilgang, der går ud på at fremanalysere feltets sociale magtrelationer (s16), hvor feltets modstridende positioner så forstås som forskellige bestræbelser på at bestemme, hvordan (in casu) de psykiatriske foranstaltninger skal organiseres og praktiseres (s25).

Redegørelsen for den praktiske diskursanalyse viser en sikker beherskelse af den valgte analysemåde (s21ff - se også s37, hvor dette valg begrundes). Overbevisende og klart begrundes afgrænsningen og periodiseringen af tekstmaterialet til belysning af professionsdiskursens modstridende positioner, der endvidere er uddybet og anskueliggjort gennem 4 informantinterview med repræsentanter fra forskellige niveauer og forskellige opfattelser af den psykiatriske behandlingsindsats. Inddragelsen af supplerende empirisk materiale (Rapporter, lovstof mm.) vidner om et godt helhedsgreb om det psykiatriske felts relationer til andre felter - som f.eks.

det socialpolitiske felt og forvaltningens forskellige niveauer. Afsnittet om analyseprocessen (s31ff), hvor der redegøres for nogle af analysearbejdets centrale 'mellemregninger', som ligger til grund for konstruktionen af det psykiatriske felts modstridende positioner (den sociologiske, den psykologiske og den biologiske problemforståelse), vidner om et overbevisende overblik over udviklingen i den psykiatriske professionsdiskurs.

Fremstillingen i kapitel 2, der sammenfatter resultaterne af det empiriske analysearbejde, viser at gruppen har fået en ret nuanceret indsigt i magtrelationerne mellem det psykiatriske felts konstituerende positioner (biologisk/medicinsk og fysisk vold; psykologisk/terapeutisk interaktion; sociologisk/et ligeværdigt møde i socialpædagogiske aktiviteter, der sigter imod at udvikle demokratisk kompetence). Specielt har de fået indsigt i *hvordan* de sociale kampe i professionsfeltet udspiller sig på forskellige niveauer, hvor repræsentanter for de forskellige positioner 'trækker tov om feltets udformning, dvs. om forskellige måder at *anskue* sindslidelse på og om forskellige måder at *organisere* og *udføre* psykiatrisk behandling' og hvordan bl.a. socialpædagogerne (som faggruppe) 'så at sige opgiver kampen og indordner sig under de eksisterende magtrelationer' (s102, se også 89ff).

I forlængelse af Bourdieus måde at forstå virkeligheden som 'felter' påpeges, at disse magtkampe, som bl.a. kan aflæses i faggruppernes retorik, udspiller sig uden at de agerende er bevidste om deres egen deltagelse i denne kamp om psykiatriens udvikling (som gruppens forløb er 'et godt eksempel' på - s136). 'Om de ved det eller ej, har såvel dominerede som dominerende agents handlen betydning for psykiatriens udformning' (s103). Gruppen understreger meget fint, at de kampe der henvises til ikke nødvendigvis er eksplicitte konflikter motiveret af en gennemtænkt plan for at vinde dominans. Fremstillingen i kapitel 2 er netop ikke bare en beskrivelse af nogle umiddelbart synlige magtrelationer, men derimod en analytisk konstruktion af det psykiatriske felts konstituerende positioner, der tjener til at *synliggøre* de modstridende interesseorienteringer - dvs. den sociale betydning af de forskellige faggruppers måde at forholde sig til mennesker med sindslidelser, som repræsentanter for feltets modstridende positioner. Psykiaterne og deres medicinske behandlingspraksis fremstår som 'feltets dominerende agentgruppe igennem hele analyseperioden'(s102).

I kapitel 3 analyserer gruppen eksemplarisk deres egen indledende 'behovsanalyse' (bilag 2) som 'det gode eksempel'. Her forklarer de, hvordan der meget let kan ske det at et felts agenter er tilbøjelige til at handle i overensstemmelse med feltets dominerende position, når den bliver til *doxa*. Undervejs i arbejdet med feltanalysen, begyndte det at gå op for gruppen, at også de havde indordnet sig under feltets spilleregler og akcepteret socialpsykiatrien som 'et socialt supplement til det ordinære behandlingssystem' (s103, 105 og 110). Ved i forlængelse af feltanalysen at foretage en analyse af deres egen rapport til Valbygruppen viser gruppen meget flot, hvordan *doxa* (feltets oftest udtalte grundantagelser) sætter sig igennem bag om ryggen på feltets agenter *fordi* det lykkes at fremstille en bestemt måde at anskue og indrette feltets aktiviteter som selvfølgelige under de forefundne omstændigheder, herunder de magtrelationer der er gældende i feltet.

De tre specialestuderende havde oprindeligt en ambition om at bidrage til *en ny dagsorden* i det psykiatriske felt. 'Men retrospektivt er det skrevne materiale langt hen af vejen tværtimod endt med at være en understøttelse af gældende dagsorden inden for psykiatrimrådet, ... og hvad værre er, vi bliver en del af et politisk spil, spiller dette spil og bidrager til det selvfølgelig' (s105 se også 136). Med refleksionerne i kapitel 3 anskueliggør de, hvor svært det kan være at 'bryde' med et sådant professionsområdes dominerende dagsorden. De redegør for, at de helt bevidst havde valgt at 'spille spillet' (s108) og 'for at kunne blive taget alvorligt' måtte deres 'alternative' forslag tilpasses gældende normer i det psykiatriske felt. Men er der tale om et valg? - lyder deres eget retoriske spørgsmål (s108).

Ved nærmere eftertanke finder gruppen det ikke overraskende, at de fleste 'psykiatribrugere' gruppen interviewede formulerede 'behov', der til forveksling lignede 'den gældende socialpsykiatriske praksis' - nemlig det de kendte (s114). Men disse 'svar' brugte gruppen i 'behovsrapporten', mens kritikken af den medicinske behandling, som var det der optog de interviewede, *selvfølgelig* ikke kunne bruges i spillet om at skaffe flere midler til socialpsykiatrien (s.111). På denne måde forklarer de, hvad Bourdieus refleksive sociologi går ud på.

En refleksiv sociologi går ud på at objektivere undersøgelsesfeltets sociale magtrelationer og at objektivere det objektivierende subjekt og dvs. gøre klart - objektivere - fra hvilket synspunkt i feltet (position og stillingtagen) problemet anskues af forskeren/de studerende (s115f). En af forudsætningerne for at ændre dagsordenen i det psykiatriske felt er at bryde med feltets vanetænkning *og* med den akademiske vanetænkning om interesseløs videnskab og forestillingen om universelt gyldig teoretisk viden (forståelsesformer) - som f.eks. den biologiske forståelse af mennesker med sindslidelser. Det dobbelte brud, som Bourdieu kalder det, er forudsætningen for at kunne bryde med illusionen om den dominerende positions selvfølgelighed - så man eksempelvis undgår uafvidende at 'deltage i en reproduktion af gældende behandlingspraksis' (s127). Det er muligt, men ifølge gruppen kræver det knofedt.

Arbejdet med specialet har helt klart skærpet gruppens blik for professionsfeltets indbyggede træghed over for forandring, og afhandlingens analyser giver et væsentligt bidrag til forklaringen af 'problemformuleringen' (s3 og s105). Ikke mindst 'selvobjektiveringen' i kapitel 3 er en fornem og meget overbevisende anskueliggørelse af 'den usynlighed, hvorved et felts strukturer virker ind over dets agenter'. Gruppen konkretiserer her nogle af de sociale mekanismer som Bourdieu bruger doxa- og habitusbegrebet til at forklare. Ikke mindst disse analyser viser, at de tre forfattere helt klart har fået skærpet deres blik for at forandring *er* mulig - men også at det forudsætter mere end den gode vilje.

Ole Henckel og Maria-Christina Schmidt

FVU - en elevator til paradiset?

- En praktisk diskursanalyse af målgruppen for den Forberedende VoksenUndervisning (august 2001)

Det foreliggende speciale tager udgangspunkt i nogle erfaringer med 'den mindst uddannelsesvante del af målgruppen' for den nye FVU - repræsenteret ved deltagerne på en jysk Højskole for læse-/stavesvage voksne. Formålet er at sætte fokus på forholdet mellem målgruppens forudsætninger og den konkrete udformning af de institutionelle betingelser for implementeringen af nogle meget målrettede FVU-forløb (s12 - se også s82 og 121). FVU-feltet er specialets analyseobjekt. Synliggørelsen af FVU-målgruppens forudsætninger for at deltage i uddannelse er den måde Ole Henckel og Maria-Christina Schmidt (OH/MCS) retter et kritisk blik mod den lovgivning som ligger til grund for FVU og det dominerende - kundskabsfaglige - rationale, som er styrende for den administrative implementering.

Redegørelsen for afhandlingens 2 dele i kapitel I vidner om et stort overblik over FVU'ens sammensatte sammenhænge, der er specialets problemfelt (se også Figur 1 - s18). Og i redegørelsen for specialets 'synspunkt' demonstrerer OH/MCS en sikker og meget overbevisende anvendelse af den teoretiske og analytiske tilgang - en kombination af Pierre Bourdieus prakseologiske sociologi og Anders Mathiesens praktiske diskursanalyse-metode. Her forklarer de, hvorfor de retter et kritisk socialpædagogisk blik (s11n12) mod lovgivningen som ligger til grund for FVU og de administrative forordninger forvaltningen efterfølgende har udarbejdet, og som 'får betydning for målgruppens mulighed for at deltage i FVU-forløb' (s26). FVU-problematikken anskues fra 'målgruppens' synspunkt - den befolkningsgruppe, som har fået *stigmaet* læse-/stavesvage hæftet på sig, dvs. den del af målgruppen for FVU som OH/MCS på forhånd vurderer har de mindst fordelagtige forudsætninger for at deltage i FVU-forløb (som de foreskrives i lovgivning m.m.). 'Der er fortsat voksne mennesker som indledningsvis har behov for at lære at lære' - som de skriver (s8 se også s87).

Læsevejledningen er en forbilledlig klar redegørelse for fremstillingens/afhandlingens komposition, samtidig med at de får forklaret og begrundet den valgte 'fremstillingsteknik' (s26) - nemlig at læseren på denne måde i høj grad får mulighed for selv at tilegne sig og forholde sig til den indsigt i FVU-problematikken, som OH/MCS har tilegnet sig gennem casestudiets deltagende observationer og interviews sammenholdt med dokumentanalyserne i specialets anden del og det omfattende analyse- og teoretiske konstruktionsarbejde der ligger til grund for fremstillingen i afhandlingen.

Den indledende præsentation af Den Jyske Højskoles 'praksisfællesskab' tjener til at anskueliggøre 'et pædagogisk rum', der er baseret på et socialpædagogisk rationale og som har til formål at kunne rumme *og udfordre* 'nogle helt særlige handletilbøjeligheder' (s32 og spec 33) herunder også elevernes uddannelses tilbøjeligheder - både dem de *har* og dem de ikke har. Nogle forskellige handletilbøjeligheder (eller habituelle dispositioner), der er typiske for læse-/stavesvage kortuddannede voksne - den mindst uddannelsesvante del af målgruppen for FVU. Det socialpædagogiske rationale tager sigte på at give deltagerne mulighed for at tilegne sig kompetencer til at handle sammen med andre (i et praksisfællesskab) 'og gribe ind i det fællesskab man er en del af' (som i et felt) (s33 og 37). I kapitel II anskueliggøres med andre ord et historisk konkret elevperspektiv (s27), som altså er det 'synspunkt' i det *sociale* rum hvorfra OH/MCS anskuer FVU-problematikken (for en uddybning se s77).

Fremstillingen af elevperspektivet i kapitlerne III-V viser, at læse-/stavesvage voksne ikke er en ensartet gruppe. I analyserne sættes der fokus på 'de sociale begrundelser for det informanterne siger'. Analytisk tages udgangspunkt i relationen mellem sociale og mentale strukturer som et generativt princip (jvf habitusbegrebet) til forklaring af de potentielle FVU-deltageres måde at forstå deres tidligere uddannelseserfaringer og deres 'kropsliggjorte fornemmelse for det som er opnåeligt' for dem (s39).

I kapitel III anskueliggøres hvor meget elevernes forskellige '*habituelle* dispositioner' kan betyde både for deres måde at deltage i Den Jyske Højskoles praksisfællesskab og for deres oplevelse af hvad det betyder for dem. Analysekonstruktionen af de to drenge i kapitel IV sætter fokus på, at dynamikken i Højskolens læreprocesser hidrører fra praksisfællesskabet (det socialpædagogiske institutions*felt*), hvor forskelligt deres 'negative' skoleerfaringer så end har disponeret dem for at 'deltage'. Og endelig synliggør præsentationen af interviewet med en tidligere elev, at et (relativt langvarigt) ophold på Den Jyske Højskole har ændret hendes relation til (voksen)uddannelsesfeltet. Den handlekompetence hun har tilegnet sig i Højskolens socialpædagogiske rum betyder ikke at hun er blevet fuldgyldigt 'skolesocialiseret' (s66 jvf s32f). Den kulturelle *kapital* hun har tilegnet sig, er en kapitalform som netop har begrænset gyldighed i det ordinære VUC-system - og måske også i FVU-feltet, som det er (ved at blive) konstitueret ud fra den dominerende videnssamfundsdiskurs.

Men Melissa er blevet i stand til at 'orientere sig mod pædagogiske aktiviteter .. som har tid til hende' (s66). Hun har fået forudsætninger for at deltage i en voksenuddannelse, hvor der tages udgangspunkt i et socialpædagogisk rationale.

I kapitel VI ekspliciterer OH/MCS mange af de overvejelser, der ligger til grund for specialets inddragelse af erfaringerne fra Den Jyske Højskole. Her objektiviseres med andre ord de mere eller mindre udtalte principper som har været styrende for måden at generere empirien og - ikke mindst - refleksionerne som led i og som følge af det efterfølgende analysearbejde. Det er en fornem metodologisk redegørelse og diskussion, som vidner om et ganske imponerende teoretisk og metodisk overblik.

Endvidere redegør OH/MCS her kort for sammenhængen mellem specialets teoretiske ståsted (prakseologien) og det synspunkt de har anlagt: 'vores interesse for at vise at det kan gøres anderledes end det vi mener, FVU-loven og lovgivningsprocessen har lagt op til' (s82). 'Intentionen med at konstruere empiri af divergerende karakter i første og anden del af specialet er, at synliggøre en konkurrerende position til det rationale der dominerer i FVU-feltet' - skriver de afsluttende i sammenfatningen af analyserne fra casestudiet på Den Jyske Højskole (s88).

Pointerne fra casestudiet (kapitel II-V) angående mulighederne i den analyserede pædagogiske praksis og elevernes forskellige forudsætninger for at deltage i en sådan undervisningssammenhæng sammenfattes i kapitel VII. Det konkluderes at målgruppen har mangfoldige sociale og andre problemer som ikke kan begrænses til manglende stave- og læsevne, og at pædagogikken derfor (som højskole-casen demonstrerer) med fordel kan inkludere basal socialisering og personlighedsudvikling, såvel som mere kontant faglig undervisning der bare skal integreres i de 'socialpædagogiske' aktiviteter, så målgruppens mangfoldige behov kan tilgodeses, og så de kan få udbytte af undervisningen og ikke endnu engang blive ekskluderet i en undervisningssammenhæng.

FVU-feltets opkomst og relationerne til det uddannelsespolitiske felt og det arbejdsmarkedspolitiske felt redegøres der kyndigt og sikkert for i kapitel VIII, og specielt redegøres for udviklingen siden regeringsskiftet 1993 (se Oversigten s105f med tilhørende 'Registrant over artikler' i Bilag 3 og Figur 1 s18). Registranten over artikler i dagspressen og fagtidsskrifter, som især ligger til grund for anden del af specialet, er et godt redskab for læseren mhp. at tilegne sig de grundlæggende diskussioner om FVU'en og området generelt. Bl.a. med henvisning til Regeringens Arbejdsmarkedsreform er uddannelsesaktiviteterne for *kortuddannede* i løbet af 1990'erne i stigende grad blevet markedsorienterede, og den '(uddannelses)politiske prioritering .. har primært været til gavn for de faglærte' (s98 - se også s119).

Fremstillingen af den politiske proces' dominerende rationaler er klar og overskuelig, og sammenfattes i form af en kronologisk oversigt over faseinddelte afgørende begivenheder i forløbet op gennem 90'erne. Også her viser OH/MCS deres overblik over FVU-feltets sammensatte sammenhænge, idet de henviser til at VEU-reformen presser folkeoplysningstraditionen: 'På den ene side *siger* regeringen med VEU-reformen at de kortuddannede skal prioriteres, på den anden side *laves* der teknisk-administrative reguleringer der viser et modstridende rationale' (s102). Her fremanalyseres, hvordan videnssamfundsdiskursens skift fra *welfare* til *workfare* som overordnet værdiorientering har betydet nedprioritering af 'folkelig' oplysning og opprioritering af 'formal-viden' - skolemæssige kundskaber - og individualiserende 'almenkvalificering' inden for voksenuddannelsesområdet.

I kapitel IX synliggøres, hvordan denne prioritering mere konkret gennemføres med administrative midler (f.eks de ændrede regler vedr. daghøjskoler - s111 og 120). Den lukkede policyproces har udgrænset folkeoplysningstraditionens socialpædagogiske position (s117, 121 og 122). Prøvebekendtgørelsens administrativt fastsatte kriterier nærmest foreskriver træning i sprogrigtighed som den centrale aktivitet i FVU-forløb (s114f - se spec. 116n74).

Det er på denne baggrund OH/MCS sammenfatter analyserne i specialets anden del med den korte konstatering: 'der er et *skæbnesvangert misforhold* mellem en del af målgruppens kulturelle og sociale forudsætninger og de institutionelle betingelser for implementeringen af FVU' (s121 - jvf specialets fokus).

Fremstillingen er bygget op, så læseren trinvis får kendskab til og indsigt i stadig flere sammenhænge som har betydning for, hvordan FVU kommer til at virke under de historisk konkrete betingelser - herunder de kortuddannedes forskellige forudsætninger. Dvs. indsigt i hvordan den sociale betydning af FVU-feltets dominerende position konstitueres. Og netop casestudiet på Den Jyske Højskole 'synliggør' at FVU-aktiviteterne kunne fungere anderledes, hvis de i højere grad blev tilrettelagt ud fra målgruppens forskellige forudsætninger.

Ole Henckel og Maria-Christina Schmidt har med denne afhandling på en både original og overbevisede måde synliggjort, at det er muligt at lave uddannelse for kortuddannede voksne som ikke 'endnu en gang er sortering'.

Mette Winge

FVU - Kvalificering eller dequalificering?

- En socialvidenskabelig analyse af samspillet mellem målgruppen for FVU og FVU'ens tilrettelæggelsesformer (august 2001).

Med udgangspunkt i deltagende observationer og interviews med elever og lærere på Brande Højskole konstruerer Mette Winge (MW) sit forskningsobjekt som en fortløbende udfoldelse og diskussion af relationerne mellem de betingelser FVU'ens tilrettelæggelsesformer udstikker for kommende deltagere og målgruppens forudsætninger for at deltage i uddannelse (s8 - se også s84ff). Det foreliggende speciale sætter fokus på 'den modsætningsfyldte sociale praksis målgruppen for FVU skal orientere sig i', og formålet er at synliggøre de *sociale mekanismer* der er på spil i målgruppens møde med FVU-forløb, som de foreskrives i FVU-bekendtgørelsen. Fremstillingen tager udgangspunkt i praksisbeskrivelser fra Brande Højskole, 'hvor eleverne udgør en potentiel målgruppe for FVU .. Mine samtaler med eleverne omkring deres oplevelser af at deltage i uddannelse for voksne med læse- og stavevanskeligheder er det egentlige omdrejningspunkt for specialet', som MW skriver (s2).

Afhandlingen er skrevet i et sprog, der er påfaldende uanstrengt for et så teoretisk ambitiøst arbejde. Man lægger slet ikke mærke til at det er 'tungt stof', og at det er en ganske krævende analytisk tilgang og fremstillingsform hun har valgt (se s8 og 11). MW har valgt at arbejde ud fra prakseologiens metodologiske principper (Pierre Bourdieu) og 'at lade konstruktionen af min empiri være min teori', som hun formulerer det. Det er en tilgang som både afspejles i den analytiske konstruktion af forskningsobjektet og i de metodiske og teoretiske værktøjer. Fremstillingen er faktisk en ganske fornem demonstration af, hvad det vil sige.

Med udgangspunkt i et problemfelt (Brande højskole som det pædagogiske rum eleverne befinder sig i - institutionsfeltet som præsenteres i kapitel 3) relaterer MW i kapitel 4 til uddannelsesinstitutionens institutionelle betingelser (det uddannelsespolitiske felt) og det overordnede magtfelt for endelig i kapitel 5 at 'synliggøre' FVU-målgruppernes habituelle dispositioner (elevernes forskellige måder at forholde sig til det pædagogiske praksisfællesskab på Brande Højskole).

Pointen i fremstillingen er, at Brande Højskole repræsenterer et pædagogisk rationale, som ikke formåede at gøre sig gældende i kampen om udformningen af VEU-reformens nye tilbud til de kortuddannede voksne. 'Det er således med udgangspunkt i den sociale praksis på Brande Højskole, at jeg analytisk konstruerer mit forskningsobjekt. Det er herfra jeg anskuer problemstillingen' (s15). MW objektiverer på denne måde i kapitel 2 og 3 sit 'synspunkt' i opposition til FVU-feltets dominerende position.

I kapitel 3 konstruerer MW et billede af Brande Højskole som et socialpædagogisk praksisfællesskab, hvor rationale er at eleverne 'lærer at udvikle sig gennem deltagelse og at deltage gennem handling i det sociale fællesskab' (s30). Her forstås

uddannelse som sociale læreprocesser til forskel fra FVU-bekendtgørelsens fokus på individuel færdighedstræning og sprogrigtighed. Den pædagogiske praksis på Brande Højskole repræsenterer en institutionalisering af det social-liberale folkeoplysningsrationale (s34).

I kapitel 4 fremanalyses FVU-feltets dominerende rationale, som er styrende for FVU-bekendtgørelsens foreskrevne tilrettelæggelsesformer som en kontrast til den socialpædagogiske praksis eleverne på Brande Højskole befinder sig i, men det mere end antydes at også de er under indflydelse af den dominerende ny-liberalistiske videnssamfundsdiskurs og den dominerende uddannelsespolitiske diskurs (s35). Her konstruerer MW afhandlingens teoretiske ramme - FVU-feltets sammensatte sammenhænge - igen uden at det virker påfaldende 'teoretisk'. Det er en præstation. Så elegant er ikke alle i stand til at redegøre for Bourdieus feltbegreb, doxa mm. og hans 'working method'.

Analyserne af FVU-bekendtgørelsen og videnssamfundsdiskursen tjener til at 'synliggøre' nogle af de relationer og de mekanismer der ligger bag de 'strategier' eleverne bringer i spil i praksis og i elevinterviewene (s37 se også s58f). MW viser her (endnu engang) sit sikre greb om den anvendte teori, idet hun eksplicit redegør for fremstillingens 'pågående konstruktionsarbejde' (s39f). Specielt gør hun opmærksom på betydningen af det demokratibegreb hun anvender: '.. og det er her det begynder at blive interessant, fordi det bliver et studie af magt i alle dens former, når magt udfolder sig i forbindelse med fastholdelse og reproduktion af en *hegemonisk* diskurs' (s40). Igen redegør MW med stor sikkerhed for de anvendte Bourdieu-begreber uden på nogen måde at forfalde til 'demonstrativ teoretisering' (s41 - sidste punktum i afsnit 1 synes at være en indbygget læse-kontrol).

I forbindelse med analysen af FVU-bekendtgørelsens 'læringsmål' henviser MW til erfaringerne fra Brande Højskole (f.eks. 'eleven, hvis mor fyldte så meget, at han ikke kunne koncentrere sig om andet end at bekymre sig om hende' s.48). Det er en ret suveræn anvendelse af den analytiske fremstillingsform. Rationalet i bekendtgørelsens forskrifter for tilrettelæggelse af FVU-forløb 'synliggøres', så det bliver tydeligt at den ensidige fokusering på individuel 'træning i tekniske færdigheder' gør en forskel. - Sådanne uddannelsesaktiviteter fører *ikke* til kvalificering af kulturelle forskelle. Og i ekskursen om paradigmeskiftet i velfærdsdebatten (s49-53) sættes FVU-bekendtgørelsen yderligere i perspektiv. Også det er en konstruktion der gør en forskel. Den sociale betydning af forskellen mellem videnssamfundsdiskursens fokusering på individuel færdighedstræning og det socialpædagogiske praksisfællesskabs muligheder for at kvalificere FVU-målgruppens kulturelle forskelle begynder at aftegne sig.

MW gjorde indledende opmærksom på, at 'samtalerne med eleverne om deres oplevelser af at deltage i uddannelse' er det egentlige omdrejningspunkt for specialet. Analysearbejdet har med andre ord drejet sig om at blive klogere på, hvad det var de tre studerende havde oplevet på Brande Højskole, og hvorfor eleverne svarede som de gjorde i interviewene: 'På trods af at de fire [interviewede elever i kapitel 5] her så tydeligt ekspliciterer at det er sociale og psykologiske årsager, der ligger til grund for deres vanskeligheder, er de så indsyldede i doxa, at de pligtskyldigt beder om mere danskundervisning' (s59).

Fremstillingsopgaven - konstruktionen af undersøgelsesobjektet - har så til gengæld bestået i at få synliggjort, hvad *elevernes fortællinger* betyder, og hvad de fortæller om de pågældende elevs habituelle dispositioner. Læseren har med det analytisk konstruerede FVU-felt i kapitel 4 fået præsenteret en forståelsesramme, så man ikke så let 'miskender' f.eks. Saras og Olufs ønsker om mere færdighedstræning i danskundervisningen - som MW selv gør opmærksom på i den afrundende opsamling i kapitel 6 (se s85).

Opsamlingen i kapitel 6 viser, at MW har valgt at fremstille empirien på en måde, så det bliver tydeligt, *hvad der er galt med FVU* - set fra hendes synspunkt (jvf kapitel 2 og 3). Men også med henblik på at synliggøre, at der måske er muligheder for at gøre noget ved det (s88).

Endelig redegøres i kapitel 7 mere udførligt for, hvordan de 3 studerende i fællesskab har tilvejebragt elevfortællingerne. Mette Winge redegør her for deres metodiske overvejelser og deres refleksioner undervejs, da de deltog i livet på Brande Højskole, og hun redegør for sine refleksioner som led i analysearbejdet (se s95). Alt i alt en fremstilling, der viser et imponerende overblik over FVU-feltets sammensatte sammenhænge og en overbevisende fremstillingsevne.

Rikke Eggert Lauth og Line Togsverd

Hvis man ikke går med på legen, så får man ikke engang halen

- en undersøgelse af CVU-reformens sammensatte sammenhænge (oktober 2001).

Med udgangspunkt i nogle feltdagbogsnotater, der sammenfatter nogle intense oplevelser som deltagere i lærerseminariernes forsknings- og udviklingskonference i Vejle (nov. 2000), sætter Rikke Lauth og Line Togsverd (RL/LT) i det foreliggende speciale fokus på den igangværende implementering af CVU-reformen.

Indledende præciseres i kapitel 1 at omdrejningspunktet for deres analyser primært vil være reformens *betydning* for lærer- og pædagoguddannelserne (s10). Endvidere gør de opmærksom på, at én af specialets forudsætninger er en tidligere analyse af, hvordan Evalueringscenterets eksterne uddannelsesevalueringer ud fra videnskabsfaglige kvalitetskriterier mm. (*'kernefaglighed'*) bidrager til den igangværende markedsøkonomiske modernisering af den offentlige sektors uddannelsesinstitutioner. Med evalueringscenterets "Evaluering af Danmarks Lærerhøjskole" (1998) som case, havde dette analyseprojekt skærpet deres blik for *'måden* hvorpå førnævnte kvalitetsforståelse gennemsetter sig. Og hvordan netop den kvalitetsforståelse levnedede en ganske ubetydelig plads til *en anden kvalitetsforståelse*, der fokuserer mere på uddannelsers og forskningsakters anvendelighed og praksisrettethed, altså på professionsfaglighed frem for videnskabsfaglighed' (s11).

RL/LT påpeger allerede i indledningen, at DLH-evalueringsrapportens anbefalinger i lovkomplekset omkring CVU-reformen bruges til at legitimere en *akademisk* kvalitetsorienteret omstrukturering af uddannelses- og forskningsaktiviteterne inden for det pædagogiske område - specielt CVU'ernes varetagelse af videre- og efteruddannelsesaktiviteterne (forskningstilknytning og bachelortitel). Evalueringscenterets (nu EVA) ekspertevaluering blev endvidere i lovforslaget brugt til at legitimere en stærk ledelsesstruktur i CVU-virksomhedsorganisationen - koncernorganisation og bestyrelse med eksternt flertal (note 1). RL/LT anfører så, at deres første kortlægning af debatten om CVU-reformen (s27 registrantanalysen - se Appendix bilag 2 og 3) og specielt deres systematiske undersøgelsesarbejde omkring den igangværende implementering (kapitel 5 og 6 samt Appendix med diverse interview-referater) viste en påfaldende ensidig interesse for organisationsstrukturer og indtjeningsmuligheder for de nye 'Centre for videregående uddannelser' (se hertil s93, hvor afhandlingens titel forklares).

At både debatten om CVU-reformen og implementeringsprocessen 'i hæmningsløs grad handler om økonomi, om ledelses- og institutionsstrukturer, altså om *form*' (s13) sammenholdt med den ovenfor nævnte indsigt i 'det bærende rationale i den igangværende markedsøkonomiske modernisering af den offentlige sektor' (s11) gav som udgangspunkt RL/LT anledning til bekymring. 'Hermed er vi ved kernen af vores tilbagevendende diskussioner, og ved det vi vil fokusere på som værende på spil i CVU-processen [...] Vi er overbeviste om at en ændring i ledelsesformer og finansieringsgrundlag ikke blot er et spørgsmål om *form*. Uddannelsernes institutionelle betingelser har i høj grad konsekvenser for *indholdet* - [og CVU-

reformen får afgørende betydning for] hvordan der meningsfuldt kan tænkes og tales pædagogik og professionsuddannelse i praksis' (s13 - se hertil s96ff).

RL/LT angiver på denne måde formålet med/perspektivet for *afhandlingens fremstilling* af undersøgelses- og analysearbejds resultater. De gør ingen hemmelighed af, at den efterfølgende fremstilling faktisk går ud på at forklare - *synliggøre*, hvordan CVU-reformens ændringer af de pædagogiske professionsuddannelsers institutionelle betingelser (institutionsstrukturer, ledelsesorganisation etc.) får betydning, og *hvilken* betydning disse 'strukturelle' ændringer får. Afhandlingen er med andre ord en redegørelse for/demonstration af *den praktiske teoretiske indsigt* de to kandidater har tilegnet sig gennem specialeprojektets ganske overvældende undersøgelses- og analysearbejde. 'Når vi synes det er vigtigt allerede indledningsvis at explicitere vores syns-punkt, handler det om at dette syns-punkt er afgørende for vores produktion af viden. Og dermed også afgørende for at vores læsere kan forstå hvorfor vi konstruerer specialet som vi gør' (s13). På denne måde lever RL/LT i hvert fald op til Bourdieus *sociologiske refleksivitet* - dvs. at objektivere det objektiviserende subjekt, og i kapitel 5 og 6 demonstrerer de hvad ambitionen om "participant objectivation" går ud på - de nøjes ikke med at 'observere', at beskrive det de ser.

Udgangspunktet for specialet var de to specialekandidaters interesse for de pædagogiske aktiviteter - og specielt *værdiorienteringen* i lærernes og pædagogernes uddannelse og senere virke. Derfor sætter de fokus på 'de sammenhænge der betyder at nogle tematikker er mere fremtrædende end andre. Vores syns-punkt er derfor set fra de *dominerede* positioner - fra indholdssiden, pædagogikken og professionsfagligheden, der nærmest er usynlige. [...] Man kan derfor sige at vi har et demokratisk projekt med at genintroducere de næsten uhørlige stemmer i CVU-reformprocessen' (s14).

I kapitel 2 redegør RL/LT for fremstillingens opbygning/disposition - *hvordan de er gået til værks*. Denne korte skitsering af Bourdieus prakselogiske metodologi kombineret med Bent Flyvbjergs teori om *det konkrete videnskab* viser et ganske imponerende teoretisk overblik. For både Bourdieu og Flyvbjerg er det 'socialvidenskabernes realistiske og vigtige opgave at lave samfundsdiagnostik og -debat om *praksis* som grundlag for samfundsmæssig handlen, ved at synliggøre *værdier* og *interesser* i samfundet [...] Derfor insisterer vi også på at forandringer i den sociale virkelighed kan begribes og forklares historisk konkret. Det er en både mulig og væsentlig opgave at synliggøre *hvordan* det går til at en forandring som CVU sker, og ikke mindst hvordan det går til at reformen prioriterer bestemte værdiorienteringer' (s16-17).

RL/LT expliciterer også, hvorfor de har fravalgt mere nærliggende - og mere udbredte - teoretiske tilgange. 'Vores interesse i at *forklare* forandringer og forskelle og ikke alene *beskrive* dem som naturlige omstillingsprocesser [...] har foranlediget at vi har fravalgt modernitetsteori. Vi er mere tiltalte af den forklaringskraft der ligger i en konfliktteoretisk belysning af moderniseringsprocesser [...] fordi den Bourdieuske konfliktteoretiske tilgang er følsom over for forandringer i den sociale praksis' (s18).

RL/LT har et meget sikkert blik for den fælles ambition hos Bourdieu og Flyvbjerg. Om deres egen ambition hedder det: 'vi laver både en analyse af CVU-reformens *genese*, idet vi vil se nærmere på de historisk konkrete betydnings- og handlesammehænge op til fremsættelse og vedtagelse af lovforslaget. Men vi søger også at få indblik i hvordan reformen *implementeres* - ved at arbejde med to konkrete cases. Det er altså den praktiske og sociale betydning af CVU-reformens sammensatte sammenhænge vi undersøger i henholdsvis *genese og implementering*' (s19). De henviser her til Flyvbjergs påpegning af at den parlamentariske beslutningsproces ikke er den vigtigste fase i praktisk politik, hvor det oftest er det der sker *før* og *efter* den politiske vedtagelse der er afgørende for de konkrete reformers sociale betydning.

Her angiver de to kandidater ganske præcist, hvad afhandlingen analyserer og forklarer: *CVU-reformens sociale betydning*. Hvad det der siges og gøres kommer til at betyde - i institutionsfelternes sociale virkelighed. Redegørelsen for specialets felter (afsnit 2.5) og specialets opbygning er ganske enkelt enestående. RL/LT giver her en kortfattet redegørelse for specialets analytiske resultater - deres erhvervede praktisk teoretiske *indsigt i CVU-reformens sammensatte sammenhænge*. Her forberedes læseren med andre ord på de endog meget omfattende og detaljerige analyser i de efterfølgende kapitler, og her forklares (med henvisning til Anders Mathiesens analysemodel for historisk konkrete analyser - s28) at når de forskellige 'sammenhænge' inddrages, så er det fordi de har/får betydning for det pædagogiske rationale / værdiorienteringen i CVU-institutionernes uddannelses- og efteruddannelsesaktiviteter.

Den valgte fremgangsmåde refererer altså dels til Bourdieus og Flyvbjergs teoretiske perspektiver og dels til analysemodellen for historisk konkrete analyser. Som de omhyggelige og redelige analytikere de er, understreger de endvidere, at selvom analyserne af de forskellige felter i fremstillingen kommer i den 'realistiske' kronologiske rækkefølge, så er den teoretiske konstruktion af dem foregået paralleltløbende. I analysearbejdet er de 'vendt tilbage til de samme kampe igen og igen, for at grave dybere, identificere flere agenter, positioner og interesser' samtidig med at betydningen af relationerne til de andre felter er blevet tydeligere (s26 - se hertil også 184).

I kapitel 3 fremanalyserer RL/LT, hvordan vidensamfundsdiskursen og den formallogiske kvalitetsforståelse har fortrængt velfærdssamfundsdiskursens forestillinger om vederlagsfri velfærd til alle fra den overordnede dagsorden i det uddannelsespolitiske felt (s52-53).

I kapitel 4 redegøres mere specifikt for CVU-reformens praktisk-politiske udformning. Det understreges at CVU-reformens genese og implementering er samtidige processer der foregår på forskellige niveauer (spec s95n48 og s115). Mere konkret viser analyserne, hvordan markedsorienterede videnscentre og rekvirerede 'projekter' er blevet vigtigere end målgruppespecifikke velfærdsorienterede professionsuddannelser i CVU-feltet (cit s110). Her synliggør RL/LT, hvordan magt kan udøves med administrative og organisatoriske midler. Men det er også her de forklarer, hvordan CVU-reformen på én gang er 'struktureret af og virker

strukturende for' den dominerende videnskabsfaglige kvalitetsforståelse, der gennemføres ved hjælp af CVU-reformen (§95).

I kapitel 5 anskueliggøres så, hvordan de symbolske kampe om uddannelsesindhold påvirkes af de institutionelle betingelser for disse kampe. Med CVU Midt-Vest og CVU København og Nordsjælland som cases vises, hvor forskelligt CVU-reformens implementeringsproces *kan* forløbe. Men samtidig skærper netop de komparative analyser blikket for, hvordan de modstridende dominerende og dominerede interesser og værdiorienteringer tilgodeses i et markedsorienteret efteruddannelsessystem (§135), hvor de institutionelle betingelser prioriterer centralforvaltningens interesseorientering (forvalterrationalet) - 'rent praktisk har det betydet at CVU-forhandlingerne er blevet et ledelsesprojekt' i begge de to cases (§152).

I kapitel 6 argumenterer RL/LT for at der trods videnssamfundsdiskursens dominerende begrebs-/formallogiske kvalitetsforståelse ('kernefaglighed') i *det uddannelsespolitiske felt* og trods det dominerende forvalterrationale i *CVU-feltet* stadig er forskellige handlemuligheder for de ansatte, de studerende og for de kommunale institutioner etc i den fortsatte implementeringsproces i *institutionsfeltets* decentrale forhandlinger. Og som de engagerede forskere de er, opfordrer de med henvisning til det hidtidige forløb repræsentanter for professionsduelighed og en mere socialpædagogisk position til at gøre sig gældende i de fremtidige forhandlinger og kampe om udformningen af den daglige undervisning (§164f, 171f og spec.176).

Endelig redegør RL/LT afsluttende i kapitel 7 mere sammenhængende for den anvendte tilgang og deres metodologiske overvejelser, der fremstilles som en væsentlig del af den læreproces, som de ønsker at blive bedømt på (§177). Med reference til Bourdieu og Flyvbjerg argumenterer de for, at validiteten af deres arbejde skal 'stå sin prøve tilbage i den praksis de undersøger'. Validiteten af deres analytiske resultater beror med andre ord på om de har fået begreb om og adækvat indsigt i det udsnit af den sociale virkelighed som de har undersøgt (§179 spec note62). Også her demonstrerer de to kandidater et ganske sikkert overblik over det undersøgte problemfelt og en sikker beherskelse af den anvendte analysetilgang, de anvendte metoder og de forskellige typer empiri.

Afhandlingens fremstilling er formet på en sådan måde, at læseren selv efterhånden som fremstillingen skrider frem kan tilegne sig en indsigt i CVU-reformens problematik svarende til det blik Rikke Eggert Lauth og Line Togsverd har fået for *den sociale betydning af de ændrede institutionelle betingelser* for de forskellige institutioners pædagogiske aktiviteter i CVU-feltet - dvs at læseren selv får forudsætningerne for at kunne 'reproducere betydningskonstruktionen'. Alle der læser afhandlingen, vil nok også finde det påfaldende, at en så vidtgående reform af velfærdsarbejdernes uddannelser (lærere, pædagoger, socialarbejdere, omsorgsarbejdere etc.) *alene* udformes og gennemføres af Undervisningsministeriets eksperter (inclus. Danmarks Evalueringsinstitut, Uddannelsesrådenes formandskab etc.) og CVU-*lederne* - uden overhovedet at inddrage repræsentanter for dem der udfører arbejdet (velfærdsprofessionerne). Initiativet kom fra centralforvaltningen (Institutionsredegørelsen 1998 - jvf kapitel 3 og 4), og CVU-reformen er fortsat et leder-projekt (jvf. kapitel 5 og 6). Det er meget påfaldende, at selvom der i det ene

af de to CVU-forløb har været etableret visionsgrupper, så er lærernes overvejelser - på linje med pædagogiske overvejelser i det hele taget - i de to undersøgte cases overhovedet ikke blevet inddraget i de reelle beslutningsprocesser. Det er lige så påfaldende, at lærernes repræsentanter heller ikke endnu (næsten halvandet år efter vedtagelsen af lovkomplekset) er inddraget i CVU-reformens iværksættelse (implementering). - Kun i enkelte tilfælde er de ansatte blevet 'orienteret' men ikke taget med på råd.

CVU-reformen er ikke kun en diskurs. Det er den virkelighed, 'som seminariefolkene tumler med dagligt [...] Nye relationer og samarbejdskonstellationer bliver nemlig fremtrædende med CVU' (s8).

Bjarke Solkær Pedersen

INSTITUTIONSREFORMEN

- Vejen ud af den pædagogiske praksis? (december2001)

Det foreliggende speciale om CVU-lovens betydning for de mellemlange pædagogiske professionsuddannelser sætter fokus på, hvad den igangværende omorganisering af de institutionelle betingelser for de pædagogiske uddannelsesinstitutioner og for de forskellige pædagogiske professioners arbejdssituation egentlig går ud på. Specialets analyser er afgrænset til primært at omfatte institutionsreformens betydning for 'de skolepædagogiske arbejdsopgaver' (s4). Bjarke Solkær Pedersen (BSP) ser som udgangspunkt institutionsreformen som udtryk for en bestræbelse på at ændre de pædagogiske institutioners måde at fungere på, 'således at (folke)skolen, lærernes grund-/videre- og efteruddannelse og den pædagogiske forskning skal hænge sammen på en ny måde'. Initiativet tager sigte på at 'imødekomme videnssamfundets krav'(s4 og 29ff), og BSP påpeger at institutionsreformen dermed repæsenterer et afgørende brud med den danske reformpædagogiske tradition (s3 og spec 32f).

BSP analyserer institutionsreformens politiske beslutningsproces 'og dermed kampen om de overordnede rammer for de betydningssammenhænge, som loven om CVU spiller ind i, og den betydning loven kan have for tovtrækkeriet mellem forskellige pædagogiske værdiorienteringer' (s7). Formålet er at tilegne sig og redegøre for en indsigt i institutionsreformens betydning for det pædagogiske arbejde i praksis og hvilken *interesseorientering*, der er dominerende i lovgivningsprocessen. En indsigt, 'der kan gøre mig selv og forhåbentlig også andre klogere eller i det mindste eftertænksomme' - som BSP skriver (s7). 'Med andre ord vil jeg i dette speciale analysere og konstruere de sammensatte sammenhænge som medvirker til at konstituere den kontekst, hvori CVU er blevet en politisk realitet' (s13). I dette problemfelt sætter BSP så fokus på 'at fremanalysere hvilken faglighedsorientering, der dominerer CVU-projektet' mhp. at belyse de mulige konsekvenser for det pædagogiske praksisfelt (s14), og hvilke handlemuligheder de pædagogiske institutioner og de forskellige pædagogiske professioner trods alt stadig har efter CVU-lovens vedtagelse.

Med inspiration fra Pierre Bourdieu anlægger BSP i specialet en prakseologisk synsvinkel for at få praktisk-teoretisk indsigt i CVU-reformens sociale betydning for aktiviteterne og deltagerne i det pædagogiske felt. Hvad det vil sige redegøres der præcist og forståeligt for i kapitel 1 ('Mit videnskabelige syns-punkt'), hvor BSP demonstrerer et sikkert greb om den anvendte teoretiske og metodiske tilgang. Her forklarer han ligeledes, at der er tale om en 'praktisk diskursanalyse' - igen demonstreres en sikker beherskelse af den anvendte analysemodel (20f), og han præciserer at der er tale om en *begrebsanalytisk* analyse af institutionsreformen. Der er med andre ord tale om en analytisk konstruktion af begrebernes betydning anvendt i praktisk politik, men ikke om en udtømmende faktuel beskrivelse af institutionsreformens begivenhedshistorie. 'Begrebsliggørelsen af (de modstridende

positioner i CVU-feltet) er nogle teoretiske konstruktioner, der er blevet til i et konkret praksisfelt og som jeg benytter til at få yderligere indsigt i den konkrete praksis' tovtrækkerier' (s22).

BSP lægger ikke skjul på, at han anskuer institutionsreformen fra en reformpædagogisk position i feltet for pædagogiske aktiviteter. Formålet med kapitel 2 er faktisk at objektivere det 'syns-punkt', hvorfra han anskuer magtrelationerne i CVU-feltet (s23). Han objektivere med andre ord sin egen relation til undersøgelsesfeltets problematik, som han kort og præcist redegør for, fordi den analyserende og objektivende forskers relation til forskningsobjektet 'har betydning for måden at se på undersøgelsesområdet' (s9f). Redegørelsen for specialets komposition i 'læsevejledningen' (s23f) demonstrerer et endog meget sikkert og omfattende overblik over institutionsreformens sammensatte sammenhænge - og igen en meget sikker beherskelse af den anvendte '*måde at gå til værks*' (s10). Netop Bourdieus feltbegreb som analytisk optik ligger til grund for systematikken i specialets fremstilling af de historisk konkrete analyser af magtrelationerne mellem de modstridende positioner i det pædagogiske felts forskellige niveauer (se oversigten s16 og den korte sammenfatning s17).

Med institutionsreformen blev spørgsmålet om 'hvordan det pædagogiske felt skal fungere' sat på den politiske dagsorden. Centralforvaltningens initiativ (det bureaukratiske felt) tog sigte på at *andre* 'de relationer af styrkeforhold, der har kendetegnet det pædagogiske felt' (s25). I kapitel 3 analyseres debatten om tre centrale problemområder (hvad der er tidssvarende uddannelse, hvilken faglighedsforståelse der skal dominere, hvordan institutionsstrukturen og institutionernes ledelsesorganisation skal indrettes - herunder specielt relationen til det bureaukratiske felt). 'At der er stærke interesser i det pædagogiske felt, der taler for at folkeskolen i højere grad skal orienteres mod at indfri behovene fra et kvalifikationshungrende arbejdsmarked, er hverken mere moderne eller mere gammeldags end at argumentere for undervisningens tilrettelæggelse i retning af pædagogisk handlekompetence og fremtidsberedskab, som er mange skolefolks forståelse af egen jobfunktion. Positionerne er tværtimod klassiske' (s42).

Med analyserne i kapitel 3 skærpes blikket for, at forskellige agenter i det uddannelsespolitiske felt har forskellige interesser i, hvilke udviklingsmuligheder der skal fremmes i det pædagogiske felt. Disse analyser viser, at BSP har et omfattende kendskab til uddannelsesfeltet og et overbevisende overblik over udviklingen i det uddannelsespolitiske felt. Specielt inddragelsen af 'registrantanalysen' (se Appendix og redegørelsen s22) viser et meget nuanceret indblik i forløbet omkring institutionsreformen.

BSP's analyser af det uddannelsespolitiske felt viste, hvordan der med italesættelsen af *videnssamfundsdiskursen* skabes tilslutning til krav om, at mellemuddannelserne (seminarierne) skal opprioritere det videnskabsfaglige (kundskabsfagligheden) i uddannelsesaktiviteterne. Det er blevet den dominerende position i det uddannelsespolitiske felt. I kapitel 4 og 5 analyseres tovtrækkerierne i og imellem de forskellige pædagogiske institutionsfelter om hvilken værdiorientering der skal sættes på / prioriteres i de institutionaliserede pædagogiske uddannelses- og forskningsaktiviteter, og hvordan de forskellige opgaver skal 'fordeles'/ varetages i

den nye institutionsstruktur, der øger hierarkiseringen (trappemodellen). Den dominerende tendens synes at være en *akademisering* af de pædagogiske grunduddannelser, som bl.a. vil betyde at de socialpædagogiske aspekter i grunduddannelserne udelades til fordel for generaliseret teoretisk viden (s59). Efter- og videreuddannelsesaktiviteterne placeres ved CVU-erne adskilt fra den pædagogiske forskning, som fremover samles på DPU, hvorved den tidligere systematiske sammenhæng mellem efteruddannelsesaktiviteterne, DLH's pædagogiske praksisforskning og det pædagogiske arbejde i folkeskolen og daginstitutionerne etc. afskaffes (s62 og 68). Samtidig med at CVU-erne *markedsorienteres* skal DPU-forskningen nemlig akademiseres og orienteres mod den internationale forskningsarena (s69).

I kapitel 6, 7 og 8 fremanalyses resultatet af CVU-feltets kampe om, hvilke rationaler der skal institutionaliseres som dominerende, som det fastsættes i den endelige udformning af CVU-loven. I dette forløb overgår initiativet i undervisningsministeriet fra uddannelsesstyrelsen til institutionsstyrelsen - fra et pædagogisk handlingsrationale til det økonomiske forvalterrationale (s75 med henvisning til registranten). Ved at stille seminarierne i udsigt, at de kan 'få' de eftertragtede efter- og videreuddannelsesressourcer - hvis de *frivilligt* indgår i CVU-konstruktioner, lykkes det UVM at få 'mobiliseret' tilslutning til institutionsreformen fra de fleste seminarierektorer (s78).

Lovudkastet af 5.11.1999 betød, at de egentlige forhandlinger om CVU-reformen udelukkende blev et anliggende mellem seminarierektorerne / de decentrale ledere og Undervisningsministeriets ledende embedsmænd (forvalterrationalet er dominerende i den nye 'politiske kultur' s80 og 86). Selvom ministeren foregav, at der var tale om en demokratisk proces, så inddrages *ikke* 'medarbejderne på DLH's/DPU's regionale afdelinger, hvis kerneydelser netop var de efter- og videreuddannelsesaktiviteter som i lovudkastet bliver placeret som et seminarieanliggende' (s81 og 83). Men *heller ikke* de ansatte på seminarierne blev anset for at være relevante forhandlingsparter (s82):

'De væsentlige beslutninger, hvad angår den pædagogiske opgavefordeling, partnerskabsmodellen og de styrelsesmæssige forhold blev besluttet i et tovrækkeri i det bureaukratiske felt [...] Partnerskabsmodellen er således ikke Margrethe Vestagers værk, omend hun formidler og får sit navn hæftet på den. Virakken omkring Ivan Sørensen notatet og igangsættelsen af forhandlingerne, viser netop hvordan styrkeforholdene i det bureaukratiske felt har stor betydning for den politiske beslutningsproces, og hvordan der kan tænkes og formuleres pædagogiske reformer i koncernmodellens institutionelle strukturer [...] Politisk planlægning har vist sig at være et anliggende for en kreds af sagkyndige i bureaukratiet, der ikke er habituelt disponerede for at tænke praktisk om pædagogiske gøremål, men som ser på indretningen af de offentlige institutioner, som et spørgsmål om at forvalte områderne med størst mulig ressourceeffektivitet. Målet er stærke selvejende institutioner, midlet er incitamentstrukturer der får de pædagogiske institutioner til at være forandringsvillige' - eller tvinger dem til at blive det, hvis de vil overleve (s86).

Således sammenfatter BSP forløbet og det dominerende forvalterrationaler i forberedelsen af CVU-loven, og i kapitel 8 redegøres så for den vedtagne lovs bestemmelser om de noget 'underbelyste' forhold omkring *hvordan CVU'erne skal ledes*(s87) og hvad det kan komme til at betyde for faglighedsorienteringen / værdiorienteringen i CVU'ernes pædagogiske aktiviteter. CVU'erne er i loven defineret som selvejende (service)virksomheder, og det bureaukratiske felts dominerende position har gennemtruffet det private erhvervslivs koncernmodel som påbudt ledelsesorganisation (s90). 'Det særligt karakteristiske ved selvejersmodellen er, at den for alvor gør op med måden offentlige velfærdsinstitutioner ledes og *hvordan institutionerne tilføres ressourcer*. Selvejersmodellen er en afgørende distancering til kollegial medindflydelse på uddannelsesinstitutionernes aktiviteter, [...] samtidig med at andre grupper med en mere ekstern interesseorientering uden tilknytning til de pædagogiske praksisfelter har vundet terræn' (s94).

Den dominerende markedsteknokratiske position i centralforvaltningen har 'skabt incitamenter til at de pædagogiske institutioner prioriterer det, der kan betale sig i overensstemmelse med hvad der kan sikre den enkelte institution tilførsel af ressourcer [...] I stedet for eksplicit at orientere sig imod det pædagogiske arbejdsfelts praksisopgaver, må CVU'erne i højere grad koncentrere sig om at "køre en god forretning" [...] herunder en selvfølgelig orientering mod videnssamfundsdiskursen og en prioritering af de bogligt stærke unge, 'da deres chancer for ikke at falde fra er gode' (s95-96).

CVU-lovens ændringer af de institutionelle betingelser for de mellemlange pædagogiske professionsuddannelser (institutionsstruktur, finansiering og ledelsesorganisation) betyder, at institutionerne bliver *markedsorienterede*. Det kan få afgørende konsekvenser for såvel de pædagogiske uddannelser som for den pædagogiske praksisforskning - og dermed for værdirationalet i hele det pædagogiske arbejdsfelt. BSP's analyser kan henlede opmærksomheden på, at den 'lukkede beslutningsproces' (kap 7) udgør en afgørende forudsætning for at CVU'ernes institutionelle betingelser i så høj grad tilgodeser forvalterrationaler; og han gør afsluttende i kapitel 8 opmærksom på, at der nu hvor institutionsreformen skal udmøntes i praksis *kan* åbne sig et nyt kampfelt for de pædagogiske aktiviteter værdiorientering (s96f).

Når CVU-loven skal implementeres kommer de forskellige andre 'deltagere' i det pædagogiske felts aktiviteter nemlig i højere grad på banen: *lærerne* (hvoraf mange - som anført af BSP - fortsat i praksis efterlever den reformpædagogiske traditions principper om social handlekompetence etc.) og de potentielle *lærerstuderende* (er de orienteret mod det pædagogiske praksisfelt og skolehverdagens problemer eller det internationale videnskabsfelt?), *skolelederne* (for hvem elevernes forskellige forudsætninger måske vejer tungere end videnssamfundsdiskursens boglige eliteorientering) og ikke mindst *amterne og kommunerne* (der måske er mere interesseret i efteruddannelseskurser for de ansatte i skolerne og daginstitutionerne, der kan styrke dem i det daglige arbejde med børnene og de unge - fremfor mere videnskabeligt meriterende videreuddannelseskurser og bachelorgrader 'så de kan komme væk fra ungerne [og kommunens institutioner] og komme videre i karrieren). Det er dem der *gør* arbejdet, og de kan *måske* gøre en forskel.

På denne måde sætter afhandlingens analyser fokus på CVU-ledernes - rektorernes - alt for *ene*afgørende magtbeføjelser i det pædagogiske felt. CVU-rektorerne er eneansvarlige for, hvilke opgaver der skal satses på på markedet for pædagogiske serviceopgaver (udviklingsarbejde for skoler eller erhvervsvirksomheder, konsulentopgaver, evalueringsprojekter, eksternt rekvirerede og internationale "projekter" etc.). CVU-lovens institutionelle betingelser (inclusive Evalueringsinstituttets kvalitetskriterier - s47f) inviterer til og belønner akademisering af mellemuddannelserne og kommerciel service- og vidensproduktion på bekostning af grunduddannelsernes praksisorientering.

Afgørende for den pædagogiske udvikling bliver, om de enkelte 'selvstændige' CVU-rektorer alene tager hensyn til hvad der bedst kan betale sig for de enkelte selvejende virksomheder, *eller* om de eneansvarlige rektorer også vælger at tilgodese / satse på mere socialpædagogiske hensyn (målgruppernes meget forskellige forudsætninger). I den sammenhæng er det BSP's teoretiske konstruktion af CVU-feltets modstridende positioner kan henlede opmærksomheden på, at både ressourcemæssige og/eller kollegiale tilskyndelser fra de øvrige deltagere i det pædagogiske felt måske kan gøre en afgørende forskel - på trods af de institutionelle betingelsers dominerende rationale. BSP sammenfatter i kapitel 9 analysearbejdets resultater og finder at institutionsreformen 'i høj grad tilgodeser nyliberalistiske gyldighedskriterier' (s102).

Sammenfattende kan det anføres, at afhandlingens kvalitet for såvidt ikke beror på de analyseresultater, som her kun er skitseret. Afhandlingens helt afgørende kvalitet ligger i at fremstillingen giver et imponerende overblik og '*synliggør*', hvordan det er gået til, at dagsordenen i det pædagogiske felt er blevet 'markedsorienteret' og videnskabsorienteret - med en udtalt nyliberalistisk værdiorientering (*doxa*). Bjarke Solkær Pedersen demonstrerer en ganske enestående evne til at forene teoretisk stringens med en praktisk teoretisk indsigt, som han uden besvær har formidlet i et klart og letforståeligt sprog.

RESEARCH PAPERS from the Department of Social Science

To obtain a copy:
The papers can be
downloaded free from the
following address:
<http://www.ssc.ruc.dk/>
Paper-ready copies can also
be obtained at a price of 40
DKK

Request and order for paper-
ready copies can be made to
the following address:
Secretary Janni Villadsen
Department of Social
Sciences
Roskilde University
P.O box 260
4000 Roskilde
Phone +45 4674 2597
Fax + 45 4674 3080

Research Paper no. 1/00

Birgit Jæger
SCOT in Action

Research Paper no. 2/00

Leopold Galicki
Det Sociologiske Værksted

Research Paper no. 3/00

Anders Mathiesen
Nyliberalismen – og de 'stærke'
ledere

Research Paper no. 4/00

Eva Sørensen & Jacob Torfing
Kompetenceudvikling i Danmark

Research Paper no. 5/00

Susana Borrás
Science, technology and innovation
in European Politics

Research Paper no. 6/00

Lars A. Engberg
Social housing in Denmark

Research Paper no. 7/00

John Andersen
Køn, klasse og ligestilling

Research Paper no. 8/00

Anne Reff Pedersen, Svend Bayer og
Nina Middelboe
En præsentation af KIT
- At arbejde med kvalitative interview
via lyd

Research Paper no. 9/00

Povl A. Hansen och Göran Serin
Industrins teknologistruktur i
Öresundsregionen

Research Paper no 10/00

Jesper Jespersen
ØMUéns politiske økonomi

Research Paper no 11/00

Jesper Jespersen
Makroøkonomisk teori og ØMUén

Research Paper no 12/00

Lars Fuglsang
Three perspectives in science,
technology and society studies (STS)
in the policy context

Research Paper no 13/00

Jacob Torfing
Velfærdsstatens diskursivitet

Research Paper no 14/00

Christel Stormhøj
Feminist politics after
poststructuralism

Research Paper no 15/00

Anders Chr. Hansen
Critical Assumptions in Estimation
of Non-Renewable Resource Capital
Consumption

Research Paper no 16/00

Anders Chr. Hansen
Environmental Kuznets Curves
and some Danish Experiences

Research Paper no 17/00

Ada Scupola
Marketing In the Electronic
Marketplace: A Complementarity
Approach

Research Paper no 18/00

Povl A. Hansen & Göran Serin
Lavteknologiske produktioner,
materialer, innovationer og
konkurrenceevne.
- eksempler fra den danske
metalemballageindustri

Research Paper no 1/01

Karina Sehested
Investigating urban governance -
from the perspectives of policy
networks, democracy and planning

Research Paper no 2/01

Sven R. Larsson
Price stickiness and consumption
hedging

Research Paper no 3/01

Helle S. Andersen
What role does trust play in networks
steering?

Research Paper no 4/01

John Andersen
From Urban Movement to
negotiated Entrepreneurialism.

Research Paper no 5/01

Hans Aage
Transition til Demokrati og velstand

Research Paper no 6/01

John Andersen & Lars Bohn
Kgs. Enghave - by, beboere og trafik

Research Paper no 7/01

Bent Greve
Labour Market Issues in the
European Community

Research Paper no 8/01

Anders Chr. Hansen
Den grønne budgetreform I
Danmark

Research Paper no 9/01

Torben Bech Dyrberg
Foucault's overarching
Concept of power as governmentality

Research Paper no 10/01

Jesper Jespersen
John Maynard Keynes (1883-1946)
Århundredets makroøkonom

Research Paper no 11/01

Susana Borrás & Michael Kluth
Integration in times of instability:
Exchange rate and monetary co-
operation in Mercosur and the EU

Research Paper no 12/01

Ada Scupola
The Impact of Electronic Commerce
on Industry Structure-The Case of

Scientific, Technical and Medical
Publishing

Research Paper no 13/01

Udgået

Research Paper no 14/01

Jacob Alsted
Models of human motivation in
sociology

Research Paper no 15/01

Lars Bohn
Magt og demokrati

Research Paper no 16/01

Søren H. Jensen & John Andersen
The Orestadproject – urban
revitalisation?

Research Paper no 17/01

Anders Chr. Hansen
Den grønne budgetreform i Europa

Research Paper no 18/01

Birgit Jæger
Strengths and Weaknesses of
Constructivistic Studies of
Technology

Research Paper no 19/01

Torben Bech Dyrberg
Racist, nationalist and populist trends
in recent danish politics

Research Paper no 01/02

Anders Chr. Hansen
Overforbrug og bæredygtig udvikling

Research Paper no 2/02
Eva Sørensen
Netværksdemokratiet i byen

Research Paper no 3/02

Kampen om rummet
- om trafikpolitik og kvarterløft i
Kgs. Enghave

Research Paper no 4/02

Levevilkår og trafik i Kgs. Enghave
- resultater af en spørgeskema-
undersøgelse

Research Paper no 5/02

Sven R. Larson
Consumption Hedging as a
Means of Uncertainty Management

Research Paper no 6/02

Prof. Bent Greve
Is a supranational strategy for social
inclusion possible?

Research Paper no 7/02

Trine Nordgaard
Rum, magt og mobilitet

Research Paper no 8/02

Anders Mathiesen
Sociologiske feltanalyser